

Masteroppgave i kristendomskunnskap

Fakultet for humanistiske fag
Høgskolen i Agder - Våren 2006

Den historiske Jesus og dannelsen av alternativ moderne maskulinitet

Steinar Bortne

Den historiske Jesus og dannelsen av alternativ moderne maskulinitet

Innhold

1 Forord	s. 2
2 Problemstilling	s. 3
2.1 Introduksjon	s. 5
3 Vitenskapelige disipliner og teorimateriale	s. 7
3.1 Beskrivelse av kjønn i relasjon til mannlig og kvinnelig symbolinnhold	s. 8
3.2 Kjønnsteoretisk bakgrunnsmateriale	s. 10
3.3 Moderne kjønnsforskning og sosial konstruksjon	s. 12
3.4 Kontekst og bevissthet	s. 14
3.5 Poststrukturalisme	s. 16
3.6 Feministteologiske innfallsvinkler	s. 17
3.7 Moderne mannsforskning og maskulinitet	s. 21
4 Avklaring, sammenfatning, egne standpunkter	s. 26
5 Maskulinitet, manssrolle og identitet hos den historiske Jesus	s. 28
6 Beskrivelse av materialet	s. 29
6.1 Kontekst i Jesusforskningen	s. 29
6.2 Presentasjon av forskningsbidragene	s. 32
6.3 John Dominic Crossan	s. 33

6.3.1. Sammenfatning	s. 40
6.4. Dale C. Allison	s. 41
6.4.1 Sammenfatning	s. 48
6.5 Elisabeth Shüssler Fiorenza	s. 49
6.5.1 Sammenfatning	s. 63
6.6 Halvor Moxnes	s. 64
6.6.1 Sammenfatning	s. 70
7. Analyse og fortolkning av symbolinnhold og maskulinitet hos den historiske Jesus	
Jesus	s. 71
7.1 Maskulinitet og symbolinnhold i Jesu samtid	s. 74
7.2 Moderne manns- og maskulinitetsforskning i tilknytning til den historiske Jesus	s. 76
8. Konklusjon	s. 79
9. Utblikk – Den historiske Jesus som inspirasjon for dannelse av moderne maskulinitet	s. 86
10. Litteraturliste	s. 91
11. Sammendrag	s. 93

1 Forord

Min personlige tilnærming og inspirasjon som har ledet til denne problemstillingen er grunnfestet i et moderne syn på kjønnsroller og identiteter.

Mitt inntrykk er at forventningen om å tilpasse seg hva jeg oppfatter som ensidige og statiske kjønnskategorier i for stor grad er basert på en tradisjonell forståelse av hvordan kjønn og identitet dannes.

Jeg har før mitt møte med studiet av den historiske Jesus vært opptatt av at personlig erfaring, interessefelt og sosiale omgivelser skaper grunnlag for et større mangfold av elementer som kan anvendes i den individuelle dannelsen av moderne kjønnsidentitet.

Begrepene mannlig og kvinnelig symbolinnhold er et forsøk på å begrepsfeste disse tradisjonelle forståelsene av kjønn. Enkelt sagt kan symbolinnhold defineres som bestemte egenskaper som knyttes til ulike kjønnskategorier, det være seg utpregede maskuline egenskaper og tilhørende feminine egenskaper. Forsøk på å frigjøre seg fra disse kan, slik jeg har erfart det, innebære både tap av samfunnets godkjennelse og manglende sosial tilhørighet til bestemmende maskuline kategorier. Jeg opplever imidlertid at der jeg inngår i sosiale relasjoner som funderes på alternative premisser, hvor normative maskuline verdier utelukkes eller sees bort fra, står jeg som individ friere med hensyn til hvilke elementer som kan inkluderes i min maskuline selvforståelse. Dette er grunnen til at det har gått opp for meg at endring og ny forståelse skapes gjennom ulike kontekster.

I forlengelsen av dette har møtet med en mer sammensatt Jesus-figur, slik han fremstilles gjennom den moderne Jesus-forskningen, vært til inspirasjon for meg. Grunnen til dette er at jeg i utgangspunktet mener at maskulinitet og femininitet ikke er gitte størrelser, men baserer seg på nedarvede forestillinger hvor maskulinitet og femininitet defineres gjennom ulike egenskaper. Ofte er slike forestillinger basert på idealer. I den vestlige kultur er Jesus et slikt mannlig ideal, som jeg mener har kraft i seg til å bidra til endringsprosesser og ny forståelse om disse spørsmålene.

Jeg vil få takke mine utmerkede veiledere Gunvor Lande og Tor Vegge ved Høgskolen i Agder for kyndig og god veiledning. Disse to skal ha stor ære for å ha fått frem stuktur og sammenheng i mine løse tanker om dette tema.

Jeg vil også takke Elke Simonsen, Halvor Moxnes, Astrid J. Stavland, Jørgen Lorentzen og Fartein Valen-Sendstad for innledende gjennomlesing, presisering og avgrensing av problemstilling, språkvask og råd om litteraturvalg.

Til slutt vil jeg takke min kjære hustru, Maylinn Kloven Bortne og mine barn, for tolmodighet og utholdenhet, særlig i intense skriveperioder.

2 Problemstilling

Jeg har valgt følgende problemstilling:

Har *mannlig* og *kvinnelig* symbolinnhold, slik det fremstår i studiet av den historiske Jesus, betydning for hvorledes vi oppfatter kjønnsroller i dag?

Jeg presiserer at mannlig og kvinnelig symbolinnhold vil bli undersøket med henblikk på hvorledes det avspeiler Jesu kjønnsidentitet og maskulinitet. Slik sett vil begrepet kjønnsrolle integreres og sammenfattes i tilknytning til begrepene kjønnsidentitet og maskulinitet.

En grunnleggende erkjennelse i denne fremstillingen er at symbolinnhold fremmes av kulturen og samfunnets uttrykk og virker normativ og godkjennende på bestemte kjønnskategorier. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 3.1.

Min problemstilling belyses gjennom fire sentrale forskningsbidrag innen moderne Jesus-forskning. Utfordringen vil i første rekke være å se nærmere på hvorledes disse bidragene avspeiler Jesu kjønnsidentitet i relasjon til datidens kjønnsmodeller, og i hvilken grad de avspeiler moderne kjønnsforestillinger om kjønnsidentitet og maskulinitet. Mer konkret innebærer dette et ønske om å etterspørre hvordan alternative kjønnsforståelser av Jesus kan påvirke eller være et korrektiv til tradisjonelle fortolkninger.

Sagt på en annen måte: I hvilken grad kan det alternative bildet slå inn i tradisjonell tolkning av kjønnsforståelsen av Jesus?

I forlengelsen av disse spørsmålene vil det være mulig å belyse i hvilken grad nye og alternative bilder av Jesu kjønnsidentitet og maskulinitet har betydning for dannelsen av alternativ moderne maskulinitet.

Mitt perspektiv hviler på en erkjennelse av at det både i historisk og moderne tid har forekommet forskjellige former for motstand mellom ulike kjønnsforståelser, hvor opposisjon

fremmes gjennom alternative bilder av kjønnsidentitet og maskulinitet.

Jeg vil både i fortolkningskapitlet (kap.7.) og konklusjon (kap.8), ta opp sammenhengen mellom Jesus slik han beskrives i de ulike forskningsbidragene og etterspørre hvordan disse forskerne avspeiler Jesu kjønnsidentitet og symbolinnhold ut fra en moderne synsvinkel.

Avslutningsvis (kap.8) vil jeg forsøke å anvende den historiske Jesus som inspirasjon gjennom et utblikk hvor jeg samler noen tanker om moderne kjønnsforskning og dannelse av maskulinitet, med forankring i den historiske Jesus. Det rettes fokus mot moderne forskning på kjønn og dannelse av alternativ moderne maskulinitet, med basis i beskrivelser av ulike maskulinitetsforståelser fra Jesu tid og frem til i dag.

Når det gjelder kjønnsrolle og den historiske Jesus, har jeg valgt å bruke betegnelsen mannlig og kvinnelig symbolinnhold i et forsøk på å illustrere et skille mellom det som tradisjonelt oppfattes som spesifikke maskuline og feminine trekk, og hva en med moderne blikk kan beskrive som individets relasjonelle konstruksjon av kjønnsidentitet. I forlengelsen av dette ønsker jeg å få frem hvilke konsekvenser forståelsen av mannlig og kvinnelig symbolinnhold har i dag. Begrepene mannlig og kvinnelig symbolinnhold vil bli nærmere behandlet i avsnitt 3.1.

Jeg vil i fortsettelsen bruke begrepene maskulin/feminin som betegnelse for kjønn. Dette utdypes nærmere i kap. 4. Disse begrepene er valgt i forståelse med hva den moderne kjønnsforskning med noe ulike fortegn, forankrer i det sosialt konstruerte. Begrepene mannlig og kvinnelig symbolinnhold representerer i denne sammenheng samfunnet og kulturens normative kjønnskvensjoner. Jeg presiserer imidlertid at symbolinnhold ikke sees som identisk med den sosialt frembrakte mannlighet og kvinnelighet, men at det symbolske innholdet kan gripe inn i det sosialt skapte kjønn og omvendt.

Jeg mener at vi i lys av den moderne diskusjon om identitet og kjønnsdannelse tvinges til å vurdere i hvilken grad mannlig og kvinnelig symbolinnhold styrer våre oppfatninger av kjønnsdannelse.

Min problemstilling er et forsøk på en kritisk og reflekterende undersøkelse av tradisjonelt symbolinnhold, men har også en målsetning om å undersøke hvorvidt mannlig og kvinnelig symbolinnhold, slik det formidles gjennom utvalgte forskningsbidrag, avspeiler nye eller alternative bilder av maskulinitet.

Jeg vil i arbeidet med denne fremstillingen anvende perspektiver fra hermeneutikk, moderne kjønnsteori, kontekstuell teologi, poststrukturalisme, feministisk teologi og nyere manns- og

maskulinitetsforskning. Materialet som blir benyttet er fire utvalgte forskningsbidrag hentet fra moderne Jesusforskning.

2.1 Introduksjon

Fremstillingen min er forankret i en forskningstradisjon som prøver å forstå Jesus på bakgrunn av moderne historiske og sosialantropologiske innfallsvinkler. I forlengelsen av dette rettes fokus på Jesus som en historisk figur gjennom de tilgjengelige tekstene hans liv og virke speiles i.

Tekstenes teologiske betydning, samt Jesu liv og virke i relasjon til trosspørsmål er i mindre grad fremtredende i denne tradisjonen. Det legges vekt på motsetningen mellom forskning på hvordan Jesus oppfattes historisk og den såkalte kerygmatiske teologi. Sistnevnte understreker at kirkens Jesus ikke er historiens Jesus, men den oppstandne Kristus. Fremstillingen føyer seg på den måten inn i en moderne historievitenskapelig tradisjon, og må sees i lys av nyere diskusjoner om hva historieskriving er. I den moderne vitenskapelige historieforskningen har vi sett en forskyvning fra objektivitet til fortolkning. Historie er snarere forsøk på å skape mening og sammenheng ut fra bestemte perspektiver (Moxnes:2000:15). Enten Jesus blir sett på som en historisk figur som kan studeres på moderne vitenskapelig grunnlag, eller sees i relasjon til de ulike kirkelige lærer om ham, er tendensen til å forme ham i sitt bilde til stede. Dette er i og for seg ikke problematisk sett i forhold til moderne historieforskning, der synet på objektivitet har endret seg til fordel for bestemte perspektiver og ståsted.

Spørsmålet: *Hvem er Jesus?* må desto sterkere klargjøres i tilknytning til hvilket kontekstuellt perspektiv en benytter. Svaret beror slik sett på forskerens erfaring, utgangspunkt og perspektiv.

I denne fremstillingen forankres ulike forhold mellom kjønnsroller og kjønnsidentitet i kontekstbegrepet. På den måten føyer mine spørsmål seg inn i en ny fase av Jesus-forskningen som fokuserer på Jesu samtidige kontekst og som kan dateres fra 1980 og frem til vår tid.

Denne fasen av Jesusforskningen tar utgangspunkt i at forhold knyttet til kontekst har en helt avgjørende plass og funksjon. Mens kontekst tidligere var forstått som bakgrunnsmateriale, ble det klarere for forskerne innenfor denne fasen av Jesusforskningen at det var om å gjøre å forstå Jesus innenfor den sosiale, kulturelle, økonomiske, politiske og religiøse kontekst i det første århundrets Palestina. Målet var å fremstille et omfattende bilde av Jesus, samt å forstå ham ut fra hele hans liv. På den måten ønsket forskerne å forstå Jesus i lys av hans konkrete omgivelser. Slik

sett flyttes fokus fra tendensen til å løsrive enkelte utsagn, over til handlinger og deres betydning på den tid. Videre fastholdes fokus på Jesu sosiale relasjoner, som i mange tilfeller innebar brudd med etablerte sosiale skiller mellom mennesker i patriarkalske og hierarkiske samfunn den gang.

I neste kapittel skal jeg behandle spørsmål knyttet til metode, vitenskapelige disipliner og teorimateriale.

3 Metode, vitenskapelige disipliner og teorimateriale

I dette kapitlet skal jeg gjøre rede for hvilke metodiske, vitenskapelige og teoretiske perspektiver jeg har valgt å benytte i denne fremstillingen. Først vil jeg se nærmere på hermeneutikken som metodisk innfallsvinkel, videre skal jeg redegjøre for kjønnsforståelse i relasjon til symbolinnhold. Dernest vil jeg drøfte hvilke kjønns teorier jeg benytter meg av.

I tillegg ser jeg på teorier i tilknytning til kontekstbegrepet, før jeg avslutningsvis foretar en gjennomgang av teoretiske perspektiver knyttet til moderne mannsforskning og maskulinitet.

Den metodiske innfallsvinkelen er hovedsakelig av hermeneutisk, fortolkende art. Hermeneutikk handler om forståelse og at kunnskap filtreres gjennom forståelsens forstrukturer. Disse strukturene er ikke nøytrale, men viser til kulturelt og historisk ståsted. Hermeneutikken etterstreber bevissthet om at slike strukturer alltid er i spill. Gjengivelse av rene fakta uten fortolkninger er for hermeneutikeren en umulighet og fremmer ofte fordommer. Hermeneutisk bevissthet handler slik sett om å bli bevisst at det eneste en kan gjøre, er å gi utkast til sannheter som settes på prøve og revideres av andre fortolkninger. Hermeneutikken defineres endelig som forståelse, fortolkning og refleksjon om hva det betyr å ha forståelse i møte med skriftlig materiale hvor tolkningsprosessen innebærer at en må forholde seg lyttende og la fremmed erfaring virke på oss her og nå. Forutsetningen er at tekstmaterialet skal tilføre oss nye innsikter. På den måten handler det hermeneutiske prosjektet om å forstå en tid og en kultur langt borte, noe som krever bevissthet om at ved å tolke teksten gjennom våre begreper og språk, overføres denne til vår tid (Læg Reid & Skorgen: 2006). Det er i hovedsak forskernes hermeneutiske perspektiver jeg benytter meg av.

I neste avsnitt skal jeg se nærmere på kjønn i relasjon til mannlig og kvinnelig symbolinnhold.

3.1 Forståelsen av kjønn i relasjon til mannlig og kvinnelig symbolinnhold

I dette avsnittet vil jeg gjøre nærmere rede for hva jeg mener med begrepet symbolinnhold, og hvordan jeg bruker dette i forståelsen av kjønn.

Kjønn og kjønnsidentitet har tradisjonelt sett blitt forstått på bakgrunn av motsetninger mellom mannlige og kvinnelige egenskaper, hvor disse egenskapene i stor grad har vært vurdert i tilknytning til biologiske forhold. Særlig i den vestlige verden er fremveksten av kjønnsforskjeller oppfattet i relasjon til biologi. Sosialantropologiske feltstudier innen andre kulturer viser imidlertid at biologiske forhold ofte spiller en underordnet rolle i f.eks. barneoppdragelse og i forbindelse med skillet mellom maskuline og feminine arbeidsområder (Oakley:1972).

I det hele tatt er skillet mellom mannlig/kvinnelig og maskulin/feminin noe problematisk. Begrepene mannlig og kvinnelig knyttes ofte til biologiske faktorer definert som fysiske egenskaper, mens kategoriene maskulin/feminin brukes som sosiale og kulturelle kriterier som varierer i innhold, avhengig av tid og sted. Denne definisjonen korresponderer med distinksjonen *sex/gender*. Distinksjonen *sex/gender* viser til *sex* som biologi og *gender* som kultur (Oakley:1972:16).

Jeg har valgt å se bort fra Oakleys definisjon, og knytter i denne fremstillingen mannlighet og kvinnelighet til kategoriene maskulin og feminin. Imidlertid har jeg det med som en informasjon til feminismen (3.5 og 3.6).

Jeg har valgt å følge Genevieve Lloyd, som i boken *Mannlig og kvinnelig i vestens filosofi* (1984), har brukt begrepene mannlig og kvinnelig symbolinnhold for å forklare hvordan symbolinnhold griper inn i den sosialt frembrakte mannlighet og kvinnelighet (Lloyd:1984:9). Hun mener at mannlighet og kvinnelighet kan spores i tradisjonelle filosofiske tekster som symbol for fornuften og dens motsetninger.

Lloyd viser til at jakten på rasjonell kunnskap har vært en hovedtendens i den vestlige kulturens forståelse av seg selv i motsetning til naturen (Lloyd:1984:22). I forlengelsen av dette er kvinnelighet blitt symbolsk forbundet med det ikke-rasjonelle, det u-ordnede, det som ikke lot seg erkjenne, mens mannlighet sees i forhold til forståelsen av fornuften som et særegent menneskelig trekk, som er andre sider ved menneskenaturen overlegen.

Lloyd uttrykker hvorledes symbolinnhold idealiserer og favoriserer mannen, og hvordan

kvinnelighet blir holdt utenfor definisjonen om fornuft som det sanselige og private. På den måten videreføres en forståelse av kjønn hvor kjønnsforståelsen identifiseres og kategoriseres som en konsekvens av ulike symbolske egenskaper. I forlengelsen av dette fremstår mannen som bærer av fornuftens symbolinnhold, mens kvinnen sees i relasjon til fornuftens motsetninger.

Jeg har valgt å definere symbolinnhold som et uttrykk for kulturen og samfunnets normative makt. Betydningen forankres i den definisjon og sanksjonsmakt kulturen og samfunnet har over grunnleggende premisser som den moderne dannelsen av kjønn bygger på. Mannlig og kvinnelig symbolinnhold vurderes som kulturelt bestemte måter tradisjonelle forestillinger om kjønn former moderne kjønnsforståelser på. Disse kulturelle forestillingene kommer til uttrykk som samfunnets godkjennelse av bestemte kjønns- og identitetsmessige inndelinger. Symbolinnhold er ikke identisk med det sosialt frembrakte mannlighet og kvinnelighet. Jeg har imidlertid valgt å benytte Lloyds beskrivelse av symbolinnhold for mannlighet og kvinnelighet idet jeg mener at disse bidrar til å forme moderne kjønnsforståelser gjennom bestemte inndelinger og kategorier.

Dermed vil perspektivet for denne fremstillingen være at dannelsen av kjønn forstått som sosial og kulturell konstruksjon og interaksjon mellom individer, ikke kan frigjøre seg fullstendig fra symbolinnhold, men bære med seg en kulturelt bestemt tolkning av mannlighet og kvinnelig symbolikk, som mer eller mindre bevisste forutsetninger. Symbolinnhold vurderes hovedsakelig kritisk, som et negativt ladet begrep. Eksempler på symbolinnhold, med henblikk på Jesusforskning, kan være kulturelt bestemte uttrykk for mannlighet og kvinnelighet, slik disse fremstår i studiet av den historiske Jesus, som av ulike grunner er tatt for gitt.

Jeg mener således at kritisk refleksjon av kulturelt bestemte uttrykk for mannlighet og kvinnelighet er viktig for vår oppfatning av hva som er mulig for dagens tenkning om kjønnsidentitet innen moderne kjønnsforskning.

På den måten kan et kritisk og reflekterende fokus på symbolinnhold både skape muligheter for å løse opp ulike tradisjonelle forestillinger om kjønn, og få konsekvenser i et frigjøringsperspektiv, hvor sosial endring og alternativ erfaring kan gi viktige bidrag til dannelsen av nye eller alternative maskulinitetsbilder.

Jeg har argumentert for kritisk refleksjon i tilknytning til den betydningen mannlighet og kvinnelig symbolinnhold har innen moderne kjønnsforskning i sammenheng med diskusjonen om dannelsen av kjønnsidentitet. I denne argumentasjonen ligger implisitt en forståelse av kjønnsidentitet hvor

mannlighet tradisjonelt har vært definert som evne til å forsvare egne meninger, uavhengighet, dristighet og dominans, og kvinnelighet som hengivenhet, imøtekommenhet, forståelsesfullhet, ømhet og underordnethet.

Slik eksemplene ovenfor viser, representeres mannlig symbolinnhold gjennom bestemte overordnede konstruksjoner som gis normativ status, mens kvinnelig symbolinnhold avspeiles gjennom sin underordnethet til de mannlige symbolene.

En grunnleggende erkjennelse er at symbolinnhold fremmes av kulturen og samfunnets uttrykk og virker normativ og godkjennende på bestemte kjønnskategorier.

Målsetningen er ikke å undervurdere verdien av ulike menneskelige aktiviteter på bakgrunn av hvorvidt de tradisjonelt sett kan knyttes til bestemte mannlige eller kvinnelige symboler. Det kan godt være at aktiviteter som tradisjonelt sett har vært begrepsfestet som kvinnelig, og dermed representerer kvinnelig symbolinnhold, i mange tilfeller kan inngå i en moderne forståelse av hva mannlighet innebærer.

I neste avsnitt skal jeg gjøre rede for noen sentrale kjønnteoretiske perspektiver.

3.2 Kjønnteoretisk bakgrunnsmateriale

I dette avsnittet skal jeg gjøre rede for noen sentrale trekk ved forståelsen av hvordan en i et historisk perspektiv har oppfattet og teorisert om kjønnsroller og kjønnsidentitet. Før jeg ser nærmere på noen måter en har forstått kjønn på, skal jeg si noen ord om hvordan jeg definerer kjønnteori.

Kjønnteori kan defineres som ulike måter å tenke kjønn på. Eksempelvis kan dette være teoriseringer hvor kjønn knyttes til biologiske forskjeller og dikotomier, eller kjønn som forstås på grunnlag av moderne teorier om sosial og kulturell konstruksjon, iscenesettelse og performativitet.

Den kjønnteorien som ligger til grunn i denne fremstillingens analyser og vurderinger, ser dannelse av kjønnsidentitet som en relasjonell prosess; den skjer gjennom ulik sosial og kulturell påvirkning. Det legges vekt på individets egen påvirkningsmulighet, både som iscenesettelse og i

relasjon til individets eget sosiale ståsted og erfaring.

Kjønnteori i et historisk perspektiv

Historikeren Thomas Laqueur skisserer to modeller som han mener avspeiler to fundamentalt forskjellige forståelser av kjønn: ett-kjønn-modellen og to-kjønn-modellen.

Ettkjønn-modellen mener han preges av en fysiologisk likhetstenkning hvor det mannlige kjønn representerte mennesket og normen, men hvor kvinnen ikke representerte en fundamental ulik essens. Kjønn og kjønnsforskjeller ble gjennom denne modellen knyttet til sosial status og sosiale funksjoner, heller enn til biologiske og fysiske forskjeller. I løpet av 1700-tallet endrer denne kjønnsforståelsen seg totalt. Forestillingen om kvinner og menn som to fundamentalt ulike organismer – som bærere av grunnleggende forskjellige naturer, kjønnsidentiteter og legninger erstatter ett-kjønn-modellen. Ulik biologi, fysiologi, psykiske egenskaper og sosiale roller markerer kjønnsforståelsen i denne modellen (Lorentzen & Muhleisen:2006:44).

En kan slik sett hevde at motsetningslinjen fra biologien videreføres gjennom to-kjønn-modellen i retning av å fremme ulikt symbolinnhold mellom kjønnene. På den måten legges føringer på hvorledes det maskuline og det feminine dannes og kategoriseres.

Motsetninger kan imidlertid også tre frem på tvers av to-kjønn-modellen, nærmere bestemt innenfor de enkelte kjønnskategoriene. Dette avspeiles i hva George L. Mosse i boken *The Image of Man, The Creation of Modern Masculinity* (1996), kaller *the countertype* (Mosse: 1996:57). Mosse hevder at marginaliserte grupper på utsiden av samfunnet tjener som motpart til den normative forståelsen av maskulinitet, og at den slik sett er nødvendig for å definere hva som er ekte og normativ maskulinitet.

Videre mener Mosse at moderne samfunn i stor grad gjør bruk av marginaliserte grupper for å definere eget ståsted og opprettholde en selvsikkerhet vedrørende den normative maskulinitetsforståelsen. Omvendt viser Mosse at sosialt marginaliserte grupper ofte bruker kjønnsidentitet bevisst med tanke på å omdefinere og påvirke skjevheter ved et samfunnssystem, hvor sosiale og kulturelle ulikheter legitimeres gjennom to-kjønn-modellens forståelse.

Tendensen er imidlertid at tradisjonell maskulinitetstenkning, gjennom to-kjønn-modellen videreføres i forståelsen av dens motsetninger. Eksempler på dette innenfor sosialt marginaliserte grupper er jødene og de homoseksuelle, som gjennom historien og opp til våre dager fortsatt karakteriseres på grunnlag av hva som særlig oppfattes som feminine egenskaper. De var såkalte

umannlige menn, preget av svakhet, feighet og manglende ære. Dette sees i sammenheng med den maskuline kroppens fremtoning, hvor idealet var at utsiden billedliggjør innsiden og dermed utgjorde en viktig bestanddel i den normative maskulinitet (Mosse:1996:73).

I tilknytning til Mosses argument vil jeg tilføye Victor Turners teorier som han beskriver i boken *Dramas, Fields and Metaphors* (1974), om grensesituasjoner eller liminalitet som forklaringsmodell i sammenheng med *the countertype*. Turners teori definerer marginalisering som oppbrudd fra den etablerte sosiale orden, og viser hva som skjer når mennesker forlater en gitt sosial struktur på vei mot noe nytt. Et grunnleggende tema i marginaliseringsprosessen er, ifølge Turner, at sosial kontakt kan oppnås på tvers av etablerte skillelinjer (Moxnes:2000:43).

Som en oppsummering kan en konstatere at historisk sett har oppfatningen av kjønn siden fremveksten av det moderne samfunn blitt forstått gjennom dikotomier, dvs. motsetninger som utelukker hverandre, og bestemmes gjennom kontraster mellom normative, godkjente to-kjønnsmodeller på ene siden og marginale, avvikere på den andre.

Jeg mener at gjennomgang av hvordan dannelsen av kjønn er blitt forstått historisk sett, er nyttig av flere grunner. For det første peker den på de forutsetninger moderne kjønnsforskning er grunnlagd på. For det andre viser den hvordan dannelsen av kjønn, historisk sett, korresponderer med min definisjon av dikotomien mannlig og kvinnelig symbolinnhold.

I neste avsnitt skal jeg se nærmere på moderne kjønnsforskning og teorier om sosial konstruksjon.

3.3 Moderne kjønnsforskning og sosial konstruksjon

Jeg skal i dette avsnittet gjøre rede for noen sentrale aspekter ved moderne kjønnsforskning som jeg mener har relevans for min problemstilling. I forlengelsen av dette vil jeg definere hvordan moderne kjønnsforskning kan plasseres med tanke på begrepet symbolinnhold.

Moderne kjønnsforskning, eller såkalt *gender studies*, har en tendens til å vektlegge kjønn som konstruksjon på bakgrunn av sosial og kulturell påvirkning (Lorentzen & Muhleisen:2006:72). Betydningen av sosiale og kulturelle omgivelser og erfaringer har i større grad vunnet frem som påvirkningskraft innen den moderne forskning om kjønnsdannelse som sosial konstruksjon. Som Oakly har påpekt, viser sosialantropologiske studier til ulike kjønnspraksis i andre kulturer.

Moderne kjønnsforskning observerer at forståelsen av ulike *kjønne* egenskaper, samt i

hvilken grad de hører hjemme i kategoriene maskulin/feminin, for en stor del påvirkes via sosial tillæring og legitimering. I vesten er imidlertid to-kjønn-modellen sterkt internalisert i våre forventninger om motsetninger mellom maskuline og feminine egenskaper. På bakgrunn av dette mener jeg at overvekt på forståelse av kjønn som sosiale og kulturelle konstruksjoner uten kritisk refleksjon over grunnleggende faktorer, kan bidra både til å reprodusere ulikheter samt motvirke endring. På denne måten kan teorier om sosial konstruksjon bidra til å opprettholde og reprodusere hierarkiske undertrykkelses- og dominansstrukturer som definerer de bestemte kjønnskategoriene.

Mitt utgangspunkt er at sosial konstruksjon kombinert med kritisk refleksjon av symbolinnhold og kontekstuell endring, kan fremme en grunnleggende relasjonell forståelse mellom det maskuline og feminine i den moderne dannelsen av kjønn og identitet. I forlengelsen av Lloyds (1984) beskrivelse av mannlig og kvinnelig symbolinnhold har jeg valgt å vurdere den moderne dannelsen av kjønn på bakgrunn av at mannlig og kvinnelig symbolinnhold konkretiseres i kategoriene maskulin/feminin uavhengig av den moderne konstruktivistiske modellen. Dette har jeg valgt å se i sammenheng med forventninger om hvilke bestemte maskuline og feminine egenskaper som til enhver tid anses som rådende og legitime og formes i dialog med samfunnets og kulturens normative syn.

Jeg konstaterer at moderne kjønnsforskning og teorien om sosial og kulturell konstruksjon av kjønnsidentitet er retningsgivende innen moderne forståelse av kjønnsdannelse. Et viktig forbehold må være at dette standpunktet fremsettes i overensstemmelse med at det sosialt konstruerte ikke er enerådende innenfor den moderne diskusjonen av kjønn og identitet, slik Lloyd har vist. På den måten mener jeg bevissthet, refleksjon og kritikk av mannlig og kvinnelig symbolinnhold kan inkluderes i den moderne forståelsen av kjønnsdannelsen.

Ved gjennomgangen av kjønnsforståelse fra et historisk perspektiv og frem til dagens moderne kjønnsforskning har jeg vært inne på ulike perspektiver og modeller som danner grunnlag for kjønnsidentitet. Jeg har vist at den vestlige kultur historisk sett har lagt stor vekt på to-kjønn-modellen, samt at tendensen er at forståelsen av kjønn forankres i det biologiske. I forlengelsen av dette er det ifølge Mosse, vesentlig at maskulinitet som norm opptrer i kontrast til den marginale *andre*¹. Jeg har videre definert symbolinnhold som samfunnets og kulturens normative

¹H. Moxnes, skriver: Det er typisk for utviklingen av identitet innenfor kulturelle konflikter at partene opererer med stereotyper om seg selv og de andre. Et sentralt spørsmål i utformingen av identitet er spørsmålet om hvordan *den andre* konstrueres (2000:20).

kjønnsforestillinger. Fra den moderne kjønnsforskningen har jeg hentet forestillingen om kjønn som sosial konstruksjon. Denne teorien bærer i seg begreper som individets iscenesettelse og performativitet, og på den måten legges det vekt på individets mulighet til å *gjøre kjønn*, på tross av biologiske utrustninger. Jeg vil komme tilbake til dette nedenfor i avsnitt om poststrukturalisme (3.5).

I sammenheng med symbolinnholdets betydning for dannelsen av kjønn, og perspektiver hentet fra moderne kjønnsforskning, har jeg antydnet at begrepet kontekst fremstår som avgjørende. Dette har sin bakgrunn i at kontekst definert som summen av de erfaringer og sosiale og kulturelle relasjoner mennesker lever i, på ulike vis preger måten en oppfatter egen og andres kjønnsidentitet. Jeg mener den kontekstuelle bevisstheten er viktig i møte med de elementer som historisk sett har inngått i kjønnsdannelsen.

For å søke en utvidet forståelse av den kontekstuelle tilnærmingen vil jeg i neste avsnitt se nærmere på kontekstuelle modeller.

3.4 Kontekst og bevissthet

Jeg mener at teologen Stephen B. Bevans i boken *Models of Contextual Theology* (2003) fremstiller ulike modeller for kontekstuell tenkning som er nyttige innfallsvinkler for min problemstilling. Bevans` teologiske forankring utkrystallisert i hans modeller gir teoretisk bakgrunn til mitt perspektiv om kjønnsdannelsen forstått som frigjøring og sosial forandring.

Bevans hevder at innenfor teologien er det å tenke kontekstuellt en forutsetning for å kunne gripe de ulike aspektene og innfallsvinklene ved vår virkelighetsforståelse. Denne erkjennelsen mener jeg har gyldighet også innenfor moderne kjønnsforskning. På den måten blir presisjon og avgrensning mellom ulike kontekster et viktig redskap når en analyserer endring eller kontinuitet innen dannelsen av kjønn og identitet.

Bevans fremmer ulike modeller for forståelse av kontekstuell teologi, hvor motsetningen er teologi som allmenngyldig og universell (Bevans:2003).

Disse modellene har hver for seg ulik betydning og innfallsvinkel til det å tenke kontekstuellt innen teologien. Ulike modeller for kontekstuell teologisk tenkning søker å bevisstgjøre at ståsted og innslagspunkt ved den forståelse en har av en gitt problemstilling, har betydning for hvordan

en arbeider med disse problemstillingene. Bevans mener selv at all teologi må være kontekstuell, på bakgrunn av at det i dag ikke er mulig å arbeide med en teologi som skal kunne dekke alt og alle. Det vil finnes mange kontekstuelle teologier, ettersom det er mange ulike kontekster (Lande:2002:221). Det er viktig i denne sammenhengen å presisere at forholdet mellom teologi og kontekst ikke er noe nytt innenfor teologisk virksomhet, men at det snarere er bevissthet om kontekst som er mer fremtredende i dag enn tidligere.

Modellene avtegner seg på bakgrunn av fire element som kan leses innenfor et skjema hvor kultur og sosial forandring på den ene siden møter evangelium og tradisjon på den andre. Slik sett skapes de ulike modellene i samspillet mellom evangeliets budskap og den kristne tradisjon, og mellom den kulturen hvor teologiseringen foregår og den sosiale forandringen i den kulturen. Jeg avgrensner meg fra å gå inn i hver modell, men vil peke i retning av hvilken modell jeg har valgt som utgangspunkt for denne fremstillingen. Det er imidlertid viktig å påpeke at bevisstheten om hvor en plasserer seg innenfor Bevans' skjematiske fremstilling av modeller for kontekstuell teologi, avgjør i fellesskap med samspillet mellom disse fire elementene hvilken modell som blir tatt i bruk.

Praxis-modellen eller frigjøringsmodellen fremstår som en måte å tenke kontekstuell teologi på, som jeg mener kan være et nyttig analyseverktøy i forhold til valgte problemstilling. Denne modellen legger vekt på at det rette uttrykket for kristen tro ikke først og fremst er ordet, men hengiven kristen handling. Modellen fokuserer på hvor viktig det er med sosial forandring vedrørende det kristne uttrykk, og viser at bevisstheten om den kristne identitet innenfor en kultur er frigjørende og nødvendig for den kristne handling, vendt mot fremtiden. Vekselvirkningen mellom ord og handling er viktig innenfor denne modellen, der målet er handling og forandring, særlig sosial forandring. Måten kritisk refleksjon av historiske tekster, og kulturelle tolkningsmønstre kombinert med handling innenfor en moderne kontekst blir satt sammen på, gir modellen sitt særpreg, og sammenfaller i stor grad med den nylesning av det bibelske materialet som er den metodiske innfallsvinkelen til min fremstilling. Ved bruk av praxis-modellen i bibelforskningen vil en oppdage at mye av det bibelske stoffet er sentrert rundt frigjøringskampen, og slik sett i tråd med tanken om sosial forandring.

Å ta metodisk utgangspunkt i kontekst innebærer bevisstheten om at sosiale, kulturelle og

historiske sammenhenger mellom mennesker må åpne for forskjellige, men likeverdige, sosiale identiteter. Dette innebærer at enkeltindivider i større grad kan tilpasse seg identitetsmessig ut fra egne erfaringer og preferanser.

Jeg mener at bevisstgjøring av mangfoldighet og alternative identitetskonstruksjoner er viktig for dannelsen av moderne identiteter, også kjønnsidentitet. Slik sett er dannelsen av kjønnsidentitet ikke løsrevet fra samfunnets og kulturens symbolinnhold, men utvikles gjennom individets sosiale interaksjon og iscenesettelse, kombinert med kritisk refleksjon over symbolinnhold samt bevissthet om egne erfaringer og preferanser definert som kontekst.

Neste avsnitt tar for seg sentrale perspektiver hentet fra nyere feministisk teori og feministteologi.

3.5 Poststrukturalisme

I forlengelsen av diskusjonen om betydning av symbolinnhold og kjønn som sosial konstruksjon, kan det være nyttig å peke på noen sentrale perspektiver hentet fra nyere feministisk teori.

Først vil jeg nevne noen sentrale perspektiver knyttet til teoriretningen poststrukturalisme. Denne retningen har sitt utspring i strukturalismens teorier om språket, og hevder at språklige systemer baseres på binær opposisjon eller dikotomier som utelukker hverandre, f.eks. mann/kvinne. En grunnleggende erkjennelse er at menneskets underbevissthet defineres gjennom språket. Dette betyr at innenfor denne rammen er det språket som definerer verden for oss. Poststrukturalistisk kjønnsforskning utfordrer en slik strukturalistisk tankegang, og etterspør hvordan det er mulig å oppnå samfunnsmessig og politisk endring. Poststrukturalismen stiller seg kritisk til hvorvidt såkalt felles forståelse av språkssystemer er gitt én gang for alle, og i hvilken grad det finnes normative føringer. Konkret utfordres strukturalismens kjønns kategorier av påstander om manglende mangfold og tvetydighet (Lorentzen/Muhlesen:2006:51). I forlengelsen av disse argumentene hevdes det fra poststrukturalistisk hold at kjønn ikke må forstås som entydig identitet, men som en forskjell som er bevegelig og forflytter seg. Således er mannlighet og kvinnelighet umulig å klassifisere som noe bestemt eller entydig.

Innenfor dette paradigmet lanserer teoretikeren Judith Butler (1999) en teori om kjønn hvor *performativitet* står sentralt. Dette begrepet kan bety iscenesettelse eller opptreden. Denne forståelsen handler om hvordan språklige og kroppslige ytringer og uttrykk repeterer normer for

kjønnet og danner grunnlag for sosial og kulturell kjønnspraksis. Kjønn er ifølge Butler ikke noe selvstendig *væren*, jeg er ikke en kvinne eller en mann, det er nærmere bestemt hvordan jeg iscenesetter meg, kroppslig, adferdsmessig og språklig, som er avgjørende for hvilket kjønn jeg godkjennes som. Dette har sammenheng med at det å være kvinne og mann, ifølge Butler handler om bestemte måter å repetere spesifikke iscenesettelser på. Gjennom iscenesettelse siteres konvensjonelle måter å opptre som kjønn på, noe som betyr at repetisjonene reguleres normativt (Lorentzen/Muhlesen:2006:57).

Jeg mener Butlers teori om kjønnsdannelse som performativitet eller iscenesettelse på den ene side, og på den andre side det normative element som gjennom repetisjon siterer konvensjonelle måter å opptre som kjønn på, er en fruktbar måte å illustrere relasjonen mellom mannlig og kvinnelig symbolinnhold. Dette gjelder det samfunnsmessige og kulturelle – og den mangfoldighet og bevegelse som moderne kjønnsforskning med vekt på sosial konstruksjon skisserer.

Jeg har valgt å fokusere på poststrukturalismen som en egen teoretisk retning på tross av at den fanger opp mye av det samme som feministteologien beskriver i den tredje fasen. Dette kommer jeg nærmere tilbake til i neste avsnitt (3.6). Jeg gjør det fordi jeg mener at denne teoretiske retningen i større grad, både begrepsmessig og teoretisk, tar høyde for det jeg mener er sentrale aspekter ved den moderne dannelsen av kjønnsidentitet. Eksempler på dette er hvordan poststrukturalismen anvender begreper som iscenesettelse og performativitet.

Etter mitt syn er det imidlertid viktig å redegjøre kort for feministteologiens utvikling, både for å få et klarere blikk av historiske sammenhenger, men også på grunn av at moderne manns- og maskulinitetsforskning for en stor del er grunnlagt på de samme metodiske og vitenskapelige premisser som feministteologien. I tillegg opererer moderne manns- og maskulinitetsforskning i forlengelsen av feministteologien, da med tanke på at denne er en sentral forgrening av nyere kvinneforskning.

3.6 Feministteologiske innfallsvinkler

Jeg vil i dette kapitlet konsentrere meg om de tre feministiske bølgene ut fra et kjønnsperspektiv; på hvilken måte de enkelte faser oppfatter dikotomien mann – kvinne. I den forbindelse har jeg unnlatt å gå nærmere inn på politiske og sosiale forutsetninger som ligger implisitt som faktorer for fremveksten av de ulike fasene som skisseres. Med unntak av den første fasen, hvor rettighetsperspektivet var knyttet til stemmerett, har jeg ikke fokusert noe videre på f.eks. borgerrettighetskamp i den andre fasen, eller forholdet mellom etniske forskjeller/kontekster i tredje fase.

For å klargjøre nyanser mellom likhet og likeverd, har jeg valgt å gjennomgå feminismens ulike faser, og på den måten markere at feministisk teologi er en disiplin i bevegelse. Den har utgangspunkt i tre diversifiserte ”bølger”, hvor vektlegging og fokus både har vært, og er noe ulik. Disse ”bølgene” fortsetter å eksistere side om side, og delvis i konflikt. Det er viktig å påpeke at det mangfoldet de ulike ”bølgene” er uttrykk for, i stor grad beror på hvilken kontekst som dominerer innenfor den enkelte fasen.

Første fase

I den første av de tre feministiske fasene var det kampen for likestilling, rettigheter og posisjoner som var mest fremtredende. Krav om likebehandling på tvers av kjønn leder denne fasen mot en form for kjønnsblindhet, hvor kjønnsforskjeller underkjennes til fordel for en likhetstenkning. Denne likhetstanken stod spesielt sterkt i forhold til kampen for stemmerett.

A. M. Clifford påpeker at i og med at den første feministiske fasen var så sterkt knyttet opp mot retten til å stemme, mistet bevegelsen mye av sin kraft da stemmeretten for kvinner ble oppnådd (2001:12). Denne fasen var fundert på de ulikhetene som vokste frem vedrørende kjønnsrollene, hvor menn i stor grad skapte seg bevegelsesrom og nye posisjoner innen det økonomiske og politiske liv, mens kvinnen fremdeles var overlatt til den private sfære, hvor rollen var å ivareta familien, med tilhørende oppdragerfunksjon av fremtidige mannlige borgere. På grunn av dette skillet mellom den offentlige (mannsdominerte) og den private sfære, hvor kvinnen ble ansett for

å være underlagt og avhengig av mannen, ble kvinnen i stor grad avskåret fra å ta utdanning og kjempe om posisjoner innen det offentlige liv.

Slik sett er bevisstheten om kvinnens rettigheter, som kampen om stemmerett og innflytelse på lik linje med menn, utover de begrensninger privatsfæren gir, sentrale berøringspunkt for den første feministiske fasen.

Mary Wollstonecrafts *A Vindication of the Rights of Women*, som kom ut i 1792, er et uttrykk for denne bevisstheten som den første feministiske fasen er grunnlagt på. Innen den teologiske tenkningen er Elisabeth Cody Stantons *The Woman's Bible* (1895/98) et banebrytende verk vedrørende bibeltolkning sett fra kvinnens ståsted (Clifford:2001:11). Kontekstuellt sett kan vi se at det er rettighetsperspektivet som dominerer innenfor denne første fasen.

Andre fase

Feminismens andre fase er en frukt av tidligere erkjennelser, men legger større vekt på å markere de essensielle forskjellene mellom kjønnene. Denne fasen har fokus festet på patriarkatet og den undertrykkende effekt det har på kvinnens uttrykk. En markert forskjell mellom den første og andre fasen er sistnevnte sin erkjennelse av at kvinnen har forskjellige erfaringer med hensyn til patriarkatets konsekvenser, og vil slik sett ha behov for å analysere årsaker og virkemiddel ut fra forskjellig ståsted. Feministenes krav var ikke i den grad preget av en felles front (stemmerett, likhet vedrørende makt og posisjoner), men gav seg utslag i en akademisk disiplin som opprettet ulike metoder for å imøtekomme kravet om å forstå sosiale holdninger og sammenhengen med kjønnsroller. Disse tankene utviklet seg innenfor retninger som kulturell feminisme, liberal feminisme, radikal feminisme og sosialistisk feminisme.

Vi vil i denne sammenhengen ikke gå dypere inn i disse begrepene, men la dem stå som en illustrasjon til den kompleksiteten som den andre fasen la vekt på i forhold til hvilke erfaringer og kontekster som måtte komme til uttrykk eller prege de forskjellige syn innen feministisk teologi, i møte med patriarkat og mannsdominans.

Vekt på essensielle forskjeller hvor kvinner hevdes å ha andre egenskaper enn menn (kvinne som

mykere, har en annen lederstil enn menn) markerer et annet fokus på menneskesyn i den andre fasen i motsetning til den første, hvor forskjellene mellom kjønnene skulle underkjennes til fordel for en felles menneskelighet, med vekt på like rettigheter for kvinner og menn.

Feministenes syn på kjønnsforskjeller markeres i denne sammenheng av det Wadel i boken *Den samfunnsvitenskapelige konstruksjonen av virkeligheten* (1990) kaller for egenskapsforklaringene. Disse forklaringene preges av antakelsen om at det eksisterer essensielle, indre egenskaper som er nedlagt hos kvinner og menn i form av motsetninger, hvor forestillingen om kjønn blir konstruert ut fra naturgitte forutsetninger. Slik sett dyrkes og fremheves forskjeller og særegenheter.

Tredje fase

Den tredje feministiske fasen er opptatt av kjønn, ikke som noe konstant, naturgitt, men som flytende, bevegelig og slik sett anti-essensialistisk. Bevisstheten om at kjønn i større grad er sosialt konstruert, og i mindre grad er knyttet til det kroppslige, sammenfaller med det Wadel (1990) kaller for relasjonsforklaringene, som tar utgangspunkt i at menneskene påvirker hverandre gjensidig, også mann og kvinne. På denne måten er den tredje fasen opptatt av at kjønnsroller konstrueres sosialt og innehar en kompleksitet som ikke kan forstås som enhetlige størrelser basert på naturgitte forutsetninger, men i større grad er uttrykk for en sosio-kulturell påvirkning. Det sterke fokuset på harmonisering av kjønnsforskjeller har imidlertid en tendens til å overskygge mulige grunnleggende undertrykkelsesmekanismer og ulikheter som nyansene ikke fanger opp.

Bakgrunnen for min forankring i feminismens tredje fase er et forsøk på å ta utgangspunkt i en prosess hvor kjønn dannes gjennom sosial interaksjon mellom mennesker, hvor fokus i større grad rettes mot de fellesverdier som forener individer enn på motsetninger som splitter og virker undertrykkende (Drake & Solberg:1995:43). Dette standpunktet innebærer ikke en forståelse i retning av å usynliggjøre individuelle kjønnsforskjeller. For det første dreier det seg om å klargjøre forutsetninger for dannelse av kjønns identitet, og for det andre å bidra til å forstå hvordan dannelse av kjønn skjer; ikke i ulike kategorier, men som dialog og interaksjon mellom mennesker (Veiden & Burkeland:1999:77).

Ulike forhold knyttet til kjønn og kontekst sees forhold til en helhet hvor dynamisk endring

mellom kontekster må vektas mot en allmenn-menneskelighet, for dermed å kunne motvirke stereotype og statiske kjønnsforestillinger. Imidlertid vil kulturelle og historiske fortolkningsmønstre forstått som symbolinnhold ha betydning for dannelsen av kjønnsidentitet. Slik sett vil symbolinnhold virke inn på hvorledes vi manøvrerer mellom ulike identitetsbilder. Derfor argumenterer jeg for at kritisk refleksjon over forutsetningene for dannelse av kjønnsidentitet, forstått som symbolinnhold, vil være av interesse for utviklingen av moderne kjønnsforståelse. I tillegg vil endret fokus på dannelse av kjønn virke frigjørende med tanke på teoretisk tilnærming til dannelsen av kjønnsidentitet i dag.

Det er på grunnlag av dette perspektivet at jeg vil forsøke å se den historiske Jesus slik han fremstår i den moderne Jesusforskningen, som en alternativ premissleverandør og mulig inspirasjonskilde for dannelse av moderne maskulinitet.

3.7 Moderne mannsforskning og maskulinitet

I dette i dette avsnittet vil jeg se nærmere på noen perspektiver på maskulinitet hentet fra moderne mannsforskning.

Jeg har i arbeidet med spørsmål om dannelse av kjønnsidentitet og symbolinnhold vært opptatt av å finne eksempler på forskere som har sett nærmere på dette temaet, særlig med tanke på moderne mannsforskning og fremveksten av ulike former for maskuliniteter. I denne sammenhengen er valget falt på den norske mannsforskeren ved Universitetet i Oslo; Jørgen Lorentzen.

Jeg mener han på en grunnleggende måte redegjør for fremveksten av den moderne mannsforskningens teoretiske og metodiske innfallsvinkler. Disse kan virke som veivisere til ulike oppfatninger og forståelser av maskuliniteter. I tillegg viser han hvordan dannelse av maskulinitet ikke er statisk, men endringsrettet, beroende på kontekst, kultur og erfaring. Særlig interessant å merke seg er spenningen mellom normativ eller hegemonisk maskulinitet og maskulinitet forstått som mot-typer, underordnet eller marginal. Dette er forhold jeg mener er viktige i forhold til min problemstilling, i tilknytning til rekonstruksjon av den historiske Jesus slik han avspeiles i moderne forskning.

Jørgen Lorentzen hevder i en artikkel som tar for seg en gjennomgang av mannsforskningens

historie (Lorentzen & Muhleisen: 2006), at forskning på menn og maskulinitet har to vesentlige forutsetninger.

Den første forutsetningen er at den står i en direkte forlengelse av kvinneforskningen. Dette innebærer at metodiske spørsmål, teorier og innfallsvinkler hvor perspektivet har vært på kvinneforskningen, i stor grad kan anvendes innenfor mannsforskningen. Videre har dette resultert i at debatt rundt disse tilnæringssspørsmålene i mindre grad har vært fremtredende innen moderne mannsforskning.

Den andre forutsetningen er at forskningen skal ha et kritisk og problematiserende blikk på menn og mannlighet, noe Lorentzen mener kan skilles fra den tradisjonelle oppfatningen, hvor menn har innehatt rollen som det normale og nøytrale. Slik sett omtaler Lorentzen mannsforskning som kritisk forskning på menn, hvor menn kjønnnes innenfor et bestemt kulturelt system. Mannsforskningen innebærer forskning på maskuliniteter, men kan også anvendes på kvinner i sammenheng med problemstillinger knyttet til kvinner og ulike maskuliniteter. Slik sett kan mannsforskningen bidra til å problematisere kvinner på en ny måte, i tillegg til å ha et kritisk og reflekterende perspektiv på menn.

Forskning på menn og maskulinitet er et relativt nytt fagområde, særlig i norsk sammenheng. Faget etablerer seg først på 90-tallet, etter mål av kvinneforskningen, og er særlig inspirert av amerikansk mannsforskning. Spesielt den amerikanske arven er fremtredende når det gjelder å fremstille analytiske modeller for å forstå maskulinitet eller maskuliniteter, hvor poengteringen av flertall i relasjon til et sett overordnede maskuliniteter har blitt en sentral del av tilnæringsmetodene. Dette har sitt utgangspunkt i historiske forhold, hvor *mannlighets*-begrepet som var i bruk på 1800-tallet, var forstått som et særegent karaktertrekk som ikke var innebygget i alle menn. Dette forholdet fremstod som problematiserende i en verden som var i stadig utvikling i på grunn av urbanisering og industrialisering, og hvor den borgerlige standarden som definisjonsmakt vedrørende mannlighet ikke i tilstrekkelig grad lot seg anvende begrepsmessig på menn generelt.

Mannlighet ble sett i relasjon til karakterfasthet og gitt opptreden i tråd med middelklasse- og overklassekriterier, og den moderne verden fremsatte krav om en begrepsmessig nyansering, hvor samtidens menn på tvers av rase og klasse kunne defineres ut fra deres maskuline egenskaper i motsetning til det feminine.

Den kritiske forskningen på maskulinitet kom imidlertid ikke før på 1980-tallet, hvor

hovedfokus var maskulinitet i relasjon til mansrollen. Mens en på 1800-tallet omtalte maskulinitet på bakgrunn av sin biologiske orientering, ble det stadig mer tydelig at maskulinitet i større grad måtte omtales i flertall, som ulike maskuliniteter. Dette hadde sammenheng med fremveksten av konstruktivismen, og var nyttig for å kunne markere forskjell mellom menn.

Lorentzen peker på fire variabler som avtegner seg innen forståelsen av maskulinitet:

1. Variasjon mellom kulturer, 2. Variasjon over tid i samme kultur, 3. Variasjon gjennom et menneskes levetid, 4. Variasjon innad i kulturer på samme tid.

For å komme forbi en uendelig mengde variasjoner av maskulinitet, viser Lorentzen til den amerikanske forskeren Robert Connell, som har lansert fire overordnede typologier, hvor menn inngår i en kjønnrelasjon til hverandre. Han beskriver dem som den hegemoniske, den underordnede, den marginaliserte og den medvirkende maskulinitet (Connell:1995).

Den hegemoniske form for maskulinitet representerer en bestemt gruppe menn som innehar en ledende posisjon i et sosialt system, ofte i tilknytning til maktrelasjoner hvor patriarkalske idealer er fremtredende. Videre inngår den hegemoniske maskulinitet i et dominansforhold til den underordnede maskulinitet.

Slik sett representerer den hegemoniske maskuliniteten en dominansposisjon i et bestemt samfunn som står i relasjon til en underordnet form for maskulinitet. Et eksempel på dette er den hegemoniske maskulinitetens forhold til de homoseksuelle, hvor virkemiddelet ofte er ekskludering og diskriminering. Den hegemoniske maskuliniteten vil kunne forandres over tid og være forskjellig mellom forskjellige sosiale systemer.

Den marginaliserte maskuliniteten kan illustreres med den situasjonen fargede menn tradisjonelt har vært i, og som i noen grad kan minne om den underordnede maskulinitet, men hvor ekskludering og diskriminering i større grad er fremtredende.

Den medvirkende maskulinitet kan på den andre side fremstå i dialog med en forestilling om aksept og medvirkning til et patriarkalsk system, hvor menn flest forestiller seg at ved å spille med i tråd med det hegemoniske idealet, fremforhandles en fordel for denne gruppen med tanke på menns dominans og underordning av kvinnen.

Connells fremstilling har den senere tid blitt sterkt kritisert for å være svært funksjonalistisk og rasjonalistisk, at den tar lite hensyn til endring, samt at den er for statisk og forutbestemt.

Lorentzen peker på en annen dikotomi, nemlig mannlig – umannlig som et mulig alternativ til Connells typologi.

Det interessante i vår sammenheng i forbindelse med Lorentzens beskrivelse av Connells teorier er imidlertid hans fokus på kontekst og variasjon innen ulike sammenhenger og tidsrom. Videre er det verdt å merke seg typologien hegemonisk maskulinitet og den medvirkende maskulinitet som jeg mener fremstår som nyttige analyseverktøy og teoretiske perspektiv, med hensyn til maskulinitet på Jesu tid, og spesielt forståelsen av denne i relasjon til re-etablering av en ideologisk forståelse i androsentrisk/mannsvridd retning².

I et nyere teoretisk perspektiv har imidlertid begreper som mannlighet og umannlighet i større grad vunnet frem med tanke på den kritikken Connells hegemoniske maskulinitetsmodell har vært utsatt for. Begrepet mannlighet fanger noe mer opp mulighetene for kulturell og sosial endring, gjennom å studere historiske forestillinger om det umannlige. Umannlighet kan videre sees i sammenheng med den underordningen som kvinner har blitt utsatt for, og relasjonen mellom mannlig og umannlig tar opp i seg maktproblematikk og ulike former for dominans og diskriminering i en mer dynamisk prosess. Umannlighet-begrepet sees som en dynamisk, og ikke minst relasjonell teoretisk tilnærming, mens Connells teori snarere fremstår som statisk og forutsigbar. Slik sett gir mannlighet/umannlighet som begrep en utvidet forståelse av kjønnsmakt som en relasjonell kategori både mellom menn og kvinner og mellom menn.

Makt og endring er en sentral underliggende faktor i forhold til mannlighet/umannlighet, særlig kan forbindelsen til definisjonsmakt tydeliggjøres gjennom Mosses begrep om mottyper som vi har vært inne på tidligere.

Mosse illustrerer det han kaller maskuline stereotypiers fremvekst i 1700-tallets Europa. Disse stereotypene fanger opp forståelsen av den over-ideelle og homogeniserte maskuliniteten, på bakgrunn av begreper som kroppslig styrke, utholdenhet og selvkontroll. Slik sett understreker de mottypenes *annerledeshet*, i en prosess hvor det å opprettholde disiplinerte idealer for maskulinitet forsterker den aktuelle stereotypien i kontrast til mottypen. Kritik av den typen som er rettet mot Connell er på mange måter berettiget også i forhold til Mosses begrep. Stereotyper og mottyper oppfattes som enkle og generaliserende, og kritikk mot patriarkatet og menns kjønnsmakt, samt mulighet for endring over tid, fanges ikke i tilstrekkelig grad opp av Mosses mottype-begrep. Sagt på en annen måte er det imidlertid mulig å hevde at stereotype- og mottype-forestillingene om maskulinitet ikke har til hensikt å beskrive maskuliniteter i flertall,

² Se Fiorenzas definisjon, kap. 6.5

men snarere tar opp i seg forholdet til den hegemoniske og normative maskulinitet i den moderne tid.

Lorentzen foreslår at en i større grad anvender begrepet mannlighet/umannlighet. Disse begrepene bidrar til å vise at mannlighet må forstås relasjonelt som en dynamisk prosess. Forståelse av mannlighet gjøres tilgjengelig gjennom sosiale og kulturelle endringer, men også via historiske studier av motsetninger mellom mannlighet og umannlighet. Fordelen ved å anvende mannlighet/umannlighet vil være at en vil kunne synliggjøre forholdet mellom de normative og ekskluderende prosesser som konstituerer mannlighet, og på denne måten vise at konstitueringsprosesser ikke er gitte. Mannligheten trues kontinuerlig av umannlighet, og søker således gjennomgående sin bekreftelse i relasjon til andre menn, samt i en utvidet forståelse av kjønnsmakt i relasjonen menn/kvinner. Jeg har imidlertid valgt å bruke maskulinitet som hovedbegrep for denne fremstillingen, i samråd med begrepsapparatet til Connell og Mosse.

Oppsummerende sagt: Distinksjonen mellom mannlighet/umannlighet eller ulik(e) maskulinitet(er), stereotyper og mottyper er ikke statisk, men dynamisk og relasjonell. Disse bunner i en forestilling som søker definering av sosiale, kulturelle og historiske idealer i endring. Jeg mener at Lorentzen gjennom denne artikkelen og i sine øvrige arbeider gir oss gode forutsetninger for å kunne reflektere over betydningen av ulike maskuline posisjoner (og mottyper), og over sammenhengen mellom ulik maskulin posisjon og normativ definisjonsmakt. Videre anser jeg det som et viktig poeng ved denne forskningen at variasjon i relasjoner mellom kultur og kontekst kan bidra til å skape endrede betingelser med tanke på dannelse av maskulinitet .

Jeg mener at endringsperspektivet i møte med ulike posisjoner innen forskning på maskuliniteter, på en fruktbar måte bidrar til å øke forståelsen for hvordan kjønnsidentitet og symbolinnhold dannes. I tillegg har jeg valgt å forstå maskulinitet som en størrelse som er avhengig av kontinuerlig bekreftelse. Dette innebærer at normativ maskulinitet utsettes for press i møte med *den andre*, mot-typen eller alternativ maskulinitet. Hegemonisk eller overordnede maskuliniteter formidles slik sett gjennom en kontinuerlig bekreftelse av normative bestanddeler i kontrast til den underordnede, marginaliserte og medvirkende maskulinitet.

I neste kapittel vil jeg peke på noen avklaringer, sammenfatninger og egne standpunkt.

4. Avklaring, sammenfatning, egne standpunkter

Jeg konstaterer at tendenser innen nyere kjønnsforskning går i retning av å avvise at inndelinger og kategorier av kjønn, basert på biologiske utrustninger har bestemmende funksjon for mannlige og kvinnelige egenskaper og sosiale normer. Jeg ønsker å argumentere for at når kjønn blir sett som determinerende for fordelingen av bestemte roller og funksjoner mellom kvinner og menn, på grunnlag av bestemte biologiske utrustninger, uttrykker dette kulturelt og historisk bestemte måter å oppfatte kjønn på. Kjønn fremstår dermed som sosialt og kulturelt konstruert.

Et grunnleggende standpunkt for denne fremstillingen er at distinksjonen mellom mannlige og kvinnelige symbolinnhold ikke kan sees som en absolutt uforanderlig størrelse, men må på bakgrunn av kritisk refleksjon tolkes som historisk og kulturelt pregede forståelsesmønstre, som avspeiles gjennom ulike kontekster.

Kjønn er imidlertid forbundet med gitte biologiske trekk, men det er mindre definitivt hva som kjennetegner mannlighet og kvinnelighet, siden slike inndelinger også avspeiler historiske og kulturelle prosesser. I forlengelsen av dette kan det argumenteres for at muligheter for forståelsen av mannlighet og kvinnelighet kan endre seg, samt bli gjenstand for konflikt og forhandling.

Jeg har valgt å arbeide med begrepene maskulinitet og femininitet som korresponderende betegnelse for mannlighet og kvinnelighet. Grunnen til dette er at jeg mener begrepene maskulinitet og femininitet i større grad favner en moderne betydning av kjønnsforståelser, hvor kjønn bestemmes ut fra en større vekt på sosial og kulturell konstruksjon, men også tar høyde for at kjønnsforståelser er basert på kulturelle og historiske fortolkningsmønstre.

Videre har jeg valgt å bruke betegnelse hegemonisk maskulinitet i kontrast til den underordnede, marginaliserte og medvirkende maskulinitet både for å belyse variasjon innad i maskulinitetskategorien, men også for å vise hvordan maskulinitetskategorien ikke er en gitt størrelse, men opererer med ulike nivåer og motsetninger hvor bestemte former for maskulinitet gis status fremfor andre.

I forlengelsen av dette har jeg valgt å bruke begrepet alternativ maskulinitet, både for å markere en forankring til moderne maskulinitetsforståelser, slik jeg har vist ovenfor, men også fordi jeg

historisk sett erkjenner tilstedeværelsen av ulike alternative maskuliniteter.

Hovedvekten i fremstillingen vil bli lagt på beskrivelser gitt gjennom ulike forskningsbidrag hvor jeg belyser disse via forankring i en moderne kontekst. Slik sett håper jeg å kunne vurdere sammenhenger mellom hvordan Jesu kjønnsidentitet kommer til uttrykk og avspeiles i forskningsbidragene, for dermed å kunne se dem i relasjon til moderne kjønnsforskning. Fokus vil være på hvilken måte forskernes beskrivelser gjennom ulike kontekstuelle perspektiver skaper rom for endring i forhold til dannelsen av kjønnsidentitet og maskulinitet den gang, og nå. Implisitt ligger en grunnleggende forforståelse om endring og alternativitet i moderne manns- og maskulinitetsforskning.

I tillegg er det viktig å presisere at mitt arbeidsfelt er den nåtidige, moderne kontekst som er basert på moderne forskning om kjønn og maskulinitet. Det betyr at historiske kontekster vurderes slik de fremstår gjennom moderne forskere og deres forskningsbidrag.

Jeg har gjennom innledende kapitler om kjønnsteori og kontekst lagt vekt på en bred beskrivelse av ulike teoretiske perspektiver og problemstillinger det arbeides med innen disse forskningsfeltene. Særlig synes kombinasjonen mellom moderne kjønnsforskning og nyere manns- og maskulinitetsforskning, slik Lorentzen har beskrevet den, å inneholde mange interessante teoretiske innfallsvinkler og problemstillinger. Når jeg i denne sammenhengen har fokusert på å synliggjøre bredden innen kjønnsteoretiske felt, er det i visshet om at det vanskelig lar seg gjøre innenfor de avgrensninger formen på denne fremstillingen har, å sammenfatte alle teoretiske aspekter i avsluttende analyser, konklusjon og utblikk.

Jeg mener imidlertid at en bred teoretisk innføring og presentasjon av teorier som kan være relevante for oppfatninger av Jesu kjønnsidentitet har en verdi i seg selv, på tross av at det ikke er mulig å videreføre alle teoretiske perspektiver i endelig analyse, konklusjon og utblikk.

I neste kapittel skal jeg se nærmere på maskulinitet, mannsrolle og identitet hos den historiske Jesus.

5 Maskulinitet, mansrolle og identitet hos den historiske Jesus

Hovedfokus for denne fremstillingen er ikke å foreta en generell feministteologisk studie av patriarkatet og såkalt androsentrisk teologi og språkbruk i Jesus-forskningen, men å etterspørre nyanser mellom ulike beskrivelser av kjønnsidentitet og maskulinitet, med utgangspunkt i sentrale forskningsbidrag vedrørende den historiske Jesus. Videre er problemstillingen basert på hvordan Jesu kjønnsidentitet avspeiles gjennom en moderne kontekst, for på den måten å kunne vurdere i hvilken grad Jesu maskulinitet kan knyttes til dannelsen av moderne maskulinitet.

I den forbindelse vil nyere feministteologi, som har prøvd på å fremskaffe andre og mer nyanserte perspektiver på maskulinitet og femininitet, i tilknytning til moderne forskning om den historiske Jesus, være en viktig inspirasjonskilde i forhold til den moderne dannelsen av maskulinitet. Slik sett har jeg valgt å inkludere et forskningsbidrag fra feministteologien.

I forlengelsen vil jeg forsøke å balansere fremstillingen av maskulinitet og femininitet mellom forestillingen om den androsentriske kjønnsforståelsen, som feministteologien hevder danner rammen for forståelsen av Jesus og hans samtid og fremveksten av tidlig kristendom.

Hensikten med dette er å unngå et bilde av Jesus karikert som enten ensidig feminin og kvinnelik, eller maskulin og i mannsvridd språkdrakt. Det vil dermed være svært viktig å ha et kritisk og reflektert blikk på beskrivelser av Jesu maskulinitet i relasjon til ulike tematiseringer av identitetsdannelse, både av maskulin og feminin art.

I tillegg vil jeg gjennom dialog med moderne manns- og maskulinitetsforskning etterspørre beskrivelser av alternative Jesus-bilder. Videre vil jeg foreta en analyse på bakgrunn av hvilket symbolinnhold moderne beskrivelser av Jesu maskulinitet reflekterer.

I forlengelsen av dette har jeg fokus på det Fiorenza hevder er en *andro-/kyriosentrisk* referanseramme innen moderne Jesus-forskning. Jeg mener i tråd med Fiorenza at moderne rekonstruksjoner av Jesus, hvor han fremstilles som en unik, karismatisk figur og trekkes ut av samtidskonteksten, bidrar til å opprettholde en kyriosentrisk og hegemonisk referanseramme.

Dermed re-etableres stereotype forestillinger om maskulinitet i det moderne.

Slik sett vil bevissthet om hvilke forutsetninger moderne Jesus-forskning hviler på, være av betydning, særlig i sammenheng med tendenser til underkommunikasjon av alternative maskulinitetforståelser i relasjon til den historiske Jesus.

I neste kapittel skal jeg beskrive de forskningsbidragene som danner grunnlag for mitt materiale.

6. Beskrivelse av materialet

Spørsmålet om maskulinitet på Jesu tid vil bli nærmere behandlet i analysekapitlet (7.), men forskerne opererer i sine forskningsbidrag med et bilde av de etablerte kjønnsidentitetene som de ser Jesu ord og handlinger på bakgrunn av.

I dette kapitlet vil jeg gå nærmere inn på de utvalgte forskningsbidragene som danner grunnlag for det empiriske materialet i denne fremstillingen. I første avsnitt vil jeg imidlertid ta utgangspunkt i enkelte betraktninger om kontekst i Jesus-forskningen.

6.1 Kontekst i Jesus-forskningen

I dette avsnittet vil jeg forsøke å knytte kontekstbegrepet sammen med Jesus-forskningens beskrivelser av kjønn og identitet i Jesu samtid, nærmere bestemt i hvilken grad moderne forskere bruker kontekstbegrepet til å analysere endring og stabilitet med tanke på Jesu kjønnsidentitet og maskulinitet.

Innledningsvis skal jeg gjennom beskrivelser hentet fra moderne Jesus-forskning fokusere på aspekter ved Jesu samtid som jeg mener har betydning for hans kjønnsidentitet, da særlig hvorledes kjønn ble oppfattet i datidens Palestina. I tillegg skal jeg benytte meg av beskrivelser hvor konsekvenser i relasjon til Jesu løsrivelse fra husholdet og kritikk mot det bestående blir synliggjort. Moderne Jesus-forskning har på denne måten utviklet forståelsen for hvilken betydning kontekst har for dannelsen av maskulinitet på Jesu tid.

Mitt utvalg av forskningsmaterialet er imidlertid ikke løsrevet fra sin kontekst, forstått som

forskerens kontekstuelle tilnærming. Min egen forforståelse er sentral og medvirker i prosessen som har ledet frem til et bestemt utvalg litteratur. Kriteriet for denne fremstillingen er at forskningsbidragene skal være sentrale innenfor den moderne Jesus-forskningen. I tillegg skal det i noen grad være mulig å se bidragene som motsetninger, eller med ulike nedslagsfelt. Dette kan eksempelvis være i tilknytning til J. D. Crossans bok *The Historical Jesus. The Life of A Mediterranean Jewish Peasant* (1991) og D. C. Allison's bok *Jesus of Nazareth, Millenarian Prophet* (1998) hvor førstnevnte har en orientering mot Jesu liv i verden, og plasserer ham i et sosialt og politisk miljø i tråd med dette, mens sistnevnte vektlegger Jesus som eskatologisk profet, hvor Jesu handling og ord sees i relasjon til forestillingen om det kommende Guds rike. Samtidig er vi på jakt etter forskning som kan bidra til å fremme Jesu kjønnsidentitet, uavhengig av om den er direkte tematisert eller ikke.

Jeg vil legge vekt på en hermeneutisk fortolkende tilnærming, hvor den metodiske vekten blir lagt på sammenhenger hvor Jesus, slik han beskrives i Jesus-forskningen, ikke etterkommer datidens normer for dannelse av maskulinitet, men snarere gir avkall på å bli innlemmet i de sosiale strukturer som konstituerer maskulinitet i datidens Palestina.

Feministteologien representeres ved et forskningsbidrag fra E. S. Fiorenza. Hun ser i boken *Jesus and the Politics of Interpretation* (2000) nærmere på de metodiske og vitenskapelige rammer som moderne Jesus-forskning benytter seg av. Disse mener hun representerer og reinnfører et mannsvridd, vestlig, hegemonisk og anti-jødisk ståsted. Hun etterspør en større vekt på modellering av Jesus og Jesus-bevegelsen i tilknytning til moderne forutsetninger for frigjørende sosiale og kulturelle bevegelser. Dette må ikke skje på bekostning av, eller i opposisjon til jødedommen, men snarere i opposisjon til hva hun kaller *kyriosentriske* samfunnsstrukturer. Slik sett vil vi kunne antyde at de aktuelle forskningsbidragene om den historiske Jesus inngår i rammen for kontekstuell tilnærming. Forskerne vektlegger seg noe ulikt i forhold til ståsted, erfaring og forforståelse i møte med materialet. Dermed formes bildet av den historiske Jesus i bestemte retninger.

Jeg mener at den norske teologen og nytestamentleren Halvor Moxnes i boken *Putting Jesus in His Place, A Radical Vision of Household and Kingdom* (2003), beskriver husholdmodellen som et nyttig analyseverktøy i relasjon til kjønnsmessige refleksjoner, også i forhold til forskningsbidrag hvor kjønn ikke er implisitt tematisert.

Videre kan vi si at Jesus-forskningen er et produkt av en rekke forskningsområder som tar i

bruk moderne samfunnsvitenskapelige virkemidler og kunnskaper, hvor moderniteten som kontekst trer sterkere frem.

I det følgende avsnittet ønsker jeg å vise hvordan kjønn og identitet kan forstås gjennom forskernes beskrivelser av sosial, politisk og kulturell kontekst i Jesu samtid.

Innen nyere Jesus-forskning kan vi se en dreining mot større oppmerksomhet rundt sosiale, kulturelle og politiske forhold i Jesu umiddelbare nærhet. Med dette menes lokalitet i konkret forstand. Dette kan sees i lys av nyere tids arkeologiske utgravninger, samt en bredere interesse for sosial kultur og levemåte i mikroperspektiv, der det konkrete stedets betydning er et sentralt element. Denne vektingen av kontekst i lokale forhold, i motsetning til universale fremstillinger, ser ut til å vinne frem som betydningsfulle elementer i moderne forskningsbidrag i tilknytning til den historiske Jesus (Freyne:2005:6).

Jeg vil eksempelvis se nærmere på hvorledes Jesu kjønnsidentitet kan tematiseres gjennom beskrivelser av husholdstrukturer og etableringen av Jesus-bevegelsen (Moxnes:2003:72). Ifølge den norske teologen H. Moxnes presenterer Jesus en form for alternativ sosial orden; ved å gi avkall på den identitet og sosiale plassering som husholdet tilbyr, skapes et rom for bred sosial kontakt mellom sosialt marginaliserte grupper i samfunnet. Det interessante er konsekvenser for Jesu maskulinitet. Følgende to spørsmål er derfor sentrale:

På hvilken måte virker Jesu alternative holdning inn på dannelse av maskulinitet i forhold til rådende idealer på Jesu tid?

Hvilke konsekvenser hadde alternativ sosial plassering på Jesu maskuline posisjon?

Ved gjennomgang av disse beskrivelsene fra Jesu tid, er det viktig å presisere at mitt utgangspunkt for å gå inn i disse ulike kontekstene er moderne Jesus-forskning og beskrivelser forskere innenfor denne tradisjonen anvender.

Dette er spørsmål jeg vil komme nærmere tilbake til ved gjennomgang av forskningsbidragene og tolkning av symbolinnhold.

I følgende avsnitt vil jeg imidlertid foreta en kort presentasjon av de utvalgte forskningsbidragene som legges til grunn som materiale for denne fremstillingen.

6.2 Presentasjon av forskningsbidragene

Avsnittet har som formål å redegjøre for bakgrunn for valg av ulike forskningsbidrag som legges til grunn som materiale for denne fremstillingen.

Mitt materiale er fire utvalgte forskningsbidrag som jeg gir status som materiale for en undersøkelse av kjønnsidentitet, maskulinitet og symbolinnhold hos den historiske Jesus.

Under analysen og tolkningen av forskningsbidragene er det viktig å ha klart for seg at disse forskerne ikke befinner seg i et kontekstuekt vakuu, men benytter seg av en rekke moderne samfunnsvitenskapelige disipliner. Slik sett vil en finne ulike perspektiver og ståsted avhengig av forskerens kontekst og erfaring. Grunnlaget for min fremstilling vil også kunne plasseres innenfor en slik kontekstuell ramme, hvor jeg som forsker har til hensikt å fokusere på enkelte aspekter ved forskningsbidragene fremfor andre. I forlengelsen av dette vil jeg etterspørre en dialog mellom de ulike forskningsbidragenes tematiseringer av kjønnsidentitet, maskulinitet og symbolinnhold.

Hensikten med de innledende kapitlene om vitenskapelige disipliner og teorier er at de skal fungere som rammeverk for fremstillingens kontekstuelle perspektiv og ståsted, samt ivareta behovet for avgrensning og presisering av hvilke aspekter ved forskningsbidragene som blir vektlagt. Deler av materialet er svært omfangsrikt og ivaretar andre innfallsvinkler og perspektiv enn de jeg har som fokus i denne fremstillingen. Imidlertid ser jeg det som både nyttig og nødvendig å skissere enkelte hovedtrekk ved forskningsbidragene på en kort og oversiktlig måte.

Jeg vil etter en gjennomgang av de enkelte forskningsbidragene komme tilbake til de perspektiver som jeg mener er nyttige med tanke på Jesu kjønnsidentitet og symbolinnhold. På den måten velger jeg ut sider ved forskningsbidragene som er av særlig interesse for min problemstilling.

Crossans bok *The Historical Jesus. The Life of a Mediterranean Jewish Peasant* (1991) vil sees i relasjon til Moxnes' beskrivelse av *husholdstrukturer*. For bedre å kunne utvide dialogen mellom Moxnes og Crossan, vil jeg foreta en gjennomgang av husholdstrukturer i datidens middelhavssamfunn på bakgrunn av beskrivelser gitt i Moxnes' bok *Putting Jesus in His Place, A Radical Vision of Household and Kingdom* (2003).

Når det gjelder forholdet mellom forskningsbidraget til John Dominic Crossan og Dale C.

Allison i hans bok *Jesus of Nazareth, Millenarian Prophet* (1998), er det viktig å merke seg nyansene dem imellom om Jesu forhold til eskatologi. Jeg har så vidt vært inne på dette, og sammenfatter derfor kort hva dette innebærer, for å vise på hvilken måte disse bidragene fastholder ulike kontekstuelle perspektiv. Skillet går mellom de som mener at Jesu forkynnelse av Guds rike innebar at han forventet en snarlig realisering av dette, eller om det finnes spor av dette riket allerede nå. Allison er tilhenger av det første standpunktet, Crossan av det siste.

Forholdet til eskatologi bestemmer for en stor del hvorledes en identifiserer Jesus i relasjon til datiden, og det er rimelig klart at en har å gjøre med ulike kontekstuelle ståsteder. De som mener at Jesus forventet en snarlig ende, legger vekt på det jødiske og gammeltestamentlige, og ser ham i tilknytning til sentrale ideer som loven, tempelet og Messias. De som hevder at Jesu tale om Guds rike var et uttrykk for moralsk og sosial fornyelse i denne verden, legger større vekt på materielle og konkrete forhold som viser Jesu rolle i en sosial sammenheng. Jesus identifiseres som vismann, revolusjonær opprører, og sees i relasjon til graden av hellenistisk påvirkning i det jødiske Galilea, særlig med tanke på aspekter som knyttes til en form for folkelig kynisme (Valen-Sendstad:2006:231).

I den videre drøfting av Allisons bok vil Moxnes' kapittel om beskrivelsen av evenukker i Jesus-bevegelsen og avkall på mannlig plassering innen husholdet være sentralt i arbeidet med kjønn tematisert både som brudd med, og utfordring til, tradisjonell hegemonisk maskulinitet (Moxnes:2003:72).

Feministeologen Elisabeth Schüssler Fiorenza vil bli representert med boken *Jesus and the Politics of Interpretation* (2000). Hun ser i denne boken nærmere på fremstillingen av den historiske Jesus, og på måten han blir forstått i moderne Jesusforskning. Fiorenza legger vekt på å vise hvordan Jesus vinkles med bakgrunn i *androsentriske* eller *mannsvridne*³ termer. Hun betegner dette som et *kyriosentrisk hegemoni*, og foreslår alternativer hvor Jesus kan omfortolkes innenfor feministiske perspektiver.

I tilknytning til presentasjon av Fiorenzas forskningsbidrag vil jeg definere et utvalg av de begrepene hun anvender, som jeg mener er nyttige for min fremstilling.

De ulike forskningsbidragene refererer i stor grad til hverandre. Sælig er Crossans bidrag sentralt

³ Jeg har valgt å bruke begrepet mannsvidd som en mer direkte beskrivelse og som svarer til betydningen av begrepet androsentrisme, slik Fiorenza definerer det. (Se Fiorenzas definisjon. Kap. 6.5.)

innen moderne Jesus-forskning, og får dermed mye oppmerksomhet fra andre forskere innen denne forskningstradisjonen. Dette innebærer at forskerne diskuterer og drøfter hverandres teorier og perspektiver innad i de forskjellige bidragene.

I forlengelsen av dette vil også jeg drøfte enkelte aspekter ved forskningsbidragene hvor teoretiske perspektiver fra andre forskere som er representert her, behandles.

Jeg har valgt å organisere presentasjonen av forskningsbidragene i kronologisk rekkefølge.

6.3 John Dominic Crossan

Jeg er i denne fremstillingen på jakt etter aspekter ved Jesus hvor kjønnsidentitet og symbolinnhold kan tematiseres direkte eller implisitt. Gjennom noen moderne forskningsbidrag om emnet *Den historiske Jesus* ønsker jeg å se nærmere på hvordan Jesu kjønnsidentitet og symbolinnhold vurderes og avspeiles, sett i lys av moderne samfunnsvitenskapelige teorier og metoder.

Jeg har valgt den amerikanske nytestamentlæreren John Dominic Crossan og hans bok *The Historical Jesus. The Life of a Mediterranean Jewish Peasant* (1991) som ett av disse forskningsbidragene fordi jeg mener at denne beskrivelsen danner grunnlag for en fruktbar vinkling med tanke på forhold mellom Jesu kjønnsidentitet, hans maskuline posisjon og symbolinnhold. Særlig fremtredende mener jeg dette er i nøkkelkapitlet om fri helbredelse og bordfellesskap.

Crossans bok *The Historical Jesus. The Life of a Mediterranean Jewish Peasant* (1991) er den mest omfangsrike av de forskningsbidragene jeg har valgt ut for denne fremstillingen. Den er også den mest utfordrende av dem, særlig med tanke på de innledende kapitler som omhandler kildebehandling og metodologi. Boken er, som det står på omslaget, et forsøk på rekonstruksjon av hvem Jesus var, hva han gjorde og hva han sa.

Crossan underbygger sin rekonstruksjon ved hjelp av kunnskaper og metoder hentet fra sosialantropologi, historie og dokumentanalyse. Boken er delt inn i tre ulike deler, hvor første del

(ca. 80 sider) fungerer som bakteppe. Denne delen tar for seg det sosialantropologiske grunnlaget for ære- og skam-kulturen, som knyttes opp mot datidens bestående maktstrukturer i middelhavssamfunn, både i det romerske imperiet og Palestina. Crossan kaller denne delen for *det formidlede imperium*⁴, og hovedformålet er å introdusere leseren for middelhavskulturen og dens forutsetninger. Den vil også bidra til å sortere forvirrende elementer i datidens kulturelle endring, samt plassere Nasaret sosialt, kulturelt og geografisk innen denne verden.

Et sentralt element for Crossan er at systemet med *formidling*, det være seg gjennom ære/skam- eller herre/tjener (patron/klient)-strukturer, holdt datidens middelhavssamfunn sammen, og skapte et sterkt skille mellom innenfor og utenfor, mellom de som hadde eller ikke hadde. Slik sett er forholdet mellom status – verdi grunnfestet i datidens hierarkiske middelhavssamfunn og utgjør i Crossans beskrivelse *selve grunnpilaren i middelhavssamfunnet* (Crossan:1991:326).

Perspektivet er sosial historie skrevet nedenfra i konteksten jewish peasant⁵. Crossan forfølger dette perspektivet i to kapitler hvor han redegjør for herre/tjener-relasjoner i tillegg til slaveri. I denne sammenhengen nyttiggjør han seg av klassisk kildemateriell som han supplerer med moderne antropologer som Lenski og Carney (Crossan:1991:43-50).

Det siste kapitlet i denne første delen om det formidlede imperium vies til undersøkelse av den kyniske tradisjon⁶. Dette var en religiøs/filosofisk bevegelse som la vekt på å gi avkall på denne verden. Kynikerne var kjent for å ikke ta inn over seg denne verdens bekymringer, de valgte å være bostedløse, og gikk enkelt kledd. Dette kapitlet er i særlig grad verdt å merke seg, idet Crossan anvender perspektiver fra kyniker-tradisjonen i sin senere beskrivelse av Jesus.

Den andre hoveddelen av Crossans bok heter *formidlerne/formidlingen på tiltalebenken* (120 sider) og fokuserer på graden av konflikter og protest innenfor denne verden. Den romerske historikeren Josefus belegges som hovedkilde til en kritisk beskrivelse av konflikt og opposisjon mellom jødiske bevegelser og romersk styre. Her benytter han seg av tverrkulturelle og antropologiske studier av datidens landbrukssamfunn. Crossan underbygger analysen av

⁴ *Brokered Empire, Embattled Brokerade, Brokerless Kingdom*, til norsk som *det formidlede imperium, formidlerne/formidlingen på tiltale-benken, riket uten formidlere*, etter Nils Aksel Røsægs oversettelse. (Røsæg:1994) Tidsskrift for Teologi og Kirke.

⁵ Se Nils Aksel Røsægs artikkel, særlig avsnittet *Analyse av Crossan; De sosiale spørsmål; samfunnsforståelsen* (Røsæg:1994).

⁶ Kynisme, se Crossan, 1991. *Historical Jesus*, kap. 4 s. 74., og Leif E.Vaage, *Galilean Upstarts, Jesus` First*

landbrukssamfunnet med sosiologiske konfliktperspektiv hvor han, basert på Wilsons typologi over religiøse og protest-bevegelser, identifiserer sju grupper av ulik fremtoning, som plasseres innen datidens Palestina (visjonære apokalyptikere, protesterende skriftlærde, magikere, profeter, røvere og messiaser, opprørere og revolusjonære). Han understreker på denne måten de sosio-politiske aspektene og maktrelasjonene som eksisterte i datidens Palestina, og rangerer ulike grupper innen et verdi-hierarki, hvor protest og opposisjon mot formidlerne formes i stadig sterkere grad.

I siste del, som beskrives som *riket uten formidlere* (ca. 200 sider), presenteres Jesus og hans unike prosjekt, hvor hovedpoenget er å reformere gjennom et helhetlig sosialt program. Jesu visjon er økonomisk, sosial og religiøs likhet og fordeling.

Kildebehandling⁷

Jeg har med dette kort gjort rede for enkelte trekk ved Crossans bok og sett på sentrale aspekt ved bokens oppbygning. Det er selvsagt mange aspekter ved Crossans bok som ikke blir ytt rettferdighet her, særlig hans omfattende kildebehandling og diskusjonen om ulike apokryfe kilder, i tillegg til det som han kaller stratifikasjon. Stratifikasjon innebærer en særlig fagmessig diskusjon av ulike lag og nivåer innen kildematerialet, som rangeres etter prinsipper om objektivitet og uavhengighet av de synoptiske evangelier. Sentralt hos Crossan er tanken om at de største tekstlige forandringene foregår i det første århundret. Slik sett fremstår datering av tidlige tekster i kombinasjon med å fremstille de ulike tekstlige nivå og lag som viktige prinsipp i rekonstruksjonen av Jesu historiske, sosiale og politiske kontekst.

Crossan anvender her to hovedkriterier, det første kalles kronologisk stratifikasjon og har sammenheng med datering av kildematerialet. Det andre kriteriet kalles *multiple attestions*, og henger sammen med fokus på utvalg, og tendensen til at historisk troverdighet øker dersom flere kilder kan hevdes å uttrykke parallelle syn.

Analytisk sett arbeider Crossan ut fra tre forskjellige nivå; mikro, meso og makro. Mikronivået involverer kildebehandling, hvor han identifiserer tekstene ut fra alder og hvilken tradisjon de tilhører, dessuten hvorvidt dette sammenfaller med andre samtidige tekster. Mesonivået

Followers According to Q (1994)

⁷ Jeg har valgt å redegjøre for Crossans kildebehandling med henblikk på stratifikasjon som et bakteppe til Fiorenzas kritikk av Crossans metodiske og vitenskaplige tilnærming.

innebærer en historisk rekonstruksjon av Jesu samtid. Crossans formål er å klargjøre hvilken betydning Jesu ord og handlinger har innen hans samtid og kontekst. I denne sammenhengen har vi sett at særlig uroligheter innen landsbybefolkningen, og fremveksten av kyniker-tradisjonen, er to kontekster som blir fremhevet. Makronivået er tredje og siste analytiske nivå, hvor Crossan analyserer Jesus-bevegelsen på bakgrunn av sosial og kulturell antropologi.

Crossans målsetning er i form av rekonstruksjon å beskrive den sosiale strukturen, som med sin dynamikk stod i relasjon til den verden Jesus levde og virket i. Det blir tatt i bruk studier fra før-industrielle bondesamfunn og koloniale protestbevegelser for å illustrere hvilken verdi en slik kultur la vekt på, med hensyn til ære/skam og herre/klient- strukturer (Powell:1998:87).

Crossans metodiske tilnærming går ut på å se disse tre nivåer i sammenheng, og fortolke det materialet han anser for å være troverdig, eller historisk autentisk, i lys av en tverrvitenskapelig historisk rekonstruksjon av Jesu historiske og sosiale kontekst (Powell:1998:88).

...The historical Jesus was, then, a peasant Jewish Cynic...

(J. D. Crossan:1991: 421.)

Karakteristiske trekk ved Jesus: Magic and Meal.

Karakteristiske trekk ved Crossans beskrivelse av Jesus er hans aktiviteter knyttet til magic and meal som etter min oversettelse betyr fri helbredelse og bordfelleskap.

Dette er elementer jeg mener kan knyttes til formidling av kjønnsidentitet og symbolinnhold i relasjon til min problemstilling.

Crossans radikale og sosialvisjonære Jesus trer frem i kapitlet *Riket uten formidlere*, og særlig i forbindelse med Jesu utførelse av magi og bordfelleskap. I et forsøk på oppsummering av Crossans innledende analyser av historisk kontekst og Jesu kontekst, vil det enkelt sagt kunne hevdes at beretningen om Jesus og hans visjon må sees i lys av et samfunn basert på et system av *mellommenn*.

Enten det fremstår som ære/skam eller herre/tjener, er det på det rene at Jesus i følge Crossan ønsket å undergrave dette systemet. Han forkynte en uformidlet kontakt med Gud, og forsøkte å engasjere folket, særlig det lavere lag av landsbybefolkningen, i en uformidlet kontakt med hverandre. Denne kontakten må forstås som fysisk og psykisk kontakt på tvers av strenge sosiale og kjønnsmessige skillelinjer. I et samfunn så sterkt preget av formidlere var Jesu sosiale visjon

svært radikal og potensielt undergravende for den bestående samfunnsform, og tok sikte på å rive den hierarkiske og patriarkalske familien i to langs akse dominans og undertrykkelse. Dette inkluderte også den tradisjonelle delingen i forhold til kjønn (Crossan:1991:300).

Som Crossan viser, spredte Jesus sin lære i det jødiske samfunnet mot et bakteppe av heftig og stadig mer radikal motstand mot undertrykkende religiøse og verdslige myndigheter, og hans gjennomgående fattige tilhengere, som lengtet etter å styrte en elite som hadde tatt jorden deres, og som skattla dem slik at de ikke hadde noen fremtid, kunne oppfatte hans forkynnelse som et budskap om politisk opprør og detronisering. Det er med bakgrunn i dette politiske og sosiale klimaet Crossan mener at Jesus symboliserer en motstand mot hierarkiske og patriarkalske forhold ved den eldre generasjon.

Strategien Jesus benyttet for å gjennomføre sitt sosiale program, eller helhetsplan, slik det blir beskrevet av Crossan, var basert på en kombinasjon av bordfelleskap og fri helbredelse (Crossan:1991:422). Fri helbredelse og felles måltid innebærer for Jesus både en religiøs og økonomisk egalitarisme, og sees i direkte relasjon til de forhold som var så karakteristiske for middelhavssamfunn. Kombinasjonen av helbredelse og bordfelleskap må oppfattes som en direkte motsetning til ære/skam, herre/tjener-kultur og slik sett egalitarisme – hierarki. Grunnen til dette er at Jesus utførte helbredelse kostnadsfritt og uten offisiell autorisasjon. Helbredelse var i utgangspunktet en handling som krevde regulering i henhold til etablerte religiøse normer og regler for utøvelse av guddommelig kraft. Crossan avslører datidens dypere sosiale mening med helbredelse når han viser til at helbredelse er den måten religiøse ledere karakteriserer en form for underkjent utførelse av guddommelig kraft på. Slik sett hadde Jesu usanksjonerte helbredelsespraksis sosiale implikasjoner, ikke minst i forhold til definering av ulike kategorier av rene – urene (Crossan:1991:304-310).

Det andre elementet ved Jesu sosiale visjon som Crossan fremhever, var det åpne og inkluderende delingsmåltidet som han kaller bordfelleskapet. Det er viktig i denne sammenhengen å være bevisst på at måltid og bordfelleskap i Jesu sosiale samtid var strengt regulert i forhold til hvem som fikk delta, hvor en skulle sitte og hvem en kunne spise med. Datidens måltid kan sees på som et samfunn i mikrokosmos og et sosialt kart, gjennomsyret av symbolikk. Sammenkomst til bordfelleskap representerte en sosial støtte og godkjennelse av andre deltakere, og reflekterte den aktuelle deltakerens sosiale posisjon.

I møte med disse konvensjonene gjorde Jesus et poeng av å tiltre i bordfelleskap uten å

diskriminere, men snarere å inkludere alle typer mennesker, og i særlig grad de som ble ansett for å være urene og uverdige ut fra datidens konvensjoner (Crossan:1991:341-344). I en lignelse sammenlignet Jesus Guds rike med en som går ut i gatene og inviterer den fattige, den blinde, den syke og den lamme til måltid (Lukas:14:21–23). Med denne form for praksis i bordfellesskap utfordret Jesus åpenlyst det bestående, og ignorerte dermed de etablerte grenser mellom herre/tjener, mann/kvinne, ren/uren og fattig/rik.

Jeg mener at sammenkobling mellom praksisene fri helbredelse og bordfellesskap er sentrale trekk ved Crossans fremstilling, og slik sett også de viktigste aspektene ved Crossans beskrivelse av Jesus med tanke på forhold knyttet til kjønnsidentitet og symbolinnhold.

Jesus og hans tilhengere ble ofte tilbudt måltider som bytte mot helbredelse. Men disse måltidene var ikke bare en måte å støtte Jesu budskap og misjon på. Jesus kunne oppnådd dem på andre måter, de var snarere en integrert del av hans sosiale visjon. Måltidet aktualiserte helbredelsens innhold, gjennom å inkludere de som i andre sammenhenger ble kategoriserte som syndere, urene, besatte og syke (Powell:1998:90).

Eller sagt på en annen måte: Til sammen utfordret aktivitetene fri helbredelse og bordfellesskap datidens forestilling om hva som var det normale innen jødisk religion og romersk styre. Jesu visjon om deling og likhet var et kraftig angrep på det sosiale systemet i hans samtid. Dette systemet var basert på, og avhengig av formidling, både gjennom herre/tjener- og ære/skam-relasjoner.

Crossans Jesus fremstår med dette som en radikal, sosial revolusjonær jøde fra landsbygden, som hadde mange fellestrekk med folket fra landbruksklassen. Slik sett hadde hans sosialrevolusjonære budskap og kynikerens fremtoning appell blant den undertrykte befolkningen i Palestina, særlig dette at han forkynte Guds rike uten mellommenn, som uformidlet og direkte gudsnærvær. Gjennom å demonstrere at befolkningen kunne oppnå helbredelse og bordfellesskap både direkte fra Gud, og via deling med andre mennesker, viser Jesus, gjennom sin sosiale visjon, hvorledes en kunne klare seg uten noen form for formidling.

Jeg mener at forhold vedrørende Jesu kjønnsidentitet og symbolinnhold i særlig grad er fremtredende i kombinasjonen av aktivitetene fri helbredelse og bordfellesskap. Det var gjennom disse aktivitetene Jesus posisjonerte seg, med tanke på dannelse av kjønn og identitet i møte med

datidens patriarkalske og hierarkiske samfunnsstruktur.

Også Jesu maskulinitet sett i relasjon til datidens oppfatning av kjønn og kjønnsdannelse påvirkes og fornyes gjennom disse aktivitetene. Jeg har derfor foreslått begrepet symbolinnhold som mulig betegnelse for den prosessen som viderefører enkelte forutsetninger for dannelse av kjønn og identitet frem til vår tid. Slik sett er Jesu aktiviteter i forhold til helbredelse og bordfelleskap et mulig uttrykk for et alternativt mannlig og kvinnelig symbolinnhold. Jeg mener at det kan argumenteres for at Jesus, slik han er beskrevet gjennom disse aktivitetene trosser bestående skillelinjer og er med på å re-etablere oppfatningen om likeverdighet mellom kjønn. Jeg mener at Jesus, slik han beskrives i Crossans forskningsbidrag, både påvirker datidens normer for kjønnsdannelse og endrer sin maskuline posisjon i en retning som har relevans for min problemstilling.

Jeg vil særlig fremheve betydningen av betegnelse underordnet, marginaliserte og medvirkende maskuliniteter og eksempelvis mot-typer, som jeg har vært inne på i manns- og maskulinitetsforskningen. Dannelse og endring av maskulinitet og kjønnsidentitet kan slik sett forstås som middel i en kamp om definisjoner og kategoriseringer på bekostning av ulike sosiale, kulturelle og økonomiske skiller.

6.3.1 Sammenfatning

Oppsummerende sagt var Crossans Jesus en jødisk kyniker, medlem av datidens landsbybefolkning. I tillegg var han en politisk og sosial reformator. Hans signifikante aktiviteter var bordfelleskap og fri helbredelse. Disse enkle og konkrete aktivitetene representerte en trussel mot datidens romerske styre. De var ledd i en strategi for oppbygging av en alternativ samfunnsform nedenfra, i sterk motsetning til rådende prinsipper som ære/skam- og herre/tjenerstrukturer (Powell:1998:91).

I vår sammenheng, med tanke på kjønnsidentitet og symbolinnhold, er det i beskrivelsen av splittende og hierarkiske skillelinjer mellom kjønn i spenning mellom ulike samfunnsformer vi finner utgangspunkt for våre kjønnsperspektiver. Viktige innfallsvinkler hos Crossan er beskrivelsen av hvordan, og på hvilken måte Jesus, gjennom å representere et mulig alternativ til en hierarkisk formidlingskultur, utfordret denne, ikke bare på et politisk og sosialt plan, men også

med tanke på hva dette kan innebære i relasjon til dannelse av kjønnsidentitet og symbolinnhold. På den måten mener jeg at Crossans beskrivelse av Jesus, særlig i tilknytning til praksiser som fri helbredelse og bordfelleskap, eksemplifiserer hvordan kjønn og identitet er i berøring med rådende forhold i datidens middelhavssamfunn, samt hvilke konsekvenser hans sosiale visjon innebærer for dannelse av kjønnsidentitet sett i kontrast til hans samtid.

Jeg vil bruke Crossans tese om den historiske Jesus som representant for et egalitært sosialt program i konflikt med det etablerte som tilnærming, ikke bare i relasjon til fornyelse av hierarkiske og partiarkalske samfunnsstrukturer, men også som et kritisk uttrykk som innbefatter forhold knyttet til dannelse av kjønnsidentitet og symbolinnhold.

I en videre tolkning av Jesu kjønnsidentitet vil jeg gjennom Crossans Jesus-beskrivelse peke på noen hovedtrekk ved Jesus, slik Crossan ser ham. I denne sammenhengen vil jeg fokusere på ulike måter Jesus blir karakterisert på, det være seg som unik, karismatisk, handlingsorientert og aktiv. Jeg mener dette er benevnelser som bidrar til å produsere tradisjonelle og stereotype bilder av Jesu maskulinitet.

6.4 Dale C. Allison

Med fokus på kjønnsidentitet og Jesu maskulinitet, har jeg valgt å se nærmere på nytestamentleren Dale C. Allisons forskningsbidrag *Jesus of Nazareth, Millenarian Prophet* (1998). Spesielt i forhold til mitt fokus på kjønnsidentitet og symbolinnhold, synes Allisons fokus på asketisme i relasjon til eskatologi og apolyptikk å være interessant.

Bokens perspektiv beror på en forståelse av Jesus som eskatologisk endetidsprofet. Slik sett posisjonerer denne nytestamentleren seg i kontrast til eksempelvis forskningsbidraget til John Dominic Crossan, som fremstår som en sentral motstander i Allisons analyser av Jesu forhold til eskatologi. Allisons forskningsbidrag kan sees i relasjon til en tradisjon som knyttes til Johannes Weiss og Albert Schweitzer verdrørende eskatologi og apolyptikk som kontekst og referanseramme innen moderne Jesus-forskning (Allison:1998:34).

Innledningsvis vil jeg gjøre deskriptivt rede for sentrale trekk ved Allisons bok, for videre å peke på noen viktige perspektiver som jeg mener er nyttige for min fremstilling.

Allison innleder sin bok med et kildekritisk kapittel hvor han i hovedsak argumenterer mot

kriteriene for John Dominic Crossans tese om den historiske Jesus beskrevet som jødisk, kynisk-lignende landsbybonde. Jesus blir gjennom Crossan konstruert i tilknytning til en forståelse av motsetning og løsrivelse mellom døperen Johannes' apokalyptiske forventning på den ene siden, og Jesu forventning om realisering av et egalitært sosialt program på den andre siden. Allison diskuterer kritisk og utførlig Crossans hovedpåstander, ut fra dennes kriterier og kildeutvalg gjennom stratifikasjon og kronologisering (Allison:1998:10). Allison konkluderer med at den historiske Jesus ikke kan fanges av historisk – kritisk metode alene.

Problemet med kriterier og autentisitet kan ikke løsrives fra kontekstuell ramme, usikkerhet og forskerens subjektivitet, hevder han. Særlig må personlige vurderinger og avgjørelser knyttes opp mot bedømmelse av innhold i evangeliene på en slik måte at konkurrerende forskersyn ikke bare avgjøres gjennom evne til å klargjøre for kriterier for autentisitet.

Allison mener at første steg i en slik rekonstruksjon av den historiske Jesus ikke er i retning av avsløring og vurdering av autentiske Jesus-utsagn, men snarere å foreta en avveining i forhold til hvilket paradigme en utlegger sine analyser på grunnlag av.

... What was once seen as a duck, is now seen as a rabbit...
(Dale C. Allison: 1998:37)

Allison viser til Thomas Kuhns teorier om konkurrerende paradigmer, eller grunnleggende forklaringsmodeller, idet han hevder at hovedoppgaven bør være å skape en kontekst, eller grunnleggende referanseramme som vi forstår Jesus-tradisjonen i (Allison:1998: 36). Hans poeng med dette er å vise at vi ikke kommer kildene og kriteriene i møte uten forforståelse, og at vi trenger grunnleggende referanserammer som vi tester data og kildemateriell imot.

Allison konkluderer slik sett med å fremlegge at Jesus var en eskatologisk profet med en apokalyptisk forventning. Han foreslår at Jesus må forståes innenfor denne referanserammen eller konteksten, og lister opp et overbevisende antall apokalyptiske Jesus-ord for å underbygge dette standpunktet (Allison:1998:61:64).

Allison konstaterer dermed fire ulike mål med det innledende kapitlet i boken. Det første målet er å underbygge det usikre ved populære kriterier for autentisitet. Det andre målet er å synliggjøre svakheten ved Crossans metode, det tredje å vise at en ikke skal avgjøre autentisitet innen Jesus-tradisjonen før en har etablert en overordnet fortolkningsramme eller referanseramme. Det fjerde målet er å argumentere for hva en slik ramme skal inneholde.

Allison argumenterer i avslutningen av dette innledende kapitlet med at Jesus må forstås innenfor en eskatologisk og apokalyptisk referanseramme, og at hans mål var eskatologisk restaurasjon av Israel. I et mellomspill ser han på sammenhengen mellom Jesus-bevegelsen og sentrale trekk ved Messias og endetidsbevegelser verden over.

Denne undersøkelsen viser en overveldende mengde av fellestrekk som kan spores mellom ulike endetidsbevegelser til ulike tider (Allison:1998:79). Allison lister opp forskjellige signifikante trekk ved endetidsbevegelser som svarer til hva vi finner i den tidlige Jesus-bevegelsen.

Ulike trekk ved endetidsbevegelser kan være:

Endetidsbevegelser appellerer først og fremst til lettpåvirkelige og underpriviligerte personer i perioder hvor det skjer sosiale endringer. Disse endringene fremstår ofte som en trussel mot tradisjonelle verdier.

Endetidsbevegelser tolker nåtid og nær fremtid som atypisk, og gjerne i forhold til en større grad av lidelse og katastrofer av ulik art.

Allison presenterer i denne delen av boken til sammen 19 forskjellige punkt med fellestrekk ved endetidsbevegelser. Disse korresponderer med apokalyptiske Jesus-ord som nevnes i innledningskapitlet. Med dette underbygger han sin hovedhypotese hvor Jesus sees i tilknytning til eskatologi og apolyptikk.

Det andre kapitlet i boken heter Jesu eskatologi. Allison ser her nærmere på sentrale deler av Jesu lære og aktivitet i lys av overbevisningen om Guds kommende inngripen. Videre argumenterer han parallelt med dette synet i kontrast til fremstående nytestamentlere som Marcus Borg og Stephan Patterson (Allison:1998:113:122). Disse to posisjonerer seg med en forståelse som står i motsetning til Allison når det gjelder eskatologi. Borg og Patterson er representanter for en tradisjon innen nyere Jesus-forskning hvor Jesus ikke sees i en eskatologisk kontekst, men snarere oppfattes som vismann, opptatt av å uttrykke og spre ideer om Guds nåværende rike i verden.

Allison innleder kapitlet med å vise til nytestamentleren E .P. Sanders, som representerer en tenkning hvor Jesus blir oppfattet som en som trodde på en Gud som snart ville skape en radikalt ny verden. Sanders blir på sett og vis en medspiller for Allisons tolkning og argumentasjon i kontrast til Borg og Patterson (Allison:1998:96).

Allison drøfter videre Marcus Borgs argumenter og påpeker at hans hypotese om ulikheter mellom tidlig kristendom, som han mener er fylt med stor erfaringsmessing og åndelig tilhørighet til Gud, med særlige egalitære og sosialt frigjørende trekk, og Allisons forståelse av Jesusbevegelsen som endetidsorientert og eskatologisk, ikke nødvendigvis står i motsetning til hverandre slik Borg med flere synes å tro, men tvert imot nettopp fremstår som fellestrekk ved hva en kan forvente å finne i endetidsbevegelser (Allison:1998:110).

Stephen Patterson er på mange måter også ute etter å motbevise og revidere tesen om Jesus som eskatologisk endetidsprofet, og står slik sett i forlengelse av Borgs argumenter. Allison gjennomgår disse argumentene og finner at de for det første er betinget av kontekstuell ramme eller paradigme, og for det andre at de funderes på henholdsvis apokryfe skrifter slik som Kloppenborgs versjon av Q⁸ (Allison:1998:122:123).

Allison konkluderer med at argumenter som refererer Jesus og Jesus-bevegelsen som ikke-eskatologisk og uten endetidstrekk, baserer seg i hovedsak på apokryfe skrifter. På samme tid hevder han at Jesus forstått som vismann, slik Borg og Patterson oppfatter han, og Jesus forstått som eskatologisk endetidsprofet, kan oppfattes som to sider av samme sak, og ikke i motsetning til hverandre (Allison:1998:129).

Før jeg går videre til nøkkelkapitlet som omhandler Allisons tolkning av Jesu asketisme, kan en kort oppsummering være at Allison i sine innledende kapitler, hvor han utlegger sitt syn på eskatologi og endetidsforståelse hos Jesus og den tidlige Jesusbevegelse, konkluderer med at Jesus som eskatologisk og endetidsprofet er den rettmessige religiøse kontekst som hans etterfølgere befant seg i.

Han fremholder trekk ved endetidsbevegelser, apolyptiske Jesus-ord og eskatologisk referanseramme eller kontekst som grunnlag for dette standpunktet, i samråd med en forståelse av evangeliene, hvor disse blir vektlagt som særlig grunnleggende kilder, samt ved kritisk og utførlig diskusjon av apokryfe kilder.

I kapittel 3 beskriver Allison Jesu asketisme i konteksten endetidsasketisme (millenarian ascetic). Allison innleder kapitlet med å vise til Crossans påstand om at hvor Johannes levde som en

⁸ Ang. Skriftet Q, se Moxnes i *Innledende essay* (2001:xix). I *Verdens Hellige Skrifter. Apokryfe Evangelier*, og Vaage *Galilean Upstarts*. (1994), og Mack (1999) *Det tapte evangelium: Skriftet Q og kristendommens opprinnelse*

apokalyptisk asket, var Jesu livsførsel akkurat det motsatte. I tillegg siterer han Robert Funk som hevder at som etterfølger av Johannes, kunne det forventes at Jesus ble en asket, men at han snart forkastet den muligheten døperen representerte, og heller vendte seg mot et hellenistisk inspirert Galilea, hvor han festet snarere enn fastet (Allison:1998:172).

Allison viser med disse innledende sitatene til en tendens i nyere Jesus-forskning hvor Jesus fremstilles som alt annet enn asketisk. Dette underbygger han i avslutningen av kapitlet hvor han gjennomgår fire ulike påstander som ofte fremsettes som protester i forbindelse med karakteristikk av Jesu asketisme (Allison:1998:173).

Den første påstanden er at Jesus ikke fastet slik som døperen Johannes. Den andre påstanden er at han ikke fornektet verdens goder. Den tredje er at han assosierte seg med kvinner. Den fjerde er at hans ofte harde krav bare ble fremsatt for noen få, og ikke for alle (Allison:1998:211).

Videre i åpningen av kapitlet fremholder imidlertid Allison to sentrale forhold hvor Jesus åpenbart beveger seg i asketisk retning. Det ene er med hensyn til rikdom, hvor Jesus etterspør individer som er rede til å oppgi sine eiendeler og penger, for videre å bli sendt ut som omvandrerer, med bare det mest primære overlevelsesutstyr, og knapt nok det. Dessuten fortalte han dem at de ikke skulle bekymre seg for mat og klær. Selv gav han avkall på familie og arbeid og hadde ikke noe sted å legge sitt hode.

I tillegg til Jesu legemliggjøring og krav om selvfornektelse med hensyn til mammon (rikdom), antar tradisjonen om ham at han var ugift. Allison påpeker videre at denne tradisjonen også hevder at Jesus praktiserte sølibat og forsiktighet vedrørende seksuelt begjær.

Første del av dette kapitlet drøfter nærmere disse aspektene ved Jesu asketisme. Allison forutsetter allerede i innledningen at uansett hvordan Jesus forholdt seg til fasting, reflekterer hans lære og livsførsel i andre sammenhenger en annen form for asketisme, som kan sees i tilknytning til hans eskatologiske overbevisning (Allison:1998:175).

Først diskuteres seksuelt begjær i Jesus-tradisjonen⁹. Fire forhold hentet fra ulike passasjer i Det nye testamentet tas i betraktning i tilknytning til dette. Jeg vil kort gjennomgå disse ulike sitatene for å illustrere hvor viktige disse aspektene er i Allisons argumentasjon vedrørende forhold knyttet til Jesu asketisme og seksualitet.

Første passasje er Matt 19,12 som konkluderer med at det er evenukker som er født slik av mors liv. Og det er evenukker som er gjort slik av mennesker, og det er evenukker som har gjort

⁹ Se også William Loader: *Sexuality and the Jesus Tradition* (2005)

seg selv til evenukker for himlenes rikes skyld.

Allison hevder at meningen med disse sitatene ofte blir forstått som anbefalinger til dem som er skilt fra sine hustruer om at de ikke skal giftes på nytt. En mer treffende tolkning etter Allisons overbevisning er at noen mennesker har pålagt seg et livslangt sølibat som disiplinerer dem til å forbli ugifte og frstå fra seksuelt begjær hele livet. Allison kommenterer denne signifikante passasjen på et senere tidspunkt i kapitlet.

Den andre passasjen er Matt 5,27–28, hvor det står: ”Dere har hørt det er sagt: du skal ikke drive hor! Men jeg sier dere: Hver den som ser på en kvinne for å begjære henne, har allerede drevet hor med henne i sitt hjerte.” Allison ser dette sitatet i sammenheng med begjær etter en annen manns hustru, og peker slik sett i retning av utroskap.

Tredje passasje vedrørende seksuelt begjær i Jesus-tradisjonen er hentet fra Mark 12,18–27, hvor Jesus uttaler at i oppstandelsen skal verken menn eller kvinner tas til ekte, men de skal være som englene i himmelen. Allison forklarer dette med at i himmelen skal kategoriseringer og kjønnsroller oppheves, for slik som disse er symbol på den gamle orden, er forandringen av disse rollene et tegn på den nye orden (i oppstandelsen). Det sentrale ved dette sitatet er forståelsen av den menneskelige natur hvor den seksuelle komponenten er fraværende, eller ikke til nytte (Allison:1998:178).

Fjerde sitat hentes fra Mark 9, 42–48 og inneholder en serie av utsagn, hvor det fremmes advarsler mot synd gjennom hånden, foten og øyet: ”Om din hånd frister deg, da hogg den av!” Allison diskuterer dette sitatet i forhold til overlevering av ulike tolkninger, og konstaterer at det for en stor del omhandler forhold knyttet til selvfornektelse, da særlig i relasjon til seksuelt avhold.

Neste fase i Allisons utlegning er spørsmålet om i hvilken grad disse utsagnene er autentiske. Han argumenterer videre for at alle disse eksemplene på Jesus-utsagn bør kunne sees på som autentiske. Særlig interessant er begrunnelsen for autentisitet vedrørende Matt 19,12, hvor han viser til at utsagnet kunne ha virket kryptisk og tvetydig, og med muligheter for ulik tolkning. Henvisningen til evenukk gav rom for ubehagelige bilder og assosiasjoner som det kunne forventes at en ønsket å unngå. Særlig fremtredende er dette i forhold til evenukker for himlenes rikes skyld, som gir inntrykk av å være en ny type evenukk, i motsetning til de to førstnevnte kategoriene, som var allment kjente på Jesu tid.

På en annen side harmoniserer evenukkutsagnene med at Jesus var ugift, at han ofte ble utsatt for beskyldninger, og hans vane, hvor han responderte mot ulike beskyldninger og brukte dem til sin egen fordel. Allison sier også at Jesus i mange tilfeller gjorde et poeng av å fremheve både uvanlig oppførsel og uvanlige personer som avvek fra etablerte normer (Allison:1998:1985). Han argumenterer videre for at disse utsagnene på en eller annen måte må sees i forhold til referanserammen, eller konteksten eskatologi (Allison:1998:188). Han mener at lærdommen disse sitatene leverer er at eskatologi, selvdisiplinering og avholdelse, inkludert seksuell avholdenhet, ofte er sammenfallende. Han sier videre at dersom en tror at verden på en dramatisk måte er i ferd med å gå under, vil en kunne forsake verden på dramatiske måter; en av måtene å ende verden på er ved seksuell avholdelse (Allison:1998:197).

Allison peker videre på sammenfall mellom Jesu asketisme og utvikling av asketiske tradisjoner innen den hellenistiske verden, inkludert den etablerte jødedom. Gryende sympati med asketisme gikk hånd i hånd med gryende mistro til seksuelle impulser. Allison sier at dersom det er sant at asketisk praksis i tillegg til seksuell avholdelse var en del av jødedommen på Jesu tid, er det også slik at denne praksisen intensiveres i forbindelse med en eskatologisk kontekst. Og videre; dette er presist hva som hendte med Jesus.

Jesu asketisme var i følge Allison ikke et forsøk på å frigjøre det sjelelige fra det kroppslige for å oppnå en form for overskridende kunnskap. Heller ikke var motivasjonen for denne asketismen av en stoisk variant, med kontroll av følelser eller et forsøk på å oppnå forsoning for synd. Jesu asketisme, inkludert seksuell avholdelse var et uttrykk for hans eskatologiske visjon (Allison:1998:201).

Allison skriver følgende konkluderende bemerkninger i relasjon til Matt 19,12: Jesu umiddelbare eskatologiske misjon var tilstrekkelig viktig og altoppslukende på en slik måte at det ikke var rom for familieforpliktelser. Dette er den egentlige mening med Matt 19,12. De evenukker som Jesus forsvarte, var de som i påvente av Guds kommende rike hadde liten tid både for ekteskap og arbeid. Å forlate alt dette, til fordel for en edlere sak, var det samme som å forsake den allminnelige livsførsel i denne verden en gang for alle.

Dersom disiplinen for spartanerne var forberedelse til krig, og aktivitetene til de greske atleter var å forberede til konkurranse, var asketismen til den tidlige Jesus-bevegelse en lignende strategi med en lignende målsetning, nemlig en visjon om å fornye Israel i møte med dommedag, hvor slike forsakelser var på sin plass. Slik hevder Allison at proklamasjon av Guds kommende rike

krevede at en ofret normal livsførsel (Allison:1998:202).

6.4.1 Sammenfatning

Jeg har valgt å fokusere på aspekter ved Allisons beskrivelse som reflekterer Jesus i lys av eskatologi og endetidsforventninger, og ikke minst hans asketisme, som Allison ser i tilknytning til de førstnevnte aspekter. Jeg mener at Allison på en god måte klargjør for hvorledes Jesu asketisme knyttes opp mot seksualitet og kjønn. Særlig nyttig for min problemstilling er måten Allison ivaretar Jesu maskulinitet i tilknytning til evenukkutsagnene i Matt 19,12. Han etablerer sammenheng mellom disse utsagnene både til eskatologi og apolyptikk, og underbygger relasjonen mellom asketiske implikasjoner i sitatet og ulike forhold til seksualitet.

I tillegg er det et interessant poeng for meg å etterspørre hvorledes moderne Jesus-forskning som Allison representerer fortolker Jesu maskulinitet med henvisning til evenukkutsagnene. Hvorfor er disse sitatene så problematiske å forklare, og hvorfor truer bildet av en kastret eller demaskulinisert Jesus mange moderne kommentatorer?

Allisons fortolkning av disse utsagnene oversvømmes av stereotypiske maskuline kategorier, slik som forberedelse til krig, og atlet og konkurranse. Selv om han flere ganger tar høyde for at utsagnene kan ha sin bakgrunn i beskyldninger som rettes mot Jesus (Allison:1998:183:184), re-etablerer han sin fortolknig i ideal- og stereotype maskuline termer, uten å nevne det forholdet at Jesus hadde for vane å bruke slike beskyldninger til eget formål.

Slik sett viderefører Allison et mannsvridd og idealtypisk tolkningsaspekt vedrørende evenukkutsagnene, og befinner seg på den måten innvevd i en tradisjon hvor disse sitatene har vært vanskelige å forholde seg til. Allisons fortolkninger av evenukkutsagnene preges, etter min forestilling, av kjønnsbasert forankring i et hegemonisk og heteroseksuelt perspektiv. Dette underbygges ved at maskulinitet beskrives i stereotyper som både symboliserer og idealiserer evenukkutsagnenes betydning.

Evenukkutsagnene blir slik sett fortolket innenfor det som kan oppfattes som maskuline

stereotoper som sølibat, forsakelse og asketisme, det vil si; som å gi avkall til fordel for en større sak.

6.5 Elisabeth Schüssler Fiorenza

Nytestamentleren E. S. Fiorenza er den neste forskeren jeg har valgt for denne fremstillingen. Hun representeres her med boken: *Jesus and the Politics of Interpretation* (2000). Boken fokuserer på metodiske perspektiver i tilknytning til moderne Jesus-forskning. Slik sett berører den forhold vedrørende Jesu kjønnsidentitet og relasjoner til symbolinnhold, særlig i forbindelse med hvordan og på hvilken måte ulike bilder av Jesus konstrueres. Hun stiller i boken spørsmål til og kritiserer, fra ulike hold, den vitenskapelige selvforståelse moderne Jesus-forskere anvender i tilnærming til sitt materiale.

Det interessante for min problemstilling er nettopp hvor Fiorenza beskriver kritisk den metodiske og vitenskapelige ramme, som moderne Jesus-forskning fortolkes gjennom. Hvorledes og på hvilket grunnlag Jesus konstrueres, slik hun hevder tendensen er i moderne forskningsbidrag, ut fra en berettigelse av hvordan han virkelig var.

For Fiorenza dreier det seg i større grad om å sette fokus på de epistemologiske og kunnskapsteoretiske forutsetningene moderne Jesus-forskning gjør seg nytte av i arbeid med kildematerialet, enn på hvilken måte en utdyper, berettiger og skaper mening via kildene, i konstruksjonen av den virkelige Jesus.

I boken hevder Fiorenza at Jesus gjennom moderne forskning har en tendens til å bli karakterisert som mannlig, elitisk, anti-feministisk og anti-jødisk. Disse karakteristikkene av Jesus blir imøtegått, ikke først og fremst som en diskusjon om korrekthet eller som presentasjon av alternativer, men i henhold til begreper som *androsentrisme* og *kyriosentrisme*, som betyr at all forskning avhenger av den enkelte forskers sosiale og politiske kontekst.

Jeg vil først og fremst gjøre rede for noen sentrale tema i ved Fiorenzas bok, før jeg avslutter med noen bemerkninger hvor jeg peker på tråder ved dette forskningsbidraget som jeg ønsker å forfølge og gjøre bruk av i min fremstilling.

Innledningsvis vil jeg kort avklare noen begreper som Fiorenza bruker. Forståelsen av disse begrepene, hvorav to er nevnt ovenfor, er sentrale, ikke bare i arbeidet med Fiorenzas forskningsbidrag, men også for perspektiv og vinkling i min fremstilling.

Androsentrisme betyr oversatt: Mannsentrert. Fiorenza bruker dette begrepet i relasjon til feministiske studier som viser at androsentriske (vestlige) språk og kulturer har en tendens til å plassere menn av eliten i sentrum av Jesus-forskningen. Begrepet illustrerer den sentrale betydningen mannen, og det som kan assosieres med det mannlige, har ved alle livsområder. Mannligheten blir sett på som normativ, mens kvinnelighet er å se på som avvik fra normen (Fiorenza:2000:11).

Kyriarki betyr oversatt : Ulike strukturer hvor menn dominerer og vedlikeholder sin dominans. Fiorenzas begrep, hvor hun søker å legge vekt på hvordan dominansstrukturer formidles gjennom herre, slave, ektemann og elitens frie utdannede menn, og eiendomsbesittere, over kvinner og undertrykte menn.

Kyriosentrisme betyr oversatt: En forlengelse av betydningen av kyriarki. Begrepet bærer i seg en ideologisk og legitimerende funksjon, ikke bare i forhold til kjønn, men alle former for dominans og undertrykkelse. Kyriarkalske dominansrelasjoner er bygget på menn av eliten sine rettigheter over kvinnen, og markeres av både kjønn, rase, klasse og i tillegg til kvinners underkastelse og lydighet – eller kvinnens annenklassens borgerskap.

Kyriosentrismens system struktureres i det moderne av kjønn, rase, klasse, etnisitet, heteroseksualitet og imperialisme. Kyriosentrisme strukturert gjennom dominans og undertrykkelse står sentralt i vestlig politisk/filosofisk forståelse, gjennom forankringen til det greske demokratiet og det romerske imperium (Fiorenza:2000:96).

Malestream betyr oversatt :Mannsdominert. Fiorenzas begrep som hun bruker for å beskrive måten hun mener skrift, tradisjon, kirke og samfunn har vært, og fremdeles er dominert og tilrettelagt av utdannede, hvite menn av eliten (Fiorenza:2000:3).

Wo/men betyr oversatt: Kvinne. Fiorenza forsøker med denne skrivemåten å indikere det ustabile

og flerfoldige som betydningen av begrepet kvinne inneholder, men også for å inkludere undertrykte menn (Fiorenza:2000:4).

Historisk positivisme betyr: En vitenskapelig metode som legger vekt på historiske realiteter og fakta, samtidig som det rettes stor tillit til at denne vitenskapelige metoden kan konstruere og produsere en korrekt og universell sannhet om et gitt historisk emne (Fiorenza: 2000:69).

Fiorenza ønsker med denne boken å sette søkelys på hvorledes vitenskapelig Jesus-forskning autoriserer sine rekonstruksjoner av Jesus med betegnelser som sann, vitenskapelig og troverdig. Som hun skriver i innledningen: Mitt mål med denne boken er å etterforske den politiske betydningen av Jesus-forskningen som en retorisk, meningsdannende prosess (Fiorenza:2000:3). Hun peker på at den politiske meningsdannelse innen Jesus-forskningen, i likhet med annen bibelforskning som historie og teologi, er av betydning ikke bare for religiøse samfunn. Som delaktig i den store fortellingen om vestlig kultur er denne forskningen alltid gjennomsyret av strukturell dominans, hevder hun.

Fiorenza skriver videre at Jesus-forskningen sammenfaller med produksjon og vedlikeholdelse av et kunnskapssystem som enten opprettholder utbytting og undertrykkelse eller bidrar til visjoner og praksis om frigjøring. I tilknytning til dette mener hun at å undersøke den politiske meningsdannelsen innebærer å kritisk eksaminere de ulike politiske interesser og teoretiske rammeverk som ligger til grunn for en mannsdominert og feministisk Jesus-forskning.

Fiorenza eksemplifiserer forhold knyttet til politiske interesser ved å peke på fremveksten av det religiøse høyre som en viktig sosialpolitisk kontekst hvor både feministisk og mannsdominert Jesus-forskning veves inn i forhold knyttet til definisjonsmakt over hva som er religionens sanne natur. Hun hevder at godt finansierte høyreorienterte *tenke-* tanker støttes av reaksjonære politiske og finansielle institusjoner med formål å fremme eller underbygge patriarkalsk kapitalisme (Fiorenza:2000:4). Denne sammenblandingen av religiøse og antidemokratiske argumenter, og debatten med tanke på kvinnens plass og rolle, mener hun ikke er tilfeldig.

Gjennom det siste tiåret har høyreorienterte bevegelser verden rundt insistert på at kvinnefrigjøring symboliserer vestens dekadens og sekulære forfall. Guddommelig kraft presenteres og uttrykkes gjennom samme politiske meningsdannelse som maskulin kraft (Fiorenza:2000:5).

På bakgrunn av denne politiske vinklingen mener Fiorenza at bidrag fra nyere Jesus-forskning i mange tilfeller fungerer som medløpere for fundamentalistiske ideer og tanker. Hun hevder at i likhet med fundamentalistene er nyere Jesus-forskning opptatt av autoritet, og etterstreber en gitt forståelse av Jesus ved å konsentrere det mangfoldige uttrykk ulike tekstmateriale og kristne tradisjoner gir, for slik sett å skape et konstruert bilde av Jesus som en unik, troverdig og sann figur.

I respons til slike forsøk på å re-innføre fundamentalistiske lesninger i moderne forskningsbidrag om den historiske Jesus, blir Fiorenza møtt med Jesus-forskere som insisterer på vitenskapelighet i sin produksjon. Disse vektlegger og definerer kunnskap som faktisk og historisk, og presiserer hvor viktig objektivitet og løsrivelse fra teologiske interesser er. Fiorenza mener at mange Jesus-forskere som motsetter seg å reflektere kritisk over egne ideologiske og teologiske interesser, metodisk sett sammenfaller med fremveksten av historisk positivisme. Hun sier videre at historisk positivisme konsulteres for å grunnfeste berettigelsen for den forskningsmessige autoritet og vitenskapelige sannhet som ligger til grunn for disse forskernes portretter av Jesus. Slik sett mener hun at historisk positivisme korresponderer med politisk konservativisme.

Fiorenza skriver at vektlegging av troverdighet og historiske fakta tjener til å fremheve vitenskapelig fundamentalisme, siden Jesus-forskningen fra 1980 og fremover generelt sett ikke i tilstrekkelig grad problematiserer det faktum at forskere ikke bare tolker arkeologiske funn og bevismateriale i form av tekst, men at de også skaper mening av dette materialet ved å sette dem inn i en vitenskapelig modell og arrangere dem i en ny meningsdannende ramme.

Fiorenza hevder at enten Jesus blir portrettert som eksistensialistisk tenker, en rabbinsk lærer, apokalyptisk profet eller en mann med sterk identifikasjon til kvinnen, dokumenterer nyere tids historiske Jesus-bøker og artikler, til tross for deres vitenskapelige og positivistiske retorikk med hensyn til historiske realiteter og fakta, at den historiske Jesus gjenskapes i forskerens eget bilde (Fiorenza:2000:6). Hun understreker også at måten en utvikler bildet av den historiske Jesus på, alltid vil være avhengig av hvilke rekonstruktive metoder og modeller en legger til grunn.

Videre peker Fiorenza på hvor viktig det er å anerkjenne at enhver presentasjon av Jesus er en rekonstruksjon, og at metoder, modeller og retoriske interesser må åpnes for kritisk inspeksjon. For å unngå fortolkninger hvor Jesus presenteres i forskerens bilde, gjennom å re-innføre liberal-historiske eller ortodoks-teologiske dominansteorier, foreslår Fiorenza kategorien minne (min

oversettelse av det engelske memory). Denne kategorien kan sees som et forsøk på å motvirke troverdighets-forestillingene om Jesus som en unik karismatisk leder (Fiorenza:2000:7). Fortolkningsmessig sett består minne også av fokus på sammenfatning av historie, men det legger mer vekt på forståelse og inkluderer kildene på en mer adekvat måte.

Fiorenza eksemplifiserer dette med at forfatterne av evangeliene ikke først og fremst var opptatt av hva Jesus sa og gjorde, men at de snarere interesserte seg for å forstå hva Jesus betydde for hans første tilhengere, og hvilken mening hans liv og virke hadde i deres egen tid og i deres eget samfunn.

Enda viktigere var det å finne mening i den historiske hendelsen hvor Jesus ble henrettet på korset. Som et resultat av dette mener Fiorenza at lærdommen av denne redigeringen og overføringsprossessen er at Jesus, slik som vi fremdeles kan bli kjent med ham, må minnes, diskuteres, kritiseres, aksepteres eller forkastes dersom en ønsker å forstå viktigheten av hans liv (Fiorenza:2000:7).

Fiorenza tar utgangspunkt i en analyse hvor Jesus-forskning i større grad må konsentrere seg om å gjenkjenne den dypere menneskelighet som Jesus delte med sine samtidige, på en klarere måte. Hun ber derfor om at denne boken må leses i relasjon til hennes bok; *Jesus, Miriam's Child, Sophias prophet* (1995), fordi begge bøkene fungerer som to sider av samme sak. Hun fortsetter denne klargjøringen med at boken *Miriam's Child* i hovedsak hadde som formål å fokusere på feministiske teorier om Jesus, med tanke på hans mannlighet, og måten denne er blitt en viktig del av vestlig modernitet, samt blitt hovedfokus for feministiske interesser og oppmerksomhet.

Jesu mannlighet henger i følge Fiorenza sammen med R. R. Ruethers formulering: *Kan en mannlig frelser frelse kvinnen?* som ikke bare er et teoretisk spørsmål, men griper inn i kvinners kamp for ulike rettigheter, som teologisk utdanning, ordinasjon, og deltakelse i offentlig samtale (Fiorenza:2000:147). Fiorenza skriver at problemet omkring Jesu mannlighet gjennomsyrrer moderne Jesus-forskning. Det ironiske i denne sammenhengen, hevder hun, er at Jesus sees som en unik og idealtypisk skikkelse, med fokus på hans femininitet, renhet og kjærlighet.

Fiorenza fortsetter med en beskrivelse av den kjønnsdeling som ligger til grunn for forståelsen og tematiseringen av Jesu mannlighet.

Fiorenza og forståelser av kjønn

Fiorenza peker på at antropologer har satt fokus på at ikke alle kulturer og språkområder benytter seg av sonderingen mellom kjønn i to ulike kategorier, og kjønnsforskere forøvrig anerkjenner at også i vesten er den dualistiske to-kjønn-modellen av moderne opprinnelse (Fiorenza:2000:9).

Som den grammatiske, er også den sosiale klassifikasjonen av det kjønnede menneske ikke alltid korresponderende med den biologiske klassifikasjonen av kjønn. Hun underbygger dette i relasjon til forskeren Thomas Laqueur, som har vist at en avgjørende vending fant sted ved fremveksten av det moderne, fra den gamle ett-kjønn-modellen, til den nåtidige dikotomiske to-kjønn-modellen. I det teoretiske perspektivet som Fiorenza henter fra Laqueur, konkluderer hun med at kjønn som kulturell kategori var den sentrale og organiserende faktor (Lorentzen/Muhleisen:2006:43).

Hvilke aspekter en la vekt på, og hva som definerte hva, det ville si å være mann eller kvinne, ble avgjort på grunnlag av sosial status, plassering i samfunnet; ikke på biologiske forhold. Videre; som mann og kvinne måtte en utøve sin kulturelle rolle i henhold til sosial status, snarere enn å fremstå som organisk separate innenfor to-kjønn-modellen.

På denne bakgrunn hevder Fiorenza at i tidligere tider ble den sosiale status som det elitiske, eiendomsbesittende, mannlige overhode ensbetydende med overordnet kjønnsstatus. I tidligere tider var det slik sett ikke nødvendig å fokusere på kjønnsforskjeller for å underbygge argumenter for menns dominans over kvinnen.

Fiorenza påpeker imidlertid at ved inngangen til opplysningstiden som sammenfaller med fremveksten av to-kjønn-modellen, fremstår det en kjønnsforståelse som kjennetegnes av stabile motsetninger. Denne to-kjønn-modellen, er ifølge Fiorenza, grunnlagt på en forståelse av at de økonomiske, politiske og kulturelle livsaspekter hos kvinner og menn, deres kjønnsroller, er basert på disse to ulike kjønnsforestillingene, som er biologisk gitt. Som det i tidligere tider var ansett at kroppen reflekterte den kosmiske orden, slik reflekterer moderniteten den sosiale og politiske orden.

Fiorenza skriver at siden fremveksten av demokratiske og universelle menneskerettigheter som i teorien inkluderer, men som faktisk ekskluderer frie slaver, kvinner og menn av lavere status fra full samfunnsdeltakelse, er menn fra eliten nødt til å konstruere nye argumenter for å rettferdiggjøre sin dominans på det offentlige område.

De som motsatte seg en slik demokratisk deltagelse som inkluderte kvinner, genererte argumenter for at kvinner var fysisk og psykisk uskikket for deltagelse i den offentlige sfære, og argumenterte med at kropp og biologi gjorde dem mindre egnet for dette (Fiorenza:2000:10). Fiorenza mener at doktrinen om separate sfærer for menn og kvinner har bidratt til å forståelsen av kjønn gjennom den dualistiske to-kjønn-modellen.

Slik sett etterspør hun en kritisk forståelse ikke bare av kjønn, men også av rase, klasse og imperialisme i en metode som ikke har som målsetting å re-innføre stereotype kulturelle mønster som involverer dominans i Jesus-forskningen. Hun skriver at *Miriam's Child* fokuserte på kritisk feministiske teorier i sammenheng med Jesus-forskning, mens hun i denne boken ønsker å reflektere over forforståelse, rammer og implikasjoner i Jesus-forskningen; hvorledes denne forskningen re-innfører en moderne forståelse av Jesus som en karismatisk, stor mann (Fiorenza:2000:11).

Utfordringen som fremsettes i denne boken er i følge Fiorenza å studere problematiske sider ved teoriene som brukes i Jesus-forskningen, og se hvorvidt de underbygger dominans, enten retorisk eller strukturelt.

Fiorenza og feminismen

Fiorenza viser til feministstudier, og skriver at disse dokumenterer at androsentrisk kultur og språkbruk ikke bare plasserer menn av eliten i sentrum av historisk-teoretiske disipliner, men i tillegg tildeler kvinnen en marginal plassering. Ofte blir kvinnen forbigått i stillhet eller forsvinner i historien. Fiorenza konstaterer at moderne rekonstruksjoner av den historiske Jesus, hvor han sees som en stor karismatisk leder og en heroisk og guddommelig mann, tjener til å re-innføre ideologisk og androsentrisk makt og demaskulisering av kvinnen.

Slik sett sier hun at boken hviler på en forståelse av Jesus-forskningen, ikke først og fremst med fokus på historie, men i desto større grad med hensyn til dannelsen av identitet. Fiorenza forfølger denne sammenhengen idet hun sier at når forskerne hevder at de har produsert kunnskap om den ekte Jesus, er mannsdominert forskning, i tillegg til kvinnelige forskere, inne i en prosess hvor de forneker at forskningen ikke kan bidra med slike sanne Jesus-portretter, men kun kreative bilder av ham (Fiorenza:2000:13).

På bakgrunn av denne erkjennelsen mener Fiorenza at det er behov for en kritisk undersøkelse

av den politiske meningsdannelsen som ligger til grunn for moderne Jesus-forskning. Denne kritiske undersøkelsen må fokusere på, og la seg involvere i de elitiske, anti-jødiske, rasistiske og anti-feministiske tendensene ved det hun mener kan kalles historisk positivistisk Jesus-forskning. I forlengelsen av dette utgangspunktet konstaterer hun at bokens formål er å etterspørre tolkningsetiske aspekter som utfordrer Jesus-forskningens meningsdannende politikk, snarere enn å bidra til de ideologiske forutsetningene på Jesus-forskningen, som hun mener gjennomføres av strukturell dominans.

Sosial kritisk teori

Fiorenzas forslag til en slik sosialkritisk teori som kan ligge til grunn for en kritisk undersøkelse av Jesus-forskningens meningsdannende politikk, formuleres i følgende spørsmål:

Snakker denne sosiale teorien eller teologien på vegne av sannheten i forhold til menneskers liv?

Hvilken kunnskap er gjeldende, og fra hvem fremstår denne kunnskapen som troverdig, og hvem kommer i miskreditt med tanke på hvilke utsagn som vektlegges?

Hva er denne sosiale teoriens standpunkt i forhold til frihet? Hva er teoriens visjon om frigjøring, og hvorledes vil en realisere denne visjonen?

Hvilke etiske fundament består den sosiale teorien av, og hva er dennes relasjon til teorier om dominans og kampen for frigjøring og rettferdighet (Fiorenza:2000:25)?

Jesus og kvinnen

På bakgrunn av spørsmålene ovenfor viser Fiorenza til de neste kapitlene, hvor hun ønsker å fokusere på Jesus-forskningens teorier fra et kritisk feminisk perspektiv som forpliktes til en forståelse av kvinnens kamp for frigjøring og rettferdighet.

Det første kapitlet ser nærmere på det paradoksale i det store antall Jesus-publikasjoner om Jesus og kvinnen, men ingen bok om den feministiske rekonstruksjonen av Jesus. I forhold til å kunne utforske denne motsetningen, ser hun nærmere på forskning som omhandler den historiske Jesus og kvinnen, og peker på ulike begrensninger som settes gjennom vitenskapelige teorier og rammeverk.

Fiorenza ser videre i første kapittel nærmere på forbindelsen mellom Jesus-forskningen siden 1980 og frem til i dag og måten denne Jesus-tradisjonen har latt seg involvere i kvantitative metoder samt kriterier for sannsynlighet. Hun mener at Jesusforskningen fra 1980 og fremover er grunnlagt på en forståelse av den allminnelige fornuft. Denne fornuften definerer hun som den ultimate rasjonaliseringen av kulturers maktrelasjoner. Hun konkluderer i dette kapitlet med at det innenfor de forskningsmetoder som kjennetegner den konteksten Jesus-forskningen har arbeidet med siden 1980, ikke er mulig å skrive en kritisk feministisk historisk Jesus-studie. Dette begrunner hun i at vitenskapelige metoder og rammeverk innen denne tradisjonen er gjennomgående andro-/kyriosentriske og tjener til å opprettholde bestående maktstrukturer.

Fiorenza fremhever hvordan Jesus-forskningen siden 1980 synes å kunne deles i to retninger, hvorav den ene karakteriseres ved å vektlegge Jesus som ikke-eskatologisk (Crossan, B. Mack, L.Vaage og Jesus-seminaret), mens den andre retningen fokuserer på Jesus som eskatologisk endetidsprofet, med forventninger om å kunne fornye jødedommen (E. P. Sanders, J. Meier, D.C.Allison mfl.).

Videre hevder hun at studier av Jesus og kvinnen, slik de fremstilles i Jesus-forskningen siden 1980, ofte knyttes til metodisk positivisme. Dette innebærer etter hennes mening at forskerne anvender kildenes androsentriske språkbruk uten kritisk refleksjon, og derved befester tendensen til marginalisering av kvinnen, samt bidrar til å utslette kvinnens innflytelse i disse tekstene (Fiorenza :2000:35). Fiorenza mener at denne utslettelsen av kvinnens betydning og innflytelse for historisk og religiøs bevissthet finner sted, ikke bare på grunn av de marginaliserings- og forstillelsestendensene som finnes i det androsentriske kildematerialet, som er skrevet i maskuline termer, men også på grunn av at samme tendenser finnes i hegemonisk bibelforskning samt via kyriosentrisk tolkning og rammeverk og modeller for historisk rekonstruksjon. Grunnlaget for denne oppfatningen finner hun i forholdet mellom Jesus-forskning og samfunnet forøvrig.

Ideologi og politisk meningsdannelse i Jesus-forskningen

Fiorenza sier at Jesus-forskning sammenfaller med overordnede kulturelle og samfunnsmessige ideologier. Som politisk meningsdannende faktor er Jesus-forskningen viktig, ikke bare for religiøse samfunn.

Hun observerer at både Jesus-forskning siden 1980, og tidligere forskningstradisjoner innen Jesus-forskningen fremhever Jesus som en unik historisk figur, hvor tendensen er at hans radikale etikk knyttes til et negativt syn på jødedommen. Jesus blir på denne måten forstått som konfliktorientert og bevisst på følgene av sine ord og handlinger i tilknytning til romerne, men også i forhold til sitt eget folk og dets lederskap. Jesus portretteres slik sett som en aktiv handlende figur, med fokus på unik individuell bevissthet og evne til å foreta avgjørelser.

Fiorenza konkluderer derfor med referanse til Dieter Georgi at all Jesus-forskning har sin sosiale plassering innen fremveksten av borgerlig bevissthet. Ikke bare som et ideal, men som et uttrykk for sosio-økonomisk og politisk kraft. Videre sammenfatter hun at moderne Jesus-forskning fornyes i tilknytning til fremveksten av nye sosiale omveltninger i samfunnet. Slik sett vurderer hun den historiske Jesus-forskningen som gjennomgående konservativ, eurosentrisk og kyriosentrisk i sin funksjon (Fiorenza:2000:43).

Oppsummerende sagt mener Fiorenza at siden 1980 fortsetter Jesus-forskningen å produsere portretter av Jesus, som grunnis som historiske faktum. På den måten vedlikeholdes han i bildet av en vestlig, hegemonisk identitets-formasjon som kristen og mann av eliten. Ifølge Fiorenza skjer dette parallelt med en fremvoksende angst fra liberale hvite menn, som føler seg truet av feminister, immigranter, mennesker fra den tredje verden og alle andre som ønsker en generell desentralisering mellom akademia og samfunn, og særlig mellom samfunnet generelt og påvirkning fra teologi og bibelstudier spesielt (Fiorenza:2000:44).

Fiorenza peker på denne Jesus-forskningens hovedproblem når hun hevder at forsknings-tradisjonen enten taktisk eller ubevisst antar at kristen (mannlig) identitet fremdeles er sett i forhold til en positivistisk vitenskapelig rekonstruksjon av den historiske Jesus. Denne tradisjonen rekonstruerer Jesus som heroisk, patriarkalsk mann og produserer de historiske fakta om Jesu mannlighet som objektiv og historisk. Dermed gjengis det som kan sies å være konstituerende for hegemonisk kristen og vestlig maskulin identitet (Fiorenza:2000:47).

I et forsøk på å fremme en alternativ modell for historisk rekonstruksjon, viser Fiorenza til arbeidet med boken *In Memory of Her, A Feminist Theological Reconstructoin og Christian Origins* fra 1983. Hun sier i den sammenhengen at snarere enn å vise at historiografien som legges til grunn for fremveksten av den tidlige kristendom var forankret i teoretiske og historiske teorier om dominans, som igjen var et produkt av moderne forskeres forestillinger, var hennes mål ikke å bevise at hegemonisk historiografi i tilknytning til fremveksten av tidlig kristendom

faktisk var feil, men at den var utilstrekkelig og ute av fokus på grunn av sitt kyriosentriske rammeverk og en positivistisk/empirisk retorikk (Fiorenza:2000:48).

Hun skriver at formålet med denne boken var å presentere historien om fremveksten av den tidlige kristendom på en annen måte, ikke først og fremst ut fra et spørsmål om hva som faktisk skjedde, men derimot: Har vi i form av kildemateriale tilstrekkelig informasjon til å fortelle en historie om bevegelsen som kjennetegnes av Jesu navn, på en annen måte, som en visjon av et likeverdig disippelskap¹⁰? Hun argumenterte her med at oppgaven ikke involverte å fremskaffe nye kilder, men en nylesning av tilgjengelige kilder gjennom en annen fortolkningsnøkkel.

Som en oppsummering hevder Fiorenza at *In memory of Her* ikke var et forsøk på å skrive en bok om Jesus og kvinner, eller kvinner i Bibelen. Hun ønsket derimot å se om det var mulig å skrive en feministisk historie om Jesus-bevegelser i gresk-romerske byer, ved å plassere kvinner i sentrum.

Ved å skifte fra en kyriosentrisk referanseramme til kategorien likeverdig disippelskap, var det ikke lenger mulig å hevde at kvinnen ikke var medlemmer i samfunn som produserte eksempelvis den hypotetiske kilden Q, og de tidlige Jesus-tradisjonene. Fiorenza peker på at dersom en ikke kan bevise at kvinnen deltok i disse gruppene, må tvilen som kan spores i tekstene som antyder dette, komme dem tilgode (Fiorenza:2000:50).

På bakgrunn av dette hevder Fiorenza at mannsdominert Jesus-forskning i sin gjengivelse av fortellingen om hvordan Jesu verden virkelig var, lettere kan aksepteres som allminnelig fornuft, fordi såkalt sosialvitenskapelige fortellinger fremstår som mer realistiske og objektive enn feministiske fortellinger. Hun ekseplifiserer dette med å vise til konstruksjonen herre/tjener, som fremsettes som faktiske realiteter ved middelhavskulturer, med den konsekvens at kvinner innenfor denne kyriosentriske rammen blir ansett som marginale. Hun understreker at fortellingene om den virkelige Jesus er like mye en rekonstruksjon som de feministiske er.

Dernest viser hun til at kampen for frigjøring av bibelske kvinner må sees innenfor en videre kontekst av politisk, kulturell og religiøs frigjøring. En slik historisk modell som forankres i frigjøringskamp, ser den historiske Jesus og bevegelsen som har holdt hans minne i live, ikke i konflikt med jødedommen, men i konflikt og opposisjon mot kyriosentriske dominansstrukturer i

¹⁰ Min oversettelse, av *Disipleship of Equals* i E S. Fiorenza: *In Memory of Her. A Feminist Theological Reconstruction of Christian Origin* (1983). Se også kritikk fra Kathleen E. Corley av Fiorenzas *Disipleship of Equals* i, *Women and the Historical Jesus*. (2002:141-146).

antikken og i vår tid (Fiorenza:2000:51).

Modeller for rekonstruksjon

I forlengelsen av denne drøftelsen om hvilken rekonstruktiv modell som bør anvendes, peker hun på at det som er historisk tenkelig eller mulig må innlemmes i en referanseramme, som et alternativt kriterium for rekonstruksjon av fremveksten av tidlig kristendom, samt opptre som en nyttig tilnærming til kildematerialet. Hun sier at istedenfor å spørre om det er sannsynlig at kvinnen hadde innflytelse på Jesus-tradisjonen, må en spørre om det er historisk mulig eller tenkelig at de hadde denne innflytelsen.

Hovedpoenget som Fiorenza presiserer i tilknytning til diskusjonen om metode og vitenskapelig rammeverk i moderne Jesusforskning, er at mulighetskriteriet bidrar til et skifte av fokus fra hva som ukritisk re-innføres som fakta, og hva som kan tenkes eller er mulig. Mulighetskriteriet gjør det mulig å forstå Jesustradisjoner og tidlig kristendom under innflytelse av jøder, gresk-romere, asiater, afrikanere, slaver, rike, fattige, kvinner av eliten og marginaliserte kvinner (Fiorenza:2000:53).

Ulike retninger innen Jesus-forskningen

I det andre kapitlet ser Fiorenza nærmere på to forskjellige retninger innen for Jesus-forskningen. Den første betegner hun som liberal-vitenskapelig. Denne representeres ved John Dominic Crossans arbeider. Den andre retningen er den neo-ortodoks-teologiske retningen, som representeres ved Luke T. Johnson. Førstnevnte retning gjeninnsetter Jesus som en stor mann og en karismatisk leder, mens sistnevnte retning reproducerer det kyriosentriske og anti-jødiske rammeverket ved evangeliene (Fiorenza:2000:27).

Fiorenza og Crossan

Jeg har valg å legge særlig vekt på Fiorenzas diskusjon med John Dominic Crossan. Hun peker på tre sentrale forhold ved Crossans arbeid, og presenterer disse gjennom tre problemstillinger, med referanse til Catherine Keller (Fiorenza:2000:62):

Det første problemområdet er: Hvorfor arbeider ikke Crossan mer med feministisk teologi? Tekstene hans er fulle av sitater, men det er svært liten dialog med feministiske tekster i hans arbeid. Det andre problemområdet ser nærmere på det forholdet at Crossans arbeid, sammenlignet med feministteologiske tolkninger, fremdeles re-innsetter den historiske Jesus innenfor en liberal-vitenskapelig ramme, som viser Jesus som et ekstraordinært heroisk individ, til tross for at Crossan har vist interesse for det motsatte. Det tredje problemområdet er at Crossan ikke i tilstrekkelig grad reflekterer over hvilken effekt hans egen sosiale posisjon har på hans vitenskapelige arbeid.

Fiorenza mener at Crossans respons på disse problemene som knytter til hans arbeid, i hovedsak går ut på å formulere en rekke retoriske spørsmål, som tjener til å trekke oppmerksomheten bort fra ham selv og mot feminist-kolleger. Han etterspør spesifikke feministiske kilder om den historiske Jesus, og spør hvorfor ikke flere kvinner er interessert i emnet Jesus-forskning. Hvorfor er så få kvinner fokusert på spørsmål om kilder, stratifikasjon og henvising innen den tidlige kristendomens undertrykkelse av kvinnen?

Crossan distanserer seg fra feministteologisk forskning, og anser denne forskningen for ikke-eksisterende fordi den ikke underlegger seg Crossans egen metode (Fiorenza:2000:63).

Fiorenza mener at dersom Crossan underla seg kritisk refleksjon av egen privilegert kjønnsplassering, ville han ikke kunne avslå disse utfordringene som feministene fremsetter gjennom sine problemområder. Videre hevder hun at dersom Crossan, ved å analysere sitt privilegerte ståsted i forhold til kjønn, rase, academia samt nasjonal plassering, ville ha oppdaget at hans arbeid vedlikeholder teorier som bidrar til å opprettholde bildet av kvinnen som historisk glemte eller oversett (Fiorenza:2000:66).

Oppsummering

Etter å ha vært inne på endel sentrale emner og problemstillinger som Fiorenza fremsetter i første del av forskningsbidraget, er det på sin plass å kort oppsummere de forhold som jeg har valgt å understreke i henhold til problemområdet for denne fremstillingen.

Fiorenza er i denne boken opptatt av at nyere Jesus-forskning ikke i tilstrekkelig grad synes å erkjenne at metodisk grunnlag og vitenskapelige referanserammer er bestemmende for hvorledes den historiske Jesus blir portrettert. Nyere Jesus-forskning kjennetegnes av hva hun kaller

historisk positivisme, som innebærer at Jesus konstrueres på bakgrunn av historiske realiteter og fakta. Dette underkjenner imidlertid etter Fiorenzas syn at realiteter og fakta også er gjenstand for forskernes utvelgelse og tolkning, og slik sett må betegnes som rekonstruksjon. Etter hennes oppfatning gjennomsyres denne tilnærmingen til historiske fakta og realiteter av en andro-/kyriosentrisk referanseramme som hegner om vestlig hegemonisk dominansstruktur og identitet, hvor trådene kan trekkes tilbake til en mannsdominert tradisjon. Denne tradisjonen re-etablerer og vedlikeholder dikotomien maskulin/feminin, gjennom strukturell dominans, og kan gjenspeiles i forskernes metoder, referanserammer og sosial plassering innen vestlig hegemonisk kultur.

Til slutt vil jeg foreta en kortfattet redegjørelse av Fiorenzas beskrivelse av Jesu mannlighet, med vekt på hvilken innvirkning denne diskusjonen har på kvinnens innflytelse i kirke og samfunn.

Jesu mannlighet

Fiorenza mener at fokuset på Jesu mannlighet må sees i forhold til den moderne feminismens kamp for frigjøring. Gjennom den politiske høyresiden har kombinasjonen mellom nyere protestantiske metoder og romantiske kulturelle fortellinger om Jesus som formål å fremme lojalitet fra kristne kvinner. Slik sett blir Jesus tilpasset og kommersialisert gjennom en heteroseksuell ramme, og gjennom kvinners begjær etter den perfekte mann, som kan beskytte og elske dem for alltid.

Fiorenza presiserer at problemet med kvinnens syndefullhet og mannens frelsende kraft er et sentralt område for feministteologien, men hun påpeker imidlertid at dette, i tilknytning til kampen for kvinners ordinasjon i kirken, ikke i samme grad kan forankres i male saviorproblematikken, men må etterspørres i den kristologiske debatten om kjønn forstått som forskjell eller komplementaritet (Fiorenza:2000:148). Hun mener at siden vestlige kulturelle kjønnsteorier anvender maskulinitet og femininitet som et biologisk gitt, og allminnelig fornuftsbasert faktum, er kraften i disse argumentene store. På den måten mener hun at kirken kan nyttiggjøre seg Jesu mannlighet som kristologisk argument for å ekskludere kvinnen fra lederskap i kirken. Dette argumentet brukes også for å videreføre den eksklusjonen som skjer gjennom differensiering av roller i samfunnet forøvrig.

Denne kjønnspolitikken bygger ifølge Fiorenza på en forståelse av maskulinitet og femininitet, enten som et naturlig faktum, eller som en metafysisk essens, eller som sosialt konstruerte kjønnsroller, som ansees for å være forankret i det biologiske. En slik ideologisk ramme bortforklarer det faktum at to-kjønn-modellen er en sosiokulturell konstruksjon som vedlikeholder og opprettholder kvinners annenklasses borgerskap. Dette kjønnsrammeverket mener hun er både asymmetrisk og hierarkisk, på den måten at dominant språkbruk og samfunn produserer og har produsert elitiske, mannlige normer og manifesteringer av mennesket, og at dette gjøres for å opprettholde dominansinteresser.

Videre påpeker Fiorenza hvorledes en slik forståelse av kjønn informerer og determinerer vitenskapen, religiøse symboler samt hverdagslige erfaringer. Hun mener at en slik konsentrasjon av det maskuline ved Jesu kjønnsidentitet, både gjennom kristologi og teologi, vil fortsette å være et hovedfokus ved feministteologien, og kan bare re-vitaliseres av en kritisk undersøkelse av hegemonisk kjønnsforståelse, som legger hovedvekt på systematiske og kulturelle forutsetninger og sosiopolitiske implikasjoner (Fiorenza:2000:149).

6.5.1 Sammenfatning

Viktige perspektiver fra Fiorenzas bok som kan knyttes til min problemstilling, vedrørende kjønnsidentitet og symbolinnhold hos den historiske Jesus, er den måten Fiorenza viser at moderne Jesus-forskning via sin ideologi, og sine metodiske og vitenskapelige implikasjoner, skaper et bilde av Jesus som en karismatisk, unik figur, basert på historiske realiteter og fakta. Ifølge henne konstrueres dette bildet av Jesus på bakgrunn av forskernes ukritiske re-innføring av andro-/kyriosentrisk mannsdominert språkbruk.

Både kildemateriale og moderne vitenskapelige referanserammer gjennomsyres av mannsdominans og privilegert ståsted, både gjennom kjønn, sosial posisjon og utdanningsnivå. Slik sett rekonstrueres Jesus etter et normativt heteroseksuelt, vestlig, elitisk mønster.

Videre er det viktig å merke seg sammenhengen mellom den politiske meningsdannelsen og dennes innflytelse og interesse for spesifikke Jesus-bilder. Jeg mener det er viktig å være oppmerksom på hvordan meningsdannende politiske og ideologiske forhold preger forståelsen av Jesu kjønnsidentitet i de ulike forskningsbidragene, slik Fiorenza viser. Ulike Jesus-bilder kunne på denne måten symbolisere ulike aspekter ved mannlighet og kvinnelighet, og øve innflytelse på

dannelsen av moderne kjønnsidentitet.

Videre har vi sett at Jesu mannlighet fremmes i relasjon til feminismens frigjøringskamp og konservative politiske forhold, med det resultat at kjønnsidentitet som biologisk gitte egenskaper og forskjeller får større betydning.

6.6 Halvor Moxnes

Den norske teologen Halvor Moxnes er en av dem som har arbeidet en del med temaet kjønnsidentitet og maskulinitet i sammenheng med den historiske Jesus.

Særlig viktig er utgivelsen av *Putting Jesus in his Place. A Radical Vision of Household and Kingdom* i 2003. Moxnes benytter seg i sin studie av metodiske perspektiver fra samfunnsvitenskap, særlig sosialantropologi. Innenfor disse fagene finnes modeller som beskriver og forklarer ulike kategorier som ære/skam, herre/tjener, samt hjelper oss til å forstå hvordan kjønn og identitet var vevd inn i datidens samfunnsstruktur. Jeg mener Moxnes' beskrivelse av husholdet som en viktig datidig kontekst, kan fremstå som en sentral modell for å forstå både hvorledes Moxnes, men også andre forskere formidler forholdet til kjønnsidentitet.

Fra boken til Moxnes har jeg valgt å fokusere hovedsakelig på to sentrale forhold: husholdstrukturen og evenukker i Jesusbevegelsen. Førstnevnte fordi det illustrerer i hvilken grad Jesus stod i relasjon til en datidig historisk kontekst, og på hvilken måte denne konteksten formidler perspektiver på dannelse av maskulinitet, kjønn og identitet. Sistnevnte forhold beskriver mulige konsekvenser for den maskuline posisjonen dersom en forlot husholdstrukturen, og hva det kan bety at Jesus selv tar opp forhold vedrørende maskulinitet og sammenligner dette i relasjon til evenukkens alternative maskuline posisjon.

Vi vil se at disse aspektene ved Moxnes' bok griper inn både i hverandre og i forhold til mindre direkte tematiseringer som vi finner hos andre forskere. Særlig er disse perspektivene sentrale med tanke på hvordan kjønnsidentitet dannes og endres gjennom beskrivelser av ulike kontekster. Beskrivelsen hos Moxnes viser til to ulike kontekster innenfor den historiske fremstillingen av Jesus. Disse kan karakteriseres som det å befinne seg innenfor eller utenfor husholdstrukturen.

Kapitlet til Moxnes om evenukker i Jesus-bevegelsen berører i noen grad forskningsbidraget til Dale C. Allison, som jeg har beskrevet i kapittel 6.4. Jeg vil imidlertid referere noen hovedpunkter ved Moxnes' standpunkter, hvor han diskuterer enkelte sider ved Allisons bok i relasjon til evenukkutsagnene, fordi jeg mener disse områdene er sentrale for for min problemstilling om forhold knyttet til kjønnsidentitet og symbolinnhold.

Husholdstrukturen

Hushold er betegnelsen Halvor Moxnes (2000/2003) bruker for å beskrive og forstå hvordan datidens middelhavssamfunn var vevd inn i, og knyttet til ulike konkrete steder som landsbyen, huset og byen. Han ser denne teorien i sammenheng med hva den amerikanske forskeren Brandon Scott (1989) kaller mentale kart. Dette kartet har som formål å definere individenes plass i samfunnet. I sentrum av kartet var familien, da særlig faren (Moxnes:2000).

Hushold er slik sett et begrep som signaliserer tilknytning til en spesiell lokalitet; huset. Et hushold er en gruppe individer som deler bolig og fordeler ressurser og arbeid seg i mellom. Husholdet står i de fleste tilfeller under ledelse av faren, hvor ektefelle, barn, andre slektninger, og i ulik grad tjenere, var inkludert i hans gruppe av individer. Betegnelsen hushold svarer til det som vi kan forstå som familie, men brukes for å avgrense i en bevisstgjøring av det stedlige og konkrete, fremfor de mer moderne konnotasjoner som ofte knyttes til begrepet familie (Moxnes:2003:29). På den måten er husholdet en gruppe individer som holder til i samme hus og arbeider sammen på de markene som hører huset til. Husholdet avspeiler slik sett en levemåte som ikke var individualistisk, men der den enkelte var avhengig av å høre til i et hushold. Betegnelsen hushold bærer således preg av å være både et arbeids- og omsorgsfellesskap. Hushold dannet en konkret basis for den sosiale sammenhengen individene ble definert innenfor (Moxnes:2000:32).

Måten husholdet organiseres på bidrar sterkt til å fremheve familielojalitet, og til vektlegging av slektens betydning. Gjennom tilhørighet og identitet til husholdet ble mennesker karakterisert og forstått, og samtidig trekkes sterke grenser mellom dem som defineres innenfor eller utenfor disse sosiale arenaene.

Et særlig fremtredende trekk ved husholdstrukturen er farens autoritet, som dominerer i maktrelasjoner, hvor makt og dominans kanaliseres gjennom forholdet mellom far og sønn. Dette må sees i en større sammenheng som inkluderer underkjennelse av mor/datter-relasjoner, og forutsetter dermed en kjønn- og rolledeling, hvor makt, status og dominans fordeles ujevnt mellom husholdets medlemmer. Fordelingen av makt og dominans får i særlig grad konsekvenser for kvinnens muligheter til innvirkning innenfor husholdets makt og dominansstruktur. Moxnes beskriver hushold som en kultur som er gjennomsyret av en sterkt kollektivistisk levemåte.

Familien var en sentral institusjon som knyttet medlemmene sammen i hierarkiske avhengighetsforhold. Familien var både et omsorgs- og arbeidsfellesskap, hvor tradisjonelle kjønnsrollemønstre gjennom relasjonen far – sønn dominerte.

Husholdet kan beskrives som en egen størrelse som tar form før menneskene innlemmes i det. Hushold skaper kontinuitet mellom fortid, nåtid og fremtid, og definerer medlemmenes sosiale identitet og plassering gjennom generasjoner. Medlemmene i husholdet trer inn og plasseres i dette fastsatte strukturelle skjemaet, og forlater det ved sin død, mens det strukturelle består og virker kontinuerlig. Husholdet var i større grad en økonomisk og sosial enhet enn den moderne forestillingen om familie skulle tilsi, og plassering innad i denne sosiale strukturen bidro i høy grad til å utvikle tilhørighet og lojalitet, fremmet ulike individers identitetsforestillinger og kategoriserte og definerte dem innen ulike sosiale nivå.

Oppsummerende sagt var husholdstrukturen preget av å være datidens bærer av maskuline trekk, i tillegg til å være en forutsetning også for å opprettholde maskuline idealer som lydighet, autoritet, ære og respekt i Jesu samtid.

Jeg vil nå gjøre rede for Moxnes` tolkning av evenukker i Jesusbevegelsen.

Evenukker i Jesus-bevegelsen

I kapitlet *Leaving Male Space, Eunuchs in the Jesus movement* (2003:72), starter Moxnes drøftelsen med å vise hvordan individer som forlot husholdet, ble hjemløse eller snarere stedløse. Stedløshet innebærer i denne sammenhengen å gi frivillig avkall på posisjoner og sosial trygghet innenfor husholdet. Det å si fra seg den sosiale tilhørighet som husholdet formidlet til medlemmene, sammenlignes med å tre inn i et sosialt grenseland, hvor stabilitet og mulighet for å

orientere seg i tilværelsen, ikke på samme måte var tilgjengelig. Moxnes beskriver relasjonen Jesus og hans tilhengere og brudd med det tradisjonelle husholdet som en overlagt og gjennomtenkt handling fra Jesu side. Han mener at dette må ha blitt oppfattet som en provokasjon mot det etablerte (Moxnes:2003:72).

Moxnes bruker evenukk-utsagnene (Matt 19,12) for å forsøke å klargjøre hvordan Jesus argumenterte for ulike måter menn kunne oppgi status innenfor husholdet. Dette viser en sterk tilknytning og avhengighet mellom mannens posisjon og husholdets sosiale struktur, hvor avkall på dette innbefattet tap av maskulin identitet som husholdstrukturen i stor grad tilgodeså mannen med (Moxnes:2003:73).

Innenfor husholdet hadde alle sin definerte plass og funksjon. Menn hadde sin spesifikke plass som fedre, sønner, brødre og ektemenn. Disse posisjonene var privilegerte i forhold til deres kvinnelige motstykker. Moxnes mener at det for menn å gi avkall på posisjoner innen husholdet, var å abdisere fra en viktig del av deres identitet som menn, og han sier videre at lokalisering utenfor husholdstrukturen var en trussel mot deres maskuline identitet, samt at deres mannlige posisjon ble åpen for diskusjon (Moxnes:2003:73).

Videre utover i kapitlet er det i diskusjonen om maskulin identitet vi finner hovedfokuset for Moxnes' undersøkelse. Diskusjonen om maskulin identitet og hvordan Jesus utfordret denne, sees hos Moxnes i tilknytning til E. S. Fiorenzas feministteologiske kritikk av nyere forskning, hvor Jesus og Jesus-bevegelsen tolkes gjennom ensidige mannsdominerte perspektiver. Han refererer kritikken fra Fiorenza, og sier i sammenheng med denne at på lik linje med at det i lang tid har vært tatt for gitt at de første tilhengere av Jesus var menn, like lenge har deres maskulinitet vært tatt for gitt.

Det er dette bildet av maskulinitet Moxnes ønsker å utfordre, særlig i forhold til at når noen forlot sitt opprinnelige maskuline miljø (husholdet), var konsekvensen at det åpnet seg muligheter for nye relasjoner, også med kvinner, innen Jesus-bevegelsen. Slik sett støtter han seg på noen av feministteologiens perspektiver som viser hvordan tradisjonelle bilder av kvinner, for en stor del konstruert av mannlige forskere, har blitt tatt for gitt; ikke minst ut fra feministteologiske fortolkninger som produserer andre bilder hvor kvinnen tillegges mer varierte roller, plasseringer og funksjoner innenfor Jesus-bevegelsen.

Moxnes peker på sammenfall mellom det å trekke seg tilbake fra maskulin plassering innen husholdet og tolkning av evenukkutsagnene i tilknytning til en bredere diskusjon av begrepet

asketisme. Han foreslår å definere begrepet asketisme som en aktivitet hvor målet var å fremme en ny subjektivitet, andre sosiale relasjoner og et alternativt symbolsk univers. Slik sett ser han asketens aktiviteter som et sosialt kritisk foretagende, som forsøk fra en marginal, ikke-dominant part å få innflytelse i, eller å overskride en dominant og etablert kultur. På denne måten argumenterer han for at Jesus antok den patriarkalske husholdstrukturen for å være det dominante sosiale miljøet, som også kan karakteriseres som bærer av mannens posisjon. Han tenker ikke her bare på mannens praktiske og sosiale funksjon innenfor husholdet, men også i forhold til ideologiske og mentale strukturer, hvor den mannlige posisjon er fremtredende i relasjon til andre individer innen husholdet.

Det er på denne bakgrunnen at Moxnes ønsker å se på sammenhenger mellom Jesu asketisme og hans ønske om å forlate sitt sosiale miljø, som bilde på utfordringen av datidens maskulinitet. I antikken var asketisme sett i lys av evne til selvkontroll både i forbindelse med seksuell aktivitet og andre verdslige nytelser (mat), men definerte også karakteristiske maskuline trekk.

Evenukker var i denne sammenheng definert som ufullstendige og halve menn. Moxnes beskriver maskulinitet forstått som selvkontroll og overvinnelse av verdslige gleder i relasjon til datidens asketiske idealer. Dette er syn som deles av både moderne og tradisjonelle/datidige forfattere. Noen av disse forfatterne, for det meste menn, tolker Matt 19,12, hvor samtlige ifølge Moxnes viser en tendens til å forsvare idealet om asketisk avkall av seksualitet som en maskulin dyd, og på den måten bidrar til å distansere Jesu maskulinitet fra de kastrerte evenukkene.

Spørsmålet Moxnes stiller er hvorfor det fremstår som maktpåliggende å formidle Jesus som asket, uten å drøfte hans forhold til maskulinitet. Er det slik at forskerne føler seg truet i møte med bildet av Jesu maskulinitet som settes under debatt, spør Moxnes. Moxnes hevder at vi i denne sammenhengen opererer med gitte forutsetninger og en kulturell forutinntatthet som for det meste har sin rot i en mannlige forskningstradisjon, hvor brudd med maskuline og patriarkalske samfunnsmønstre innebar en trussel mot etablert maskulinitetsforståelse, både den gang og nå (Moxnes:2003:74).

I tilknytning til dette vil jeg se nærmere på den beskrivelsen Moxnes gir av maskulinitet i relasjon til asketisme, for i større grad å klargjøre for sammenhengen mellom forståelse av datidens normative maskulinitet og det problematiske ved evenukk-utsagnene.

Moxnes hevder at evenukken i mange sammenhenger var et konstruert bilde på den andre, som maskuline idealer ble definert i kontrast til. Effekten av dette var at evenukken synliggjorde en

viss likhet med andre sosialt marginaliserte grupper, som kvinner. Parallellen mellom disse definisjonene går mellom stereotype maskuline og asketiske idealer som selvkontroll, disiplin, mot og evne til å konkurrere, og feminine idealer som karakteriseres av manglende selvkontroll, svakhet og underdanighet.

I drøftelsen om Jesu asketiske idealer og relasjoner mellom disse og maskulinitet, peker Moxnes på i hvilken grad asketiske idealer var forankret i maskuline idealer. Han hevder at asketismen i stor grad var ensbetydende med å tre inn i et datidens maskuline ideal, som han kaller maskulin plassering, innenfor husholdet. Han begrunner dette med henvisninger til tidlige kristne forfattere og gresk-romerske idealer for asketisme (Moxnes:2003:78).

Et eksempel på moderne tilnærming til evenukkutsagnene innen Jesus-forskningen som Moxnes fremhever i relasjon til forståelsen av Jesu asketisme og maskulinitet, er Dale C. Allisons tolkning av evenukkutsagnene i boken *Jesus of Nazareth, Millenarian Prophet* (1998) som jeg har beskrevet nærmere i kap 6.4. Moxnes vil ved å gjennomgå Allisons tolkning av denne passasjen, eksemplifisere hvordan moderne Jesus-forskningen har en tendens til å tolke Jesu asketisme til fordel for stereotype maskuline idealer.

Allison diskuterer i sin bok blant annet Jesu forhold til asketisme, og nevner i tilknytning til dette evenukkutsagnene i Matt 19,12. Han viser til at opprinnelsen til disse utsagnene kan ha vært i en diskusjon mellom Jesus og hans motstandere. Jesus og hans tilhengere kan ha blitt utsatt for beskyldninger som å ikke fremstå som ekte menn, i et forsøk på å vanære dem, og på den måten fratvinge dem deres maskuline posisjon. Jesus som hadde for vane å bruke slike beskyldninger til sin egen fordel, tok opp denne forestillingen om evenukker, og sier at i en viss forstand så var de evenukker, forhindret fra å delta i det ekteskapelig liv.

Evenukkutsagnene refererer til tre ulike typer evenukker. Den første typen defineres som evenukk fra fødselen, den andre gjennom menneskelig handling og intervensjon. Den tredje typen evenukker er det ikke verken av natur eller ved kastrering, men for Guds rikes skyld.

Moxnes hevder at evenukker av de to første typene er en vanlig betegnelse på individer som fysisk sett var gjort uegnet for ekteskap og seksuell aktivitet. Det sentrale spørsmålet i diskusjonen om den tredje varianten av evenukker er hvorvidt denne stod i forhold til de to andre, eller om evenukk kunne ha en annen betydning eller mening (Moxnes:2003:75).

Moxnes diskuterer Allisons tolkning i sin tolkning av Matt 19,12 og viser hvordan Allison konkluderer at Jesu eskatologiske misjon var så viktig og altoppslukende at både

familieforbindelser og andre verdslige affærer måtte vike til fordel for en større sak. I en slik sammenheng måtte Jesus gi avkall på denne verdens gleder. Slik som spartaneren forberedte seg til krig og den greske atlet for konkurranse, var Jesu asketisme en lignende strategi for å nå et høyere mål. Allison sier videre at misjonen om å gjenopprette Israel krevde fullstendig oppofrelse. Annerledes sagt: Proklamasjon av det kommende rike krevde at en ofret normal livsførsel (Moxnes:2003:75). Dette var evenukker som hadde liten tid til både forretninger og ekteskap, i påvente av Guds kommende rike.

Moxnes mener at Allison re-etablerer Jesu maskulinitet forstått i stereotype kategorier, som atlet, disiplin og konkurranse. På den måten fortsetter Allison å fortolke denne passasjen i maskuline termer, hvor selvkontroll og disiplin, både kroppslig og over verden er fremtredende. Dette gjør han på tross av at han på et tidligere tidspunkt gir uttrykk for at evenukk-utsagnene kan oppfattes som beskyldninger i retning Jesu ære og forholdet til hans mannlighet.

Moxnes' poeng i denne sammenhengen er hvorfor evenukkutsagnene representerer en slik foruroligende eller tvilsom posisjon innen maskulin asketisme. Han mener at evenukkene representerer både målet, asketismen, og mangel på virilitet og maskulinitet. For mange mannlige forfattere både i antikken og senere var maskulinitet vanskeligere å gi opp enn ekteskap og seksualitet.

Tradisjonelle tolkninger av Matt 19,12 søker å tilbakeføre evenukkutsagnene i en maskulin, mannlig forståelse, i samsvar med maskuline ideal. Konsekvensen av dette var at Jesus og hans tilhengere ble fortolket innenfor disse rammene, og det foruroligende ved evenukkutsagnene ble oversett.

6.6.1 Sammenfatning

Jeg mener at viktige perspektiver ved Moxnes' fremstilling av Jesus med henblikk på kjønnsidentitet og symbolinnhold, er hans beskrivelse av datidens sosiale forhold i relasjon til begrepet husholdstruktur. Han viser ved hjelp av dette begrepet hvorledes maskulinitet var sett i nær sammenheng med plassering innen denne hierarkiske strukturen, og hvilke konsekvenser det fikk for Jesus og hans tilhengere å forlate dette sosiale systemet. Samtidig er Moxnes sitt fokus på evenukkutsagnene viktig, ikke bare i et fortolkningsperspektiv med tilknytning til Allisons

bidrag, men også som mulig analyse av Jesu forhold til tvilsome eller alternative maskuliniteter.

Jeg mener at Moxnes sitt bidrag inneholder sentrale fortolkningsperspektiver til å forstå Jesu maskulinitet også i tilknytning til hvordan vi ut fra en moderne kontekst kan se Jesu maskulinitet fra ulike synsvinkler. Slik sett mener jeg at forholdet mellom kjønnsidentitet og symbolinnhold kan illustreres gjennom beskrivelser av ulike fortolkninger av evenukkutsagnene, i relasjon til Moxnes' beskrivelse av husholdstrukturer.

Disse begrepene og tolkningene som Moxnes anvender, mener jeg kan fungere som nyttige veivisere til ulike sammenhenger maskulinitet, kjønnsidentitet og symbolinnhold har blitt forstått og gjengitt på gjennom historien, men også i vår moderne kontekst.

I neste kapittel skal jeg foreta en analyse av symbolinnhold slik det avspeiles i de forskningsbidragene jeg har gjennomgått.

7. Symbolinnhold og maskulinitet hos den historiske Jesus

Jeg vil i dette kapitlet se nærmere på symbolinnhold hos den historiske Jesus. Dette gjøres på basis av hvordan jeg mener symbolinnhold avspeiles gjennom de ulike moderne forskningsbidragene jeg har gjennomgått.

Det symbolske innholdet som et element i dannelsen av kjønnsidentitet defineres her ut fra en kritisk vurdering av de mannlige og kvinnelige symboler som bestemmes og gis normativ kraft av kulturen og samfunnet. Fokus er at hva som defineres i kategoriene mannlighet og kvinnelighet avspeiles gjennom historiske og kulturelle prosesser.

Eksempel på dette kan være Lauquers to-kjønn-modell eller Mosses mottype teorier som internalisert gjennom ulike moderne rekonstruksjoner av Jesus bidrar til å definere kulturelle og samfunnsmessige aspekter ved dannelse av kjønnsidentitet. Kort sagt; symbolinnhold formes av fremtredende kulturelle og samfunnsmessige erkjennelser som definerer normative elementer i dannelsen av kjønnsidentitet og maskulinitet.

Jeg vil først gjennomgå det jeg mener formes som symbolinnhold i J. D. Crossans forskningsbidrag, før jeg fortsetter å gjennomgå de ulike bidragene i den rekkefølge som de ble presentert ovenfor.

Symbolinnhold i J. D. Crossans forskningsbidrag

Jesus preges i Crossans forskningsbidrag av å være en unik og troverdig historisk figur. Crossan underbygger sin rekonstruksjon gjennom et særlig grundig metodisk arbeid. Resultatet er at denne boken sies å kunne gi grunnlag for å konkretisere på en troverdig og realistisk måte hva Jesus sa og gjorde. Crossan tegner et bilde av en middelhavskultur, hvor sterke skillelinjer, patriarkatet og hierarkisk formidlings-kultur er svært fremtredende. Skillelinjene går mellom herre/tjener, ren/uren, mann/kvinne.

Innenfor dette bildet fremstår Jesus som en unik opposisjonell figur som radikalt søker å endre disse maktstrukturene, til fordel for et egalitært sosialt program. Jesus ønsker, slik Crossan beskriver ham, å gjøre seg uavhengig av formidlingskulturen, både i sosial, politisk og religiøs forstand. Middelet for å oppnå dette er bordfellesskap og fri helbredelse. Begge disse praksisene går på tvers av makt- og hierarkistrukturene i datidens middelhavssamfunn. Fri helbredelse og bordfellesskap er også en utfordring til den etablerte husholdstrukturen, slik Moxnes har beskrevet den. Crossans Jesus fremstår igjennom kynikerens trekk, og det legges i fremstillingen vekt på en ikke-eskatologisk referanseramme.

Jeg mener at det symbolske innholdet som figurerer i Crossans forskningsbidrag vedrørende Jesu kjønnsidentitet og maskulinitet er: evne til handlig, at han har mot til å opponere og at han er både løsningsorientert og dristig i møte med solid overmakt.

I dette bildet kan Jesu kyniske fremtoning tolkes som et avkall på denne verden, til fordel for den gode sak, men også som et uttrykk for manglende vilje til å innordne seg etter datidens maskuline ideal. Slik sett produserer dette motstand mot det normative symbolske innholdet i Crossans Jesus-beskrivelse.

I Crossans rekonstruksjon av den historiske Jesus fremmes kjønnsidentitet og symbolinnhold i hovedsak etter en stereotyp maskulin norm. Jeg mener at dette er synlig også i deler av boken som preges av egalitære praksiser som fellesskap og opposisjon til etablerte maktstrukturer. Dette grunngir jeg med at Jesus også her beskrives gjennomgående i mannsvridd språkdrakt. Han rekonstrueres i forlengelsen av dette etter maskuline handlingsmønster, enten han utfordrer bestående maktstrukturer, gjennom fri helbredelse og bordfellesskap, eller han fremstår som kyniker.

Symbolinnhold i D.C. Allisons forskningsbidrag

I Allisons forskningsbidrag blir Jesus forstått i relasjon til apolyptikk og eskatologi. Dette innebærer at Allisons rekonstruksjon av Jesus, i motsetning til Crossans, forventer Guds snarlige inngripen, og er følgelig ikke i særlig grad involvert i sosiale eller politiske forhold med siktemål å gjennomføre ulike sosiale eller politiske program i denne verden. Symbolinnholdet i Allisons beskrivelse av Jesus er særlig tydelig i hans tolkning av evenukkutsagnene i Matt: 19.12.

Jeg følger den norske teologen Halvor Moxnes, som i sitt forskningsbidrag kommenterer Allisons fortolkning av denne passasjen i Bibelen, som er presentert ovenfor, samt i en artikkel i Tidsskrift for kjønnsforskning fra 2005¹¹. Moxnes mener at Allison i sin fortolkning av evenukkutsagenene gjenninnfører stereotype kategorier i maskulint språkbruk. Dette gjøres på tross av at Allison flere steder påpeker at Jesus hadde for vane å snu slike beskyldinger som evenukkutsagnene kunne innebære, til sin fordel. Jeg mener slik sett at Allisons tolkning av evenukkutsagnene, som for en stor del må sees gjennom referanserammen eskatologi og apolyptikk, bidrar til å sementere stereotype maskuline kategorier og på den måten fremmer disse androsentriske kategoriene som mannlig symbolinnhold.

Allison formidler en Jesus-skikkelse som farges av en referanseramme som knytter asketisme til eskatologi og apolyptikk. Jesu maskulinitet blir etter mine vurderinger bearbeidet i relasjon til begreper som selvkontroll, disiplin og seksuell avholdelse. Han gav på denne måten avkall på denne verdens goder. Jeg mener at det kan argumenteres for at Jesu maskulinitet slik sett etablerer et symbolinnhold i tråd med hva jeg har beskrevet som stereotype maskulinitetsforestillinger.

Symbolinnhold i E. S. Fiorenzas forskningsbidrag:

Fiorenza skisserer på en fruktbar måte hvorledes maskulinitet og stereotypt mannlig symbolinnhold gjennomsyrrer metoder og vitenskapelige referanserammer ved moderne Jesusforskning.

Jeg mener hennes beskrivelse av denne forskningen hvor Jesus rekonstrueres etter vestlig,

¹¹ Se Moxnes` artikkel *Jesus in Gender Trouble*, Tidsskrift for kjønnsforskning. Nr 3 2005

hegemonisk, androsentrisk/kyriosentrisk mønster, også bidrar til å gjengi Jesu mannlighet etter mål av vestlige hvite menn av eliten. Dette innebærer at Jesus beskrives som en unik, karismatisk, dristig, opposisjonell og aktiv handlende figur. Jeg har valgt å tolke disse beskrivelsene av Jesus innenfor rammen av stereotyp mannlig symbolinnhold. Dette betyr at de rekonstruksjoner som Fiorenza refererer i sitt forskningsbidrag, for en stor del er innvevd i to-kjønn-modellen, hvor mannlig og kvinnelig kjønnsidentitet beskrives i ulike kategorier og motsetninger.

Fiorenza etterspør en sosial kritisk teori som i større grad fokuserer på undertrykte sosiale grupper som kvinner og menn. Denne teorien må ta opp i seg nye vitenskapelige referanserammer og vinklinger og se nærmere på moderne Jesus-forskning i et kritisk perspektiv.

Symbolinnhold i H. Moxnes forskningsbidrag

Jeg mener at Moxnes, gjennom sitt forskningsbidrag argumenterer godt for at den historiske Jesus representerer et kritisk alternativ til etablert mannlig symbolinnhold. Ved å vise hvordan hushold- strukturen organiserte de ulike maskuline og feminine kategorier, innenfor en hierarkisk struktur, og hvilke konsekvenser det hadde at Jesus ga avkall på maskulin posisjon innen dette systemet, tegner Moxnes et bilde av Jesus, hvor stereotype elementer ved maskulinitet synes å ha mindre innflytelse. Slik sett utfordrer rekonstruksjonen av den historiske Jesus gjennom dette forskningsbidraget forholdet til det jeg har kalt stereotype, ensartede maskuline egenskaper og aspekter.

Moxnes` tolkning av evenukkutsagene mener jeg supplerer utfordringen som ligger i å tolke Jesus som en modell av mennesket i ensidig maskuline kategorier, eller som mannlig symbolinnhold. Ved å tolke evenukkutsagenene som representant for en tvilsom maskulinitet, fremsettes utfordringen til hegemonisk maskulinitet, i tråd med de kategorier jeg benevner som mannlig symbolinnhold.

7.1 Maskulinitet og symbolinnhold i Jesu samtid

Analysen krever også et bilde av maskulinitet på Jesu tid. Det vil bli tatt opp nå i det

følgende analysekapitlet. Her vil det komme noen nye opplysninger, men det er viktig å gjøre oppmerksom på at et slikt bilde av maskulinitet på Jesu samtid ligger implisitt i forskernes fremstilling og er en forutsetning.

Kjønnsforståelse er alltid med, fordi om det ikke alltid er artikulert. Det var med i samtidsforståelsen på Jesu tid, og er også med i forskernes forståelse av kjønn. Dette kan være både uttalt og uartikulert.

Alle forskningsbidragene jeg viser til arbeider med dette implisitt eller eksplisitt. Maskulinitet og symbolinnhold på Jesu tid sees i denne fremstillingen i tilknytning til patriarkatets hierarkiske innflytelse og formidlingskultur på ulike nivå. Videre har vi sett via Moxnes hvordan husholdstrukturen organiserte og satte kjønn, både mannlig og kvinnelig, i system. Først og fremst skal jeg redegjøre for noen sentrale forhold knyttet til nytestamentlig maskulinitetsforståelse.

Den amerikanske nytestamentleren Stephen D. Moore konkluderer i sin bok *New Testament Masculinities* (2003)¹² med at Jesu samtid kjennetegnes av å være en ensartet, radikalt kjønnsdelt verden. Han sier videre at kjønnsforståelsen sees i relasjon til separate og romlige strukturer. Dette innebærer at menns romlige struktur og område er den offentlige sfære. Dette kan også defineres som ansvar for det som skjer utendørs.

Videre hevder han at maskulinitetsforståelse i nytestamentlig tid var preget av sterk kjønnsdeling (Moore/Anderson:2003:65). Slik sett svarer dette til en stereotyp oppfatning av hva som er å betrakte som mannlige og kvinnelige livs-sfærer og -områder. I denne sammenhengen er måten maskulinitet blir forstått i det moderne, i noen grad tilslørende sammenlignet med forhold i middelhavssamfunn på nytestamentlig tid. Det er uten videre klart at oppfatninger av kjønn i betydningen maskulin og feminin eller mannlig/kvinnelig, i stor grad var knyttet til spesifikke maskuline og feminine egenskaper. I antikken var disse egenskapene institusjonalisert innenfor kategoriene offentlig og privat.

Kvinnen blir etter dette skjematisk bildet sett i sammenheng med ansvar og oppgaver innendørs, i det private. Forskjellen er at mens kvinnens verden er forbeholdt det private, kan mannen bevege seg mellom relasjonen offentlig/privat.

¹² Se også Lone Fatums artikkel, *Image of God and Glory of Man, Women in the Pauline Congregations*. I Børresen (edit), 1995. *The Image of God, Gender Models in Judaeo Christian Tradition*.

I neste avsnitt skal jeg se nærmere på hvordan moderne manns- og maskulinitetsforskning kan belyse forhold knyttet til den historiske Jesus.

7.2 Moderne manns- og maskulinitetsforskning i tilknytning til den historiske Jesus

I dette avsnittet vil jeg reflektere over hvordan moderne manns- og maskulinitetsforskning kan belyse forhold knyttet til den historiske Jesus. Jeg vil kort nevne enkelte sentrale teoretiske perspektiver fra denne forskningen. Dernest behandler jeg forskningsbidragene i kronologisk rekkefølge.

Som Lorentzen har vist, henter moderne manns- og maskulinitetsforskning for en stor del teoretiske og metodiske perspektiver fra den tradisjonelle kvinneforskningen. I et forsøk på å belyse hvordan Jesu maskulinitet avspeiles gjennom de ulike forskningsbidragene, mener jeg at kvinneforskningens hovedtema i forhold til kvinnens underordnethet i møte med maskulin dominans, er et viktig perspektiv.

Dette perspektivet mener jeg kan benyttes i tilknytning til moderne manns- og maskulinitetsforskningens teorier om ulike former for underordnede, marginaliserte og medvirkende maskuliniteter i relasjon til hegemonisk maskulinitet, slik Connell har vist. Jeg opplever videre at maskulinitet, i tråd med Lorentzen og Butler, ikke kan forstås som noe entydig og konstant, men dynamisk og i stadig bevegelse.

I tillegg oppfatter jeg Butlers begreper performativitet og iscenesettelse som nyttige innfallsvinkler for å forstå den moderne dannelsen av maskulinitet og kjønnsidentitet. Jeg mener perspektiver fra Butlers teorier kombinert med Lorentzens og Connells vekt på ulike maskuliniteter som formes gjennom kontekstuell variasjon, samt Mosses mottypen og marginaliseringsteorier, kan kombineres med Turners teorier om liminalitet og grensesituasjoner.

I tillegg til teoretiske perspektiver hvor moderne kjønndannelse knyttes til sosial og kulturell konstruksjon (se avsnitt 3.3), mener jeg at den historiske Jesus, slik han presenteres i forskningsbidragene, kan bidra med en maskulinitetsforståelse som muliggjør nye og alternative

maskulinitetsforståelser som kan representere en utfordring til tradisjonelle tolkninger av maskulinitet.

Ved gjennomgang av de ulike forskningsbidragene avspeiles forskjellige varianter av maskuliniteter sett med moderne øyne.

Crossan

Jesus karakteriseres hos Crossan som politisk aktiv opposisjonell; han er handlekraftig, og utviser dristighet gjennom å fremlegge en radikal sosial plan. I tillegg er Crossans Jesus rekonstruert som unik, karismatisk og som en fremtredende skikkelse på den offentlige arenaen. På denne måten mener jeg Crossan iscenesetter Jesus etter mønster av en vestlig, hegemonisk og mannsvridd kultur.

Jeg mener imidlertid at Crossans beskrivelse på et viktig punkt bryter med disse tradisjonelle erfaringene av maskulinitet når han skisserer innholdet i Jesu sosiale program. Her legger han vekt på egalitære mellommenneskelige forhold og viser at Jesus ønsket gjennom å praktisere fri helbredelse og bordfelleskap å bryte ned skillelinjer mellom menn og kvinner. Jeg mener imidlertid at de grunnleggende beskrivelser Crossan gir i sin rekonstruksjon av Jesus, tjener til å re-etablere Jesu maskulinitet innenfor det Connell betegner som hegemonisk maskulinitet (se avsnitt 3.7). Dette underbygger jeg i relasjon til Crossans beskrivelse av Jesus som unik, karismatisk og aktivt handlende gjennom politisk og sosial opposisjon.

At Jesus utsetter seg for liminale grensesituasjoner når han gjennom utøvelse av praksisene fri helbredelse og bordfelleskap, innebærer motstand og opposisjon mot det bestående. Gjennom fri helbredelse og bordfelleskap bidrar Jesus slik sett til å inkludere marginaliserte grupper i samfunnet. Motstand og opposisjon synliggjort gjennom marginalisering og liminalitet, bidrar både til brudd med etablerte husholdstrukturer som definerer maskulinitet på Jesu tid, og fremveksten av nye og alternative forståelser av Jesu kjønnsidentitet og maskulinitet.

Jeg mener imidlertid at måten Crossan beskriver Jesu handlinger på i relasjon til disse praksisene er basert på en forståelse av maskulinitet som fremhever det normative, hegemoniske og vestlige idealer for maskulinitetsforståelse.

Crossans Jesus får ifølge Mosse og Connell sin maskulinitetsforståelse bekreftet gjennom å fremstå i normative hegemoniske termer i kontrast til marginaliserte og underkommuniserte mottyper.

Allison

Dale C. Allison legger i sitt forskningsbidrag vekt på å presentere Jesus innenfor det han mener er den korrekte referanseramme. Denne grunnleggende referanserammen mener Allison er Jesus som eskatologisk profet med apokalyptiske forventninger.

Når Allison kombinerer denne referanserammen med asketisme, mener jeg at han på en tydelig måte viser hvordan Jesu maskulinitet formes. Denne maskulinitetsforståelsen kan karakteriseres som avkall på denne verdens goder hvor begrepene selvkontroll og disiplin er sentrale. I tillegg legges det vekt på seksuell avholdelse etter heteroseksuelt normativt mønster.

Jeg mener Allison rekonstruerer Jesu maskulinitet i tråd med forutsetningene for Laqueurs to-kjønn-modell. Beskrivelsen av Jesu maskulinitet kan sammenfattes i de motsetninger og stereotoper som preger denne forståelsen av kjønn. Særlig i fortolkningen av evenukkutsagnene virker det som om Allison vegrer seg mot å forstå Jesu maskulinitet som alternativ til stereotype forståelsesformer om hva maskulinitet kan innebære.

I henhold til moderne manns- og maskulinitetsforskning mener jeg at Allison bidrar til å re-etablere symbolske motsetninger mellom menn og kvinner, idet han fokuserer på maskulin tilknytning til begreper som konkurranse, krig, disiplin og atlet i sin fortolkning av evenukkutsagnene.

Fiorenza

E. S. Fiorenza viser gjennom sitt forskningsbidrag hvordan metode og vitenskapelig rammeverk preger forståelsen av Jesu maskulinitet. I moderne Jesus-forskning blir Jesus ifølge henne forstått ut fra et andro-/kyriosentrisk ståsted. Dette innebærer at Jesu maskulinitet etableres i vestlig, normativ hegemonisk maskuline termer hvor heteroseksualitet, privilegert, vestlig sosialt ståsted og utdanningsnivå er sentrale kategorier. Fiorenza fremhever hvordan kvinnens betydning underkommuniseres i Jesusforskningen.

Jeg mener Fiorenza på denne måten viser hvordan tradisjonelle syn på maskulinitet opprettholdes til fordel for mannlig dominans, gjennom undertrykkelse av kvinnen og marginaliserte menn. Fiorenza er slik sett på linje med moderne manns- og maskulinitetsforskning som påpeker viktigheten av et kritisk blikk på menn og maskuliniteter.

Nyere forskning innenfor emnet manns- og maskulinitetsforskning har i større grad fokus på maskuline endringsperspektiv og variasjon innad i maskulinitetskategorien. Dette betyr at en ikke lenger kan ta for gitt at det finnes et vestlig hegemonisk maskulinitetsideal. I forlengelsen av dette argumentet viser moderne manns- og maskulinitetsforskning til ulike maskuliniteter som synliggjør ulike underordnede og overordnede perspektiv, også innad i maskulinitetskategorien.

I relasjon til denne forskningen mener jeg Fiorenzas kritikk av rekonstruksjon, vitenskapelig metode og referanseramme i Jesus-forskningen bør involveres i dialog med den moderne manns- og maskulinitetsforskningens fokus på alternative maskuliniteter.

Moxnes

Jeg mener at Moxnes i sin beskrivelse av maskulinitet i tilknytning til den historiske Jesus fremmer viktige bidrag til den maskulinitetsforståelse som danner grunnlag for det arbeidet nyere manns- og maskulinitetsforskning fokuserer på.

Moxnes viser særlig gjennom tolkning av evenukkutsagnene hvordan Jesu maskulinitet kan forstås på alternative måter. Dette mener jeg kan balanseres med nyere perspektiver og vinklinger innen manns- og maskulinitetsforskning. Denne forskningen er opptatt av alternative maskulinitetsbilder og nye forståelsesformer av kjønn.

Moxnes viser som Fiorenza hvordan heteroseksuell maskulin orden er blitt naturalisert og tatt for gitt i Jesusforskningen.

Moxnes sin tolkning av disse sitatene i Matt.19:12 korresponderer med Judith Butlers teorier om *Gender Trouble*¹³. Evenukker kan slik sett representere en tvilsom eller alternativ maskulinitet. Moxnes mener en slik tolkning kan fremmes som en utfordring til maskulint hegemoni. Han forsøker med begrepet maskulint hegemoni å illustrere hvordan Jesus som modell for mennesket ensidig tegnes i maskuline kategorier. I forlengelsen av denne tolkingen mener han at evenukkutsagnene kan representere mulige alternativer til en slik maskulinitetsforståelse.

¹³ Moxnes utdyper dette i en artikkel i Tidsskrift for kjønnsforskning 2005.

8. Konklusjon

I dette kapitlet skal jeg forsøke å foreta en konklusjon på grunnlag av hva jeg mener er de viktigste kunnskaper og erkjennelser jeg har kommet frem til i arbeidet med denne fremstillingen.

Utgangspunkt og problemorientering er å se nærmere på ulike bilder moderne forskere fremstiller av den historiske Jesus.

I en mer konkret forstand rommer problemstillingen et ønske om å etterspørre hvordan Jesu kjønnsidentitet forstått som symbolinnhold avspeiles gjennom disse forskningsbidragene, samt i hvilken grad dette har betydning for dannelsen av moderne maskulinitet. Jeg har i forlengelsen av dette forsøkt å undersøke i hvilken grad andre alternative maskulinitetsforståelser påvirker tradisjonelle tolkninger av kjønnsidentitet og maskulinitet.

Problemstillingen forankres gjennom en grunnleggende erkjennelse av symbolinnholdets betydning for moderne forståelsesformer av kjønnsdannelsen og kategoriene maskulinitet og femininitet.

I tilknytning til dette mener jeg at betydningen av ulike rekonstruksjoner av den historiske Jesus kan virke retningsgivende også innen moderne kjønnsforskning. Øvrig vitenskapelig referanseramme for fremstillingen er hvilken betydning kontekst har i dannelsen av kjønn. Kontekstuell ramme og perspektiver knyttet til denne, hentes fra moderne kjønnsforskning med vekt på nyere manns- og maskulinitetsforskning.

Avspeilinger de utvalgte forskningsbidrag fremhever i forhold til symbolinnhold hos den historiske Jesus, kan hevdes å være dominert av to ulike nivå. Disse nivåene kan karakteriseres som motsetninger mellom bidragene til Crossan og Allison på den ene siden og Fiorenza og Moxnes på den andre. Jeg mener at begge de førstnevnte forskningsbidragene formidler symbolinnhold gjennom androsentriske og mannsvridde termer og etter maskulint hegemonisk mønster.

Jesus rekonstrueres som unik, aktiv, handlekraftig og etter heteroseksuell maskulin norm. Slik sett bidrar disse bidragene til å re-etablere Jesus i tradisjonelle maskuline kategorier, som

gjenspeiler maskulinitet og femininitet i dikotomier.

I forlengelsen av dette opprettholdes et symbolinnhold hvor biologi, egenskap og funksjon former inndelingen av kjønnkategoriene. Dermed opprettholdes tradisjonelle kjønnskategorier og viderefører hierarkisk underordning mellom menn og kvinner.

Forskningsbidragene fra Fiorenza og Moxnes arbeider ut fra en maskulinitetsforståelse i opposisjon til en slik hegemonisk og vestlig norm.

Fiorenza kritiserer særlig Crossan, men også Allison, for å presentere *sannheten* om Jesus, og gjengi denne med utgangspunkt i normative og hegemoniske maskuline termer. Hennes hovedfokus er hvordan metode, vitenskapelige referanserammer og sosial plassering forstått som kontekst, preger Jesus-forskningens bilde av Jesus.

Moxnes påviser i sitt bidrag hvordan Jesu samtid, gjennom beskrivelse av husholdstrukturen, preges av mannsdominans og patriarki, i tilknytning til definisjonsmakt over kvinner og andre menn lavere i hierarkiet. Han hevder denne maktstrukturen er forankret i menns overordnethet gjennom sosial plassering og tilhørighet til datidens husholdstruktur som historisk og kulturell kontekst. I forlengelsen av dette viser han hvilke konsekvenser maskulinitetsforståelsen gjennomgikk i tilfeller hvor individer gav avkall på den sosiale struktur husholdet formidlet. Ved å anlegge et kritisk blikk på datidens oppfatninger av maskulinitet, slik den gjenspeiles på bakgrunn av beskrivelsen av husholdstrukturen, gjennomfører Moxnes en nytolkning av evenukkutsagnene hvor han legger vekt på hvordan disse kan utarbeides som grunnlag for alternative muligheter for maskulinitet.

Gjennom redegjørelse for de ulike forskningsbidragene har vi sett hvordan forskerne i sine rekonstruksjoner arbeider mer eller mindre bevisst ut fra bestemte kontekstuelle ståsted og rammer.

Crossan arbeider ut fra det en kan kalle en historisk positivistisk kontekst. Denne teoretiske retningen baserer seg på en objektiv vurdering av historiske fakta. Resultatet er at denne teorien bidrar til at både privilegert maskulint ståsted samt referanser internalisert i vestlig mannsdominert utdanningsstruktur vedlikeholder sin dominans.

Allisons Jesus-forskning er fundert på konteksten asketisme, med vekt på endetid og apolyptikk. I forlengelsen av dette forankres Jesu maskulinitet i tradisjonelle stereotoper og gjennom en heteroseksuell ekteskapsbasert norm. Dette innebærer etter min vurdering at Allison

arbeider med den historiske Jesus på bakgrunn av en kontekst som internaliserer stereotype maskuline ideal. Slik sett får eksempelvis begreper som konkurranse, disiplin, atlet og selvkontroll, stor plass innenfor Allison's begrepsapparat.

Fiorenza arbeider ut fra et kontekstuellt perspektiv hvor fokus er at frigjøring og rettferdighet for kvinner (og menn), underkommuniseres i Jesus-forskningen. Hun mener at maskulin dominans fremheves og tas for gitt slik den synliggjøres innenfor konteksten historisk positivistisk og som en følge av andro-/kyriosentriske strukturer og referanserammer i Jesus-forskningen. Dette standpunktet kombineres med en analyse av den politiske meningsdannelse som hun mener virker som kontekstuell ramme innen de moderne rekonstruksjonene av den historiske Jesus. Fiorenza hevder at fremveksten av de religiøse høyre og konservative politiske krefter berammer en viktig kontekst hvor kamp for et vestlig, mannsdominant, heteroseksuelt bilde av den historiske Jesus er fremtredende.

Hun tar i forlengelsen av dette til orde for en sosial-kritisk teori hvor hun ønsker å fremheve teoretiske drøftelser av hva som er troverdig kunnskap, hvem som kommer i miskreditt når kunnskap utvelges. Videre må teorien ta standpunkt til frihet og frigjøring, rettferdighet, etisk fundament og relasjoner til teorier om dominans. Dette teorimaterialet korresponderer med Bevans' praxismodell.

I kirkelig sammenheng påpeker hun at forbindelsen mellom Jesu mannlighet og vestlige kjønnsteorier om maskulinitet og femininitet forstått som ulike biologiske egenskaper, er et allminnelig fornuft-basert faktum. Dette effektueres av menns ønske om dominans og kvinnens underordning. Hun mener dette skyldes at kjønnsdifferensiering i samfunnet forøvrig, som vedlikeholder hierarkiske dominansrelasjoner mellom menn og kvinner, betraktes som et naturlig gitt faktum. På den måten produseres elitiske og maskuline normer som menneskets manifesteringer som opprettholder kvinners (og andre menns) annenklasses borgerskap.

Moxnes' beskrivelser av den historiske Jesus er basert på en moderne tilnærming til kjønnsforståelser, hvor han kombinerer nye kontekstuelle perspektiver med åpenhet om ulike alternative maskulinitetsforståelser. Han har i tilknytning til fokus på Jesu maskulinitet utviklet noen sosialantropologiske modeller for å forstå Jesus og hans samtid.

Husholdstrukturen er en slik modell som hjelper oss til å forstå hvilke kontekstuelle forutsetninger Jesus levde under. Moxnes ser dette som en sosial struktur i relasjon til evenukkutsagnene og problematiserer disse i dialog med den moderne kjønnsforskningens vekt

på mulige alternative maskulinitetsforståelser. Gjennom beskrivelse av Jesu alternative sosiale plassering utenfor husholdstrukturen, viser Moxnes hvordan Jesus former sin maskulinitet ved å gi avkall på maskulin posisjon innen husholdstrukturen. På den måten bidrar Jesus både til endring, ved å gi maskulinitetsforståelsen nytt symbolsk innhold i motsetning til rådende maskuline idealer, og mulighet i relasjon til dannelse av alternative maskuliniteter.

Oppsummering

Jeg har gjennom studiet av den historiske Jesus argumentert for at mannlig og kvinnelig symbolinnhold kan bidra med grunnleggende forutsetninger for dannelsen av moderne kjønnsidentitet. Ved gjennomgang av hvordan kjønnsdannelsen historisk sett er blitt oppfattet, og moderne kjønnsforskning kombinert med perspektiver fra manns- og maskulinitetsforskningen, har jeg forsøket å vise hvordan symbolinnhold definerer og produserer både teoretisk og praktisk råmateriale i denne dannelsesprosessen.

Symbolinnholdets innvirkning i tilknytning til den historiske Jesus må etter mine vurderinger bevisstgjøres i relasjon til Jesu betydning som maskulinitetsideal innen den moderne vestlige kultur og samfunn.

På den bakgrunn hevder jeg at Jesusforskningen som leverandør av maskuline og feminine symboler kan ha stor påvirkningskraft i en moderne kontekst. Dette gjelder selvsagt innen kristne kulturer og teologiske miljø. Dernest har den historiske Jesus som maskulin figur også innvirkning i øvrige samfunnsmessige og kulturelle sfærer, da i første rekke som bindeleddsfunksjon mellom tradisjonelle og alternative maskulinitetsforståelser innenfor en moderne kontekst.

Som en videre utdypning har jeg prøvd å vise hvordan ulike beskrivelser av datidens kjønnsforståelser har sin begrunnelse i bestemte kontekstuelle forhold. Jeg har i forlengelsen av dette påvist hvordan bevissthet om kontekst (at kjønn dannes gjennom historiske og kulturelle prosesser og tolkningsmønstre) i nyere kjønnsforskning skaper forutsetninger for endring, dynamikk, konflikt og forhandling innen kjønnskategoriene. Og jeg har argumentert for at tendensen i utvalgte forskningsbidrag er at Jesu maskulinitet avspeiles etter tradisjonelle maskulinitetsforståelser. Perspektiver fra moderne kjønnsforskning synes i liten grad å være benyttet i forskningstradisjonen.

Det finnes imidlertid forskningsbidrag, eksempelvis fra Moxnes og Fiorenza, hvor fokus og åpenhet rettes mot alternative tolkninger av Jesu maskulinitet og kjønnsidentitet. Særlig i tilknytning til bevissthet om forhold mellom kontekstuell variasjon og ulike maskulinitetsforståelser, som er grunnlag på moderne kjønnsteori om sosial og kulturell konstruksjon. Disse kjønnsteoretiske perspektivene sier noe om hvordan individet ved dannelse av kjønnsidentitet og maskulinitet gis mulighet til påvirkning på bakgrunn av egen kontekst og erfaring. Gjennom iscenesettelse eller performativitet kan individet bidra til å forme alternative maskuliniteter og kjønnsidentiteter som ledd i en sosial og frigjørende prosess.

Jeg har argumentert for at bevissthet om andre mulige tolkninger av Jesu kjønnsidentitet og maskulinitet avspeiles særlig i Fiorenzas` og Moxnes` forskningsbidrag hvor kritisk refleksjon og fokus rettes mot tradisjonelle fortolkninger av kjønnsidentitet og maskulinitet, som gjennom moderne kontekstuelle rammer kan knyttes til dannelsen av alternative maskuliniteter.

Dette er forhold jeg mener kan bidra til å forstå kjønn i relasjon til frigjøring og rettferdighet for marginaliserte samfunnsgrupper og individer, samt etablere andre legitime alternativer for dannelsen av moderne maskulinitet.

Med begrepet marginalisering eller marginalisert menes i denne sammenheng det å bli utstøtt, eller av ulike grunner være satt på siden av den etablerte sosiale orden, slik at en kommer i en posisjon hvor tilegnelse av makt og dominans blir vanskelig og til dels umulig. Ulike grader og kategorier innen marginaliseringsprosesser bestemmes og legitimeres av samfunnets normative syn. Marginalisering kan være selvforskyldt, på den måten at individer velger å bryte med gruppens normer, og utvikler retninger i et sosialt livsløp som kan innebære ulik grad av marginalisering for kortere eller lengre tidsrom (Bojer, Engelstad, Heidar m.fl.:1993:253).

I en videre tilknytning til forhold mellom normativ, hegemonisk og marginal og medvirkende maskulinitet, mener jeg at kontekstuell bevissthet som grunnleggende premisser for hvordan sosial forandring og nytolkning skjer, kan foregripes gjennom kritisk og reflekterende perspektiver på hvordan moderne forskere tematiserer Jesu symbolinnhold. Dette mener jeg er en viktig metode i arbeidet med å skape alternative muligheter for dannelsen av maskulinitet i det moderne.

Den moderne forskning på kjønn og kjønnsroller gjennomsyres, som jeg har vist av markante

teoretiske endringer vedrørende forutsetninger for kjønnsdannelsen. I den påfølgende debatten om kjønnsidentitet og differensiering av disse i bestemte maskuline og feminine kategorier og inndelinger, mener jeg at kritisk refleksjon over symbolinnhold, slik jeg har argumentert for gjennom studiet av ulike forskningsbidrag om den historiske Jesus, kan bidra med alternative premisser og muligheter i tilknytning til moderne dannelse av kjønnsidentitet og maskulinitet.

Særlig nyttig er beskrivelser hvor den historiske Jesu maskulinitet gjennomgikk endringer både som reaksjon mot den etablerte hierarkiske og hegemoniske mannsdominans, og som ledd i inkluderingsprosesser. Disse prosessene gjennoppretter, slik Turner har vist med begrepet liminalitet, viktige sosiale relasjoner mellom marginaliserte grupper (både kvinner og menn).

Jeg mener at slike relasjonene danner grunnlag for alternative maskulinitetsbilder, som kan legitimeres og verdiforankres på tross av både individuelle kjønnsrelaterede ulikheter og i sammenheng med en bestemt maskulinitetsforståelse, som gis status som hegemonisk norm. Dette mener jeg er i tråd med moderne allmennmenneskelige idealer innenfor en kontekst som legger vekt på sosial rettferdighet, frigjøring og toleranse.

Forskningsbidragene som jeg har sett på i min fremstilling, har på ulike måter vektlagt Jesu kjønnsidentitet og maskulinitet. Jeg har i forlengelsen av dette argumentert for at moderne Jesus-forskning, beroende på ulike kontekstuelle perspektiv kommer frem til bestemte uttrykk for Jesu maskulinitet. Jeg har gjennom denne fremstillingen argumentert for at moderne Jesus-forskning, gjennom kritisk refleksjon av Jesu kjønnsidentitet og symbolinnhold, har betydning for hvorledes vi oppfatter kjønnsroller i dag.

På bakgrunn av en slik erkjennelse mener jeg at kritisk refleksjon over kontekstuelle perspektiver og symbolinnhold, slik dette beskrives i Jesus-forskningen, kan bidra til å fremme ulike muligheter for alternative maskuliniteter. At maskulinitet tradisjonelt sett manifesteres som gitte normer og idealer for menneskelighet, innebærer at en bestemt form for maskulinitet gis hegemonisk status. Dette mener jeg kan bekjempes gjennom beskrivelser av ulike alternative maskulinitetsforståelser, som kan representere en utfordring til tradisjonelle bilder og tolkninger av maskulinitet.

Dermed kan ulike motsetninger mellom den hegemoniske, underordnede og den marginaliserte og medvirkende maskulinitet gradvis opphøre til fordel for en inkluderende maskulinitet hvor tradisjonelle inndelinger forstått som egenskap og funksjon knyttet til biologiske inndelinger, over tid kan miste sin betydning i dannelsen av alternativ moderne maskulinitet.

I forlengelsen av dette vil mot-typens bekræftende funksjon til en gitt overordnet eller hegemonisk norm kunne miste sin kraft med det resultat at alternative maskulinitetsforståelser innenfor det moderne, i større grad kan legitimeres.

9. Utblikk – Den historiske Jesus som inspirasjon for dannelsen av moderne maskulinitet

Jeg har med dette avsluttende utblikket tenkt å samle en del tanker om dannelse av moderne maskulinitet med bakgrunn i de kunnskaper og inspirasjon arbeidet med de ulike forskningsbidragene om den historiske Jesus har bidratt med.

Først og fremst skal jeg si noen ord om hva jeg mener må kjennetegne moderne maskulinitet. Jeg mener maskulinitet forstått i dikotomier, eller som motsetninger og essensielle forskjeller mellom maskulinitet og feminitet er en utdatert forestilling. Denne forestillingen tjener til å opprettholde hierarkiske strukturer hvor menn styrker sin dominans over kvinner og andre menn.

Rettighetsperspektivet, særlig i kombinasjon med sosial frigjøring og egen erfaring, må etter mitt skjønn bygges inn i teorier om kjønnsdannelsen, når det gjelder den moderne dannelsen av alternativ maskulinitet.

Som jeg har påpekt, har feministteologiens andre fase, med vekt på den såkalte forskjellsfeminismen, i stor grad bidratt med teoretiske perspektiver på forhold knyttet til ulike former for rettigheter.

Spørsmål om dannelse av alternativ maskulinitet må knyttes til perspektiver hentet fra ulike teorier om individets rettigheter. Jeg har imidlertid argumentert for at biologiske utrustninger forstått som ulike egenskaper, forskjeller og funksjoner ikke skal determinere kjønnsidentitet innen bestemte kategorier og inndelinger.

Hovedutfordringen for dannelse av moderne maskulinitet, slik jeg ser det, er å skape mulighet for at ulike maskuliniteter skal kunne leve side om side, og at disse ulikhetene må kunne defineres som likeverdige. Men hvordan kan en oppnå både likeverdighet og forskjellighet innenfor den moderne kjønnsdannelse?

I tråd med nyere kjønnsforskning registrerer jeg tendenser til at det sosiale kjønn

nøytraliseres, mens kulturell kjønnethet, forstått som performativt og iscenesatt kjønnsuttrykk får fornyet kraft. Forutsetningen for begge disse effektene er at kjønnsforskjellenes diskriminerende konsekvenser i stadig større grad settes ut av spill.

En annen tendens innen moderne kjønnsforskning er at hierarkiske og dikotome kjønnsforskjeller oppløses gjennom et kritisk og reflekterende blikk på kulturell, sosial og historisk kontekst som tolkningsmønstre. Dette skjer til fordel for en større grad av komplementaritet og likhet mellom kjønn, hvor mennesker først og fremst defineres som rollebærere av ulike slag.

Dette kan knyttes opp til muligheten for å overse kjønn fra et sosialt perspektiv, eksempelvis i forhold til rettigheter og plikter som borgere i en velferdsstat. Dernest har teorier om kjønn som iscenesatt og performativt, en frigjørende effekt hvor det kan åpnes for mangfold og forskjellighet uten at en derved opprettholder hierarkiske og dikotomiske strukturer.

Spørsmålet er hvilke muligheter ulike forsøk på alternativ dannelse av kjønnsidentitet og maskulinitet kan hente fra moderne studier av den historiske Jesus.

Jeg har i arbeidet med denne fremstillingen fokusert på Jesus som en sentral figur i vestlig kultur og samfunn. Hvilke bilder en danner seg av Jesus har betydning i forhold til slike sentrale og allmennmenneskelige tema som dannelsen av kjønnsidentitet og maskulinitet. Dette gjelder ikke bare i samfunnet generelt, men har også betydning i debatten om hvilke bilder kirken og teologiske miljøer ønsker å fremme av Jesus, og med hvilke formål.

Jeg mener at særlig forskningsbidragene til Fiorenza og Moxnes har vist oss at den historiske Jesus på mange måter er mer sammensatt og nyansert med hensyn til kjønnsidentitet og maskulinitet enn slik han ofte blir presentert.

Mens forskningsbidragene til Crossan og Allison for en stor del vedlikeholder Jesu maskulinitet innenfor stereotype kategorier, viser Fiorenza hvordan historisk/positivistisk metode og andro-/kyriosentriske vitenskapelige referanserammer kombinert med et ikke-reflektert forhold til egen kontekst, vedlikeholder tradisjonelt maskulint symbolinnhold.

Moxnes fremhever på sin side hvordan datidens sosiale struktur gjennom den kontekstuelle husholdmodellen former maskulinitet og mansrolle etter et bestemt mannsdominert system. Dernest analyserer han hvordan Jesus ved å gi avkall på sosial plassering innen denne strukturen, ble marginalisert og tilsidesatt i samme grad som andre underprivilegerte og marginaliserte grupper i samfunnet. Dette innebærer at Jesu maskulinitet kommer til uttrykk på andre og

alternative måter enn den som ble ansett for å være normativ.

I forlengelsen av dette viser Moxnes hvordan evenukkutsagnene kan fortolkes innenfor alternative kjønnsforståelser. Denne fortolkningen åpner for ulike kjønnspraksiser og maskuliniteter, hvor tradisjonelle stereotyper ikke uten videre kan bli tatt for gitt. Dermed åpnes nye muligheter for utøvelse av maskulinitet og kjønnsdannelse. Moxnes mener at Jesus ved å forlate sin maskuline plassering innen husholdsstrukturen, mistet sin mannlige og seksuelle posisjon, og slik sett ble definert innen evenukk-kategorien.

Denne kategorien kan ifølge Moxnes representere ulike alternative maskuliniteter, gjennom sin tvilsomhet, og på den måten tjene som eksempel på muligheter for identiteter som gir seg ved å bryte med tradisjonelle kategorier for kjønn. En slik tolkning kan også represente en utfordring til maskulint hegemoni.

Dette mener jeg er sentrale perspektiver som jeg i fremstillingen har sett i tilknytning til begrepene mannlig og kvinnelig symbolinnhold. Jeg mener at mannlig og kvinnelig symbolinnhold forstått som maskulinitet og femininitet, gjenspeiles i vår moderne kjønnsforståelse. Dette skjer uavhengig av hvilke teoretiske perspektiver vi bruker i forståelsen av kjønnsidentitet som dannelsesprosess. Jeg har argumentert for at symbolinnhold blir konstruert av samfunnet og kulturens tolkningsmønstre, og virker normativt godkjennende på bestemte kjønnskategorier.

I et moderne perspektiv hvor kjønnsroller og identitet i større grad sees på bakgrunn av ulike kontekster og individets iscenesettelse, slik jeg har vist, mener jeg at bidrag fra moderne Jesus-forskning, hvor fokus rettes mot alternative tolkninger av Jesu kjønnsidentitet og maskulinitet kombinert med refleksjon over hans vilje til å bekjempe datidens hierarkiske makt- og dominansstrukturer, bidrar med viktige perspektiver for dannelsen av kjønnsidentitet og maskulinitet, sett med moderne øyne.

Jesus blir i en globalisert verden tatt til inntekt for en rekke ulike formål og syn, også innenfor temaet identitet (Moxnes:2000:20). I den sammenheng mener jeg at moderne kjønnsforskning kan hente frem ulike bilder av den historiske Jesus hvor hans kjønnsidentitet og maskulinitet konstrueres mer mangfoldig enn det tradisjonelle bildet av ham skulle tilsi. Som jeg har vist, gjennomsyres tradisjonelle Jesus-bilder for en stor del av patriarkalske og maskuline stereotyper.

Moderne kjønnsforskning vil slik sett kunne benytte Jesus-forskningens nye alternative Jesus-bilder i arbeidet med moderne kjønnssteori, som i større grad representerer det mangfoldige i ulike

kjønnsidentiteter og forståelsesformer.

Imidlertid er den sterke fremveksten av konservative politiske strømninger med orientering i utkanten av høyre fløy, slik Fiorenza har vist, opptatt av å markere tilslutning til tradisjonelle former for kjønnsforståelser. I mange sammenhenger opereres det med en argumentasjon som går på bekostning av fremkjempede saker, eksempelvis innen likestilling, abort og homofili. Også Den Norske Kirke påvirkes av nyere debatter om disse spørsmålene, og må før eller siden ta stilling til den utvikling ulike miljø tar til orde for.

I uttalelsen fra Den Norske Kirkes lærenemnd i anledning homofilisaken fokuserer enkelte medlemmer på perspektiver fra moderne kjønnsteori. Mange av disse teoriene er redegjort for i min fremstilling. Spørsmålet er imidlertid hvorvidt disse teoriene får konsekvenser for kirkens Jesus-bilde. I lærenemndas uttalelse synes Jesus for en stor del å bli avspeilet på basis av tradisjonelle etiske og dogmatiske vurderinger¹⁴.

Lærenemnda påpeker at også kirken i møte med skriften arbeider trosmessig eller som kirke med teksten som fortolkere.

Enten en er seg det bevisst eller ikke, leser en alltid en tekst ut fra bestemte forutsetninger, f.eks. av kulturell, historisk, sosial, kunnskapsmessig og biografisk art. Slike forhold påvirker forståelsen av en teksts mening, for eksempel hva en legger merke til i teksten. Kirkens arbeid med Skriften må være en uavbrutt prosess med bedre å forstå teksten som overlevert, ikke som en innlesning i skriften av egne forutsetninger og interesser (Kirkens lærenemnd:2006:3.4 www.kirken.no/besluttende_organer/organer.clfm)

Denne erkjennelsen fra lærenemnda, kombinert med teoretiske perspektiver fra nyere kjønnsteori vil, slik jeg ser det, kunne fremstå som nyttig bakgrunnsmateriale for studiet av den historiske Jesus. I forlengelsen av dette mener jeg at Jesus-forskningens bilde av Jesus kombinert med moderne kjønnsteoretiske perspektiv hvor Jesus rekonstrueres som en mer mangfoldig og kompleks maskulin skikkelse, vil kunne få konsekvenser for den moderne kirkes Jesus-bilde.

Dette gjør seg nødvendigvis ikke bare gjeldende i relasjon til homofilispørsmålet, men også på andre områder hvor kirken i en moderne kontekst må foreta justeringer av sine teologiske vurderinger og standpunkt. Eksempler på slike områder fra lærenemnda beskrives under

¹⁴ Medlemmene i kirkens lærenemnd synes ikke å stå samlet om et tradisjonelt Jesus-bilde, enkelte medlemmer mener Jesus-bildet må revideres i relasjon til homofili og samlivsspørsmål, særlig på bakgrunn av perspektiver fra nyere kjønnsforskning.

overskriften; *Samlivsspørsmål i kultur- og samfunnsperspektiv (Kirkens lærenemnd:2006:3.2)*.

Jeg mener at den kunnskap og erkjennelse som moderne Jesus-forskning fremlegger i sine arbeider, kan muliggjøre en mer mangfoldig og kompleks Jesus-skikkelse, også i forhold til kjønnsidentitet og maskulinitet.

Jesus-forskningen kan slik sett bidra med viktige perspektiver og refleksjoner knyttet til moderne Jesus-bilder som kan være nyttige både for Den Norske Kirke og teologiske miljø, i tillegg til kultur og samfunnsområder forøvrig, i møte med nye utfordringer i tilknytning til dannelsen av moderne kjønnsidentitet og maskulinitet i vår tid.

Avsluttende bemerkninger

Fokus for dette utblikket har vært å anvende den historiske Jesus som inspirasjon ved dannelsen av moderne maskulinitet.

Jeg mener at gjennomgang av forskningsmaterialet viser at Jesus, slik han fremstilles i moderne Jesus-forskning har kraft i seg til å bidra til endring innen moderne tenkning om kjønnsdannelse og maskulinitet.

Den historiske Jesus blir imidlertid også, slik jeg har vist, tatt til inntekt for kjønnsmessige inndelinger i ulike kategorier som baseres på biologiske utrustninger, og dermed bidrar til å vedlikeholde hierarkiske dominansstrukturer.

Utfordringen for bedre å forstå dannelsen av moderne kjønnsidentitet og maskulinitet er etter mitt skjønn å foreta en vurdering av de komplekse uttrykk for kjønnsidentitet og maskulinitet den historiske Jesus bidrar med.

Jeg etterspør en kjønnsforståelse som ikke fremmer stereotoper, virker stigmatiserende eller opprettholder hierarkiske dominansstrukturer gjennom bestemte kategorier og inndelinger. Derimot etterlyser jeg en kjønnsforståelse som muliggjør en større grad av mangfold og kompleksitet innenfor den moderne dannelsen av kjønnsidentitet og maskulinitet, både på tvers av, og innenfor kjønnskategoriene.

10 Litteraturliste

- Allison, Dale, C., 1998. *Jesus of Nazareth, Millenarian Prophet*. Fortress Press. Minneapolis.
- Alvesson, Mats & Skjoldberg, Kaj, 1994. *Tolkning och reflektion, Vetenskapsfilosofi och kvantitativ metod*. Studentlitteratur. Lund.
- Bevans, Stephen, B., 2003. *Models Of Contextual Theology*. Orbis Books, Maryknoll, New York.
- Bojer, Hilde & Engelstad, Fredrik & Heidar, Knut & Hernes, Helga & Stjernø, Steinar, 1993. *Norsk Samfunnsleksikon*. Pax Forlag A/S. Oslo.
- Burkeland, Solveig & Veiden, Pål, 1999. *Samfunnsvitenskapelig ordbok*. Spartacus Forlag. Oslo.
- Butler, Judith, 2004. *Undoing Gender*. Routledge. New York. London.
- Butler, Judith, 1999. *Gender Trouble*. New ed. Routledge. New York.
- Børresen, Kari, Elisabeth (edit), 1995. *The Image of God. Gender Models in Judaeo-Christian Tradition*. Fortress. Minneapolis.
- Clifford, Anne, M., 2001. *Introducing Feminist Theology*. Orbis Books, Maryknoll. New York.
- Connell, Robert, W., 1995. *Masculinities*. Polity Press. Cambridge.
- Corley Kathleen E., 2002. *Women and the Historical Jesus. Feminist Myths Of Christian Origins*. Polebridge Press. Santa Rosa, California.
- Crossan, John, Dominic, 1991. *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish Peasant*. Harper and Row. New York.
- Drake, Irmelin & Solberg, Anne Grete, 1995. *Kvinner og ledelse, – Gjennom glasstaket*. Tano. Oslo.
- Ekstrand, Thomas & Gustafsson, Gabriella & Junus, Petra, 2001. *Religionsvetenskap, En inledning*. Studentlitteratur. Lund.
- Faludi, Susan, 2000. *Snytt, sviket mot mannen*. H. Aschehoug og Co. (W. Nygaard), Oslo.
- Fatum, Lone, 1995. *The Image of God and Glory of Man. Women in the Pauline Congregations*. Image of God, Gender Models in Judaeo Christian Tradition, Børresen (edit) Fortress, Minneapolis.
- Fiorenza, Elisabeth, Schüssler, 2000. *Jesus and the Politics of Interpretation*. Continuum. New York.
- Fiorenza, Elisabeth, Schüssler, 1994. *Jesus: Miriams` Child, Sophias` Prophet*. Continuum, New

York.

Fiorenza, Elisabeth, Schüssler, 1983. *In Memory of Her: a Feminist Theological Reconstruction of Christian Origins*. Crossroads. New York.

Freyne, Sean, 2005. *Jesus, A Jewish Galilean, a reading of the Jesus-story*. T and T Clark International. A Continuum Imprint. London New York.

Iversen, Irene (red.) 2002. *Feministisk litteratuteori*. Pax Forlag A/ S, Oslo.

Kaul, Dagny, Laland, Anne Hilde, Østrem, Solveig, 1999. *Feministteologi på norsk*. Cappelen Akademisk Forlag. Oslo.

Kimmel, Michael, S.& Hearn & Jeff, R. W. Connell (edit), 2005. *Handbook of Studies on Men and Masculinities*. Sage Publications London. New Dehli.

Kimmel, Michael, S., 1995. *Manhood in America, A Cultural History*. The Free Press. New York.

Kirkens Læremnd, 2006. *Om homofilis spørsmålet* // [www.Kirken.no/besluttende_organer.cflm](http://www.Kirken.no/besluttende_organer/organer.cflm)

Kompendium, 2005. *Kjønn og modernitet*. HIA. Kristiansand.

Kompendium, 2004. Kr 402 *Dannelse, livstolkning og etikk: NT og antikken*. Masterstudiet i kristendoms kunnskap. HIA. Kristiansand.

Lande, Gunvor, 2002. *Visjonen om likeverdet*. Arkus Forlag. Lund.

Loader, William, 2005. *Sexuality and the Jesus Tradition*. William B. Eerdmans Publishing Company Cambridge. U.K.

Lorentzen, Jørgen & Muhleisen, Wenche, (red.), 2006. *Kjønnforskning, En grunnbok*. Universitetsforlaget. Oslo.

Lorentzen, Jørgen, 2004. *Maskulinitet*. Spartacus Forlag. Oslo.

Lloyd, Genevieve, 1995. *Mannlig og kvinnelig I vestens filosofi*. Cappelen Akademisk Forlag. Oslo.

Læg Reid, Sissel & Skorgen, Torgeir, 2006. *Innføring i hermeneutikk*. Spartacus Forlag. Oslo.

Mack, Burton, L., 1999. *Det tapte evangelium: Skriftet Q og kristendommens opprinnelse*. Pax Forlag A/ S .Oslo.

Moore, Stepen, D. & Anderson, Janice, Capel (edit), 2003. *New Testament Masculinities*. Society of Biblical Literature. Atlanta. USA.

Mosse, George, L. 1996. *The Image of Man. The Creation of Modern Masculinity*. Oxford

University Press. Oxford.

Moxnes, Halvor, 2005. *Jesus in gender trouble*. I Tidsskrift for kjønnsforskning. Kilden, Oslo.

Moxnes, Halvor, 2003. *Putting Jesus In His Place, A Radical Vision of Household and Kingdom*. Westminster John Knox Press. London.

Moxnes, Halvor (red.), 2000. *Jesus, År 2000 etter Kristus*. Universitetsforlaget. Oslo.

Oakley, Ann, 1972/1985. *Sex, Gender and Society*. Gower Publishing Company Limited. Gower House. England.

Powell, Mark, Allan, 1998. *Jesus as a Figure in History. How Modern Historians View the Man from Galilee*. Westminster John Knox Press. Louisville, London.

Røsæg, Nils Aksel, 1994. *Historisk Jesusforskning inn I 1990- årene. Nytt fra forskningsfronten- perspektiver og utfordringer*. Tidsskrift for teologi og kirke, nr. 1 Oslo.

Sendstad, Fartein, Valen, 2006. *Palestina på Jesu tid, Spennede, skremmende og fasinerende*.

Høyskoleforlaget AS – Norwegian Academic Press. Kristiansand.

Stegemann, Wolfgang & Malina, Bruce J. & Theissen, Gerd (Edit) 2002. *The Social Setting Of Jesus And The Gospels*. Fortress Press Minneapolis.

Theissen, Gerd & Merz, Annette, 1998. *The Historical Jesus. A Comprehensive Guide*. SMC Press. London.

Turner, Victor, 1974. *Dramas, Fields and Metaphors*. Ithaca, Cornell University Press. New York.

Verdens Hellige Skrifter, 2001. *Apokryfe evangelier*, oversatt av Einar Thomassen og innledende essay av Halvor Moxnes. De Norske Bokklubbene, Oslo.

Vaage, Leif E., 1994. *Galilean Upstarts: Jesus` First Followers According to Q*. Valley Forge. Trinity Press International.

Wadel, Cato, 1990. *Den samfunnsvitenskapelige konstruksjon av virkeligheten*. SEEK A/S Flekkefjord.

11 Sammendrag

Steinar Bortne

Masteroppgave i kristendomskunnskap

Institutt for teologi og filosofi

Høgskolen i Agder University College Vår 2006

Emne:

Den historiske Jesus og dannelsen av alternativ moderne maskulinitet.

Problemstilling:

Har mannlig og kvinnelig symbolinnhold, slik det fremstår i studiet av den historiske Jesus, betydning for hvorledes vi oppfatter kjønnsroller i dag?

Begrepsmessig ligger det i fremstillingen en avgrensing knyttet til kjønnsrolle hvor dette begrepet i større grad integreres og sammenfattes i begrepene kjønnsidentitet og maskulinitet. Videre er det en grunnleggende begrepsmessig erkjennelse at symbolinnhold fremmes av kulturen og samfunnets uttrykk og virker normativt og godkjennende på bestemte kjønnskategorier.

Problemstillingen innebærer et ønske om å undersøke både hvordan tradisjonelle fortolkninger av Jesu kjønnsidentitet kan påvirke moderne uttrykk for kjønnsidentitet og i hvilken grad et kritisk og reflekterende blikk på mannlig og kvinnelig symbolinnhold, slik det avspeiles i moderne forskningsbidrag om den historiske Jesus, kan gi viktige bidrag til dannelsen av alternativ moderne maskulinitet.

Problemstillingen har fokus på at dannelse av moderne kjønnsidentitet og maskulinitet, både på tvers av og innad i kategoriene, kan endres og forstås på forskjellige måter gjennom kritisk refleksjon av ulike kontekstuelle tilnærminger. Jeg presiserer at min kontekst forankres i det moderne, mens historiske kontekster vurderes slik de fremstår og beskrives i forskningsbidragene.

Metode og teoretisk tilnærming:

Som metode og teorimateriale har jeg brukt perspektiver fra hermeneutikk, moderne kjønnsforskning inkludert kontekstuell teologi, feministteologi og moderne manns- og maskulinitetsforskning.

Materiale:

Fremstillingen er basert på fire ulike forskningsbidrag innen moderne Jesus-forskning, som blir gitt status som materiale for en undersøkelse hvor jeg har forsøkt å belyse hvordan disse forskningsbidragene avspeiler Jesu kjønnsidentitet og symbolinnhold.

De fire forskerne som er representert i undersøkelsen er; John Dominic Crossan, med boken *The Historical Jesus. The Life of A Mediterranean Jewish Peasant*. (1991). Dale C. Allison, med boken *Jesus of Nazareth, Millenarian Prophet* (1998). Elisabeth Shüssler Fiorenza, med boken *Jesus and the Politics of Interpretation* (2000). Halvor Moxnes, med boken *Putting Jesus in His Place, A Radical Vision of Household and Kingdom* (2003).

Forskningsbidragene grupperer seg i hovedsak på to nivå, med Crossan og Allison på det ene og Fiorenza og Moxnes på det andre. I Crossans og Allisons forskningsbidrag avspeiles Jesu kjønnsidentitet og symbolinnhold i androsentriske og mannsvridde termer som opprettholder et hegemonisk maskulint mønster. Forskningsbidragene fra Fiorenza og Moxnes arbeider derimot ut fra en maskulinitetsforståelse i opposisjon til en slik hegemonisk og vestlig norm.

Konklusjon:

I konklusjonen har jeg argumentert for at undersøkelsen av mannlig og kvinnelig symbolinnhold, slik det fremstår i studiet av den historiske Jesus, har betydning for hvorledes vi oppfatter kjønnsroller i dag. Grunnlaget for en slik konklusjon baseres på en drøfting av de teoretiske perspektiver jeg har anvendt og gjennom analysen av forskningsbidragene hvor jeg kommer frem til følgende:

- Kjønnsidentitet og maskulinitet er ikke entydige størrelser, men komplekse, mangfoldige og preget av ulike nivåer og motsetninger.
- Derimot skapes en bestemt form for normativ og hegemonisk kjønnsidentitet og maskulinitet, gjennom symbolinnhold, forstått som kulturen og samfunnets uttrykk.
- Kritisk refleksjon av kontekstuelle perspektiver og symbolinnhold, knyttet til Jesu kjønnsidentitet og maskulinitet, slik det tematiseres i forskningsbidragene, danner grunnlag for

nye tolkninger av kjønnsidentitet og maskulinitet som har betydning for dannelsen av alternativ moderne maskulinitet.

Utblick:

I et essayistisk utblick nytter jeg argumenter og standpunkt som er kommet til syne i arbeidet med denne fremstillingen som inspirasjon for dannelsen av moderne maskulinitet. Jeg argumenterer for at både kirken, teologiske miljø og øvrige kultur og samfunnsområder kan ha nytte av bidrag fra moderne Jesus-forskning hvor nye Jesus-bilder presenteres i møte med ulike utfordringer i moderne tid.

